

STRATEGII MANAGERIALE

MANAGEMENT STRATEGIES

**Revistă editată de
Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Pitești**

Anul V, nr. 3 (17) / 2012

**Editura
Independența Economică**

COLECTIV EDITORIAL:

Prof. univ. dr. Alexandru Puiu – Fondatorul revistei și Președinte al consiliului științific,
Fondatorul Universității „Constantin Brâncoveanu”

Consiliul științific:

Raymundas Kalesnykas – International School of Law and Business, Vilnius, Lituania
Vergil Voineagu – Președinte, INS
Dumitru Miron, ASE București
Viorel Lefter, ASE București
Victor Manole, ASE București
Ovidiu Puiu, Universitatea „Constantin Brancoveanu”
Ion Scurtu, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Marius Gust, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Dumitru Ciucur, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Iuliana Ciochină, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Radu Pârvu, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Elena Enache, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Mihaela Asandei, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Silvia Dugan, Universitatea „Constantin Brancoveanu”
Nicolae Grădinaru, Universitatea „Constantin Brancoveanu”
Dorian Rais, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Gabriela Rusu-Păsărin, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Camelia Vechiu, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”
Ene Sebastian, Universitatea „Constantin Brâncoveanu”

CONSILIUL EDITORIAL:

Redactor Șef:

Dan Micudă

Redactori:

Cristina Șerbanică
Cristian Morozan
Razvan Decuseară

Georgiana Mândreci (Referent limba engleză)
Cristinel Munteanu (Referent limba română)

Lucia Negrilă (editare/tehnoredactare)

**Autorii își asumă deplina responsabilitate
în ceea ce privește materialele publicate.**

© Editura „Independența Economică”, 2012

Pitești, Calea Bascovului nr. 2A

Tel./Fax: 0248/21.64.27

Editură acreditată de către C.N.C.S.I.S.

Niciun material nu poate fi reprodus fără permisiunea scrisă a Editurii.

ISSN 1844 - 668X

CUPRINS

COORDINATES OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE URBAN AREA.....	5
Carmen-Maria, Iordache.....	5
COORDONATE ALE DEZVOLTĂRII TURISMULUI ÎN SPAȚIUL URBAN.....	10
Carmen-Maria, Iordache.....	10
BRIEF ANALYSIS OF A SURVEY ON THE CONSUMPTION OF ENERGY DRINKS IN ITALY.....	15
Maurizio, Lanfranchi	15
Carlo, Giannetto.....	15
Ionela-Carmen, Pirnea	15
SCURTĂ ANALIZĂ A UNUI STUDIU PRIVIND CONSUMUL DE BĂUTURI ENERGIZANTE ÎN ITALIA.....	21
Maurizio, Lanfranchi	21
Carlo, Giannetto.....	21
Ionela-Carmen, Pirnea	21
THE INCIDENCES OF THE GLOBAL CRISIS ON THE INTERNATIONAL TRADE IN GOODS.....	27
Mariana, Mihăilescu	27
INCIDENȚELE CRIZEI MONDIALE ASUPRA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL CU MĂRFURI.....	33
Mariana, Mihăilescu	33
CHINA – A UNIQUE IMAGE IN A GLOBALIZED WORLD.....	39
Ioana-Iulica, Mihai	39
Camelia, Chirilă	39
CHINA – O IMAGINE UNICĂ ÎNTR-O LUME GLOBALIZATĂ.....	45
Ioana-Iulica, Mihai	45
Camelia, Chirilă	45

STRATEGIC CHANGES IN THE SOCIAL AND CULTURAL LEVEL. CONTEMPORARY SOCIETY, BETWEEN “UNITY IN DIVERSITY” AND DISSOLUTION IN DIVERSITY	51
Ramona-Gabriela, Eana ¹	51
MUTAȚII STRATEGICE LA NIVEL SOCIO-CULTURAL. SOCIETATEA CONTEMPORANA INTRE „UNITATE IN DIVERSITATE” SI DISOLUTIE IN DIVERSITATE.....	59
Ramona-Gabriela, Eana	59
WAYS TO IMPROVE RISK MANAGEMENT IN COMPLEX PROJECTS	67
Emilia, Iordache	67
POȘIBILITĂȚI DE PERFEȚIONARE A MANAGEMENTULUI RISCULUI ÎN CAZUL PROIECTELOR COMPLEXE	74
Emilia, Iordache	74

COORDINATES OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE URBAN AREA

Carmen-Maria, Iordache¹

Abstract: *At international level, urban tourism began to develop gradually from the '80s, nowadays being a distinct form of tourism whose importance is increasing. Thus, there were concerns about specific facilities for different categories of visitors and their harmonization with the demands of caring for the smooth functioning of urban settlements.*

By adding tourism to the local economy inventory activities of an urban area, it can be considered a catalyst and a reviving factor for strengthening urban cities especially because it represents an important source of income and it is responsible for creating thousands of jobs.

Given the need to adapt to the demands of tourists, this paper attempts to clarify some issues related to content, characteristics and influencing factors of urban tourism, but also the adoption of policies for exploitation through tourism of the specific elements of urban space and urban tourism prospects.

Keywords: *urban tourism, tourism planning, travel motivations.*

Classification JEL: *L80, L83, M31, O18*

1. Introduction

The manner in which towns are spatially organized and their historical evolution and growth stages have led to the expansion or coincidence of some architectural trends and artistic styles (Cândea M., Bran F., 2001) which give them the status of patrimonial towns with real tourist qualities, therefore leaving their marks upon tourism as well, when we either refer to visiting the towns or only to using them as locations for other forms of tourism. Due to the fact that most tourist attractions are located in urban areas, cultural tourism is often associated with urban tourism (Richards N., 1999), since an urban cultural centre is a major element of a town's value, along with other elements such as accessibility, fiscal and human climate, stability which generate a town's competitiveness in a global economy (Van den Berg L., Van Der Borg J., Van Der Meer J., 1995).

In a very wide conception, urban tourism is spending the free time within towns for various reasons, in ways from viewing shows, visiting cultural sites to going shopping or paying visits to relatives and meeting friends (Ilies G., 2008).

2. Urban Tourism's Specific Nature

At present, specialized literature does not have a unanimously accepted definition of urban tourism, yet there are different perspectives having some common elements referring to the covering of the tourist and traveller notions on one hand and to the delimitation of an urban area on the other (Law, C. M., 1994, Page, S., 1995). Thus, it is mentioned that urban tourism refers both to tourists' movement within towns or urban areas, outside their main residence provided they stay in their destination for at least one night, and to travellers' movement in an urban area for less than 24 hours (Murphy, P.E, 1998, Page, S., 1995, Laws, E., 1991).

According to the opinions of specialists (Kotler Ph, D.Haider, I.Rein, 2004), urban tourism varies from other forms of tourism by the following two elements:

► *it takes place in towns having at least 20,000 inhabitants* and has as main feature short-term stays which according to the WTO definition mean the trips outside residence for 1-3 nights. Therefore, the only criterion for being different from the other

---

¹ Ph.D. Senior Lecturer., Constantin Brâncoveanu University Pitesti, Faculty of Management Marketing in Economic Affairs Rm. Vâlcea, România.

forms of tourism is the demographic one, although in some countries (France, for example) the official statistics show the limit of 2,000 inhabitants in order to define an urban area;

► **the movement distance should be at least 100 km** observing the conditions regarding trips' duration and reason, also taking account of one-day trips.

Along time, the evolution of urban tourism has been influenced by a number of economic, social, demographic, juridical and technological factors. Among them, the following have had an important role in order to improve short-term stays ([Stănciulescu G.](#), 2004, Bramwell, B., Rawding, L., 1994, Hardy, S., Hart, T., Shaw, T., 1991):

- **more and more free time** due to the gradual decrease of work time, the increase of studying duration, the retirement age which has become lower, the holidays which have grown longer etc., also due to the development of certain services that significantly contribute in reducing the time spent with chores;
- **the increase in people's mobility** mainly due to the progress of transportation regarding higher travelling speed and lower travelling costs and also to certain social factors such as: the decrease in retirement age according to which old people's mobility diminishes, to which several facilities provided add, the increase in the number of unmarried people and families with no children;
- **the transportation growth** registered by road and railway networks, high-speed means of transport, air transport deregulation and the openness to new destinations, the emergence of various tariffs;
- **towns' attractiveness** equally generated by municipalities' efforts to diversify urban entertainment by rehabilitating historical centres, shopping centres, by improving the quality of urban areas through the development of general and specific infrastructure.

These factors have gradually contributed in increasing the importance of short-term stays within urban areas, a phenomenon manifested as a consequence of certain *defining features* of movements within towns (Ioniță I., 2006, Law, C. M., 1995, Loftman, P., Nevin, B. 1992):

- **the lack of seasonality** since urban movements take place all throughout a year irrespective of the season;
- **unforeseeableness** caused by the fact that decisions are often made spontaneously, without prior planning which is also encouraged by the progress in the field of information technology which gives one the opportunity to know any time the possibilities to travel and book accommodation in specific units;
- the short duration of trips is generated by tourists **on their own behalf and they are associated with certain events**: painting exhibitions, festivals, concerts, entertainment nights, crafts fairs etc.;
- **they trigger significant financial gains** as tourists spend a lot from the cultural point of view, they go shopping, have fun, which is something quite important to a town's economic growth;
- **they significantly influence the increase in a town's attractiveness**, the efforts made in order to promote the cultural patrimony, the hospitality, the elements of the natural and entertainment environment, thus contributing in a better image abroad and in order to attract tourist flows.

Knowing the peculiarities of the demand in urban tourism is a very hard process because of the national statistical systems that register the number of visitors in an urban area and of people's travelling motivations, they are extremely heterogenous systems which especially emphasize the stays lasting more than four days as compared to the short-term ones and occasional visits (Boniface, P., 1995, Selby, M., 2003).

3. Prospects of urban tourism

Modern society has been facing a boom of urban areas, especially since the Second World War, and town planning schools concerned with developing and modernizing urban systems have made a great step forward. Numerous architects and town planners are concerned with achieving new architectural styles in many European towns and cities, by maintaining the old historical centres along with the emerging modern districts. There is even a typology of cultural towns including the following types of urban settlements: capital cities (Paris, London, New York), historical towns/cities (Oxford, Cambridge, Venice, Canterbury), traditionally industrial towns (Bradford), culture and art towns/cities (Rome, Florence, Salonic, Avignon), renewed towns/cities (the old harbour and docks of London), etc. Some specialists believe that urban tourism can also occur in the towns known as balneary, mountain or seaside resorts where the cultural element is distinguished at secondary level.

A lot of changes have lately occurred in the structure of travelling habits and stay duration in a destination, which has led to more competition and has often been decisive to the future of tourist areas as investment efforts have become a major concern in order to bring new tourist attractions onto the market or modernize the existing ones.

Additionally, **events tourism** is **increasingly** becoming an essential constituent of all strategies to attract tourists and small-size towns have generally started to grow by launching a festival or an event to make themselves famous. These efforts are usually accompanied by tourism offices' actions with a view to make events, festivals and typical celebrations well-known on one hand and to ensure the proper infrastructure on the other (stadiums, transit systems, conference halls etc.), taking account of the fact that accessibly locating them by concentrating many attraction elements, rehabilitated areas and better services are a prerequisite in order to make a tourist destination famous.

Much progress has been seen over the last years in the market of hosting company-organized activities. In this respect, there are five activity categories that define the **market of reunions**: trade exhibitions, meetings, congresses, conferences and consumption exhibitions. Competition in the field of hosting generates a true "exponential race" with double dynamics: internal and external. Internal dynamics refers to expanding hotel capacities in order to meet potential demands in terms of meetings and commercial exhibitions. When the hotel booking level goes below 60%, more and more steps are taken to extend exhibition and conference areas as a method to increase booking levels in accomodation units.

Tourism and the market of hosting business events have always been present in local growth strategies, either benefiting or not from several options of hosting strategies to harmonize events with other types of activities within a general plan of economic growth. In this respect, a number of trends related to the sector of travel tourism can be listed (Kotler Ph, D.Haider, I.Rein, 2004, Murphy, P.E, 1998):

- towns' economic growth plans will increasingly emphasize the contribution of tourism and travel sector;
- better marketing informing will lead to a larger market segmentation, and strategic marketing and management in the field of tourism will have a more and more important role;
- travellers will more frequently combine movements on business purpose with those for personal needs, whereas their preferences will go towards cultural and recreational activities which will make host towns adopt mixed marketing;
- the high interest level in sports and recreational activities will trigger investment efforts in the rehabilitation of open spaces and recreation places.

While the competition phenomenon is growing, the decision-making factors of towns will have to pay attention to auditing the tourist areas' attraction elements and accordingly, to identifying the target-markets on one hand, classifying the prospective tourists segments and starting the elaboration of certain investment **marketing policies** (Kotler Ph, D.Haider, I.Rein, 2004) on the other, the latter meaning the allocation of funds to improve tourist infrastructure and the "set-up" of certain elements meant to attract new segments of consumers taking account of the fact that preferences to one form of tourism or another are highly variable throughout the years. On one hand, a place's attractiveness can be diminished by political instability, natural disasters, unfavourable environment factors and throngs.

Another aspect of competition in tourism is the entire process of **making an image** (Kolb, B., 2006), as tourist destinations are often strongly influenced by figurative and imaginary representations usually seen in cinemas, on TV, and sometimes heard in music. India has had an almost 50% increase in the number of tourists after the movie called "Ghandhi", the city of Atlanta has improved its image after the movie entitled "Gone with the Wind", the Australian tourism has grown based on the image of actor Paul Hogan playing in "Crocodile Dundee", the British Airways Company has hired actor Robert Morley, the city of Manchester has used the name of the "Beatles" band and Chicago is promoting its name by basketball player Michael Jordan. Thus, they all benefit from events, sports VIP's, actors, movies etc. in order to stimulate tourists' concern and to give their places a certain image. Once the image has been created, it is very hard to change. A significant example in this respect is the city of Las Vegas which is considered the "capital of vices" and whose main attraction is gambling which continues to hold 60% of the local economy. Yet, on the other hand, Las Vegas is also an important higher education city, high-technology service centre that has shortly attracted almost 90 companies in the field as well as facilities for sports, entertainment, recreation and artistic shows.

Local tourism in developed countries is increasingly based on **public-private partnerships** when planning, financing and implementing. Public authorities are concerned with clearing fields, systematization, assessing costs and making infrastructure investment, whereas granting fiscal incentives for private investment in tourism, accomplishing transit systems, taking restauration steps etc. are all undertaken by local administrations. In the countries of Eastern and Central Europe and in the developing ones, governments are those in charge with the planning and control of tourism development, as the boost of tourist activities almost entirely depends on public investment which is often inadequate. Yet, there are attempts to promote private investment by means of particular partnerships, by the property right granted to foreigners and by collective rent systems (time sharing). A good example in this respect are the resorts of Puerto Vallarta, Cancun, Ixtapa (New Mexican Rivière) by successfully combining mixed tourism investment where the state's investment in infrastructure is accompanied by the private investment in tourist endowment.

Another concern of local public bodies with renewing tourist areas is the **development of patrimony**, the preservation of places', buildings' and customs' historical background. For example, Winterset (the State of Iowa), actor John Wayne's place of birth, is visited by an average of 300,000 tourists every year, Seymour (the State of Wisconsin), the origin place of the first hamburger hosts "Hamburger Days" in August every year, and there are numberless examples of birthplaces of famous celebrities or places where historic battles were carried which thus have become important tourist attractions.

4. Conclusions

The development and advertising of tourism in urban areas must have the support of the tourism agencies and urban authorities because of their capacity of responding to expectations and increasing needs of those tourists attracted by the rich and varied objectives such as cultural, business, entertainment, shopping, sport and others. Local authorities must ensure that tourism is developed and managed so that the resulting benefits from improving facilities for keeping tourism on the competitive market do not contribute to deteriorating the urban environment, but to its improvement.

In order to do so, the development plan of the urban area emphasizes the importance of using urban marketing in creating an efficient urban economic structure and promoting the city as a center for tourism attractions. However, this does not specify any concrete action for reaching these objectives, which proves that the method of implementing urban marketing is relatively unclear. The fact that the marketing used extensively in the tourism sector is very well understood and exploited represents a promising starting point for a competitive tourist activity in the urban environment.

References

1. Boniface, P. (1995), *Managing quality cultural tourism*, London; New York: Routledge.
2. Bramwell, B. Rawding, L., (1994), *Tourism marketing organisation in industrial cities - organisations, objectives and urban governance*, *Tourism Management*, 15(6), 425-434
3. Căndea M., Bran F. (2001), *Spațiul geografic românesc. Amenajare, organizare, dezvoltare durabilă*, Editura Economică, Bucuresti
4. Hardy, S., Hart, T., Shaw, T. (1991), *The Role of Tourism in the Urban and Regional Economy*, Regional Studies Association, London
5. Ilies G. (2008), *Turism urban*, Editura Presa Universitară Clujeană
6. Ioniță I. (2006), *Marketingul urban si competitivitatea oraselor*, Editura Economica, Bucuresti
7. Kolb, B. (2006), *Tourism Marketing for Cities and Towns: Using Branding and Events to Attract Tourists*, Elsevier
8. Kotler Ph, D. Haider, I. Rein (2004), *Marketingul locurilor*, Editura Teora
9. Law, C. M. (1994). *Urban tourism: Attracting visitors to large cities*. London: Mansell.
10. Law, C. M. (1995). *Creating the urban tourism product*. Proceedings of the 1993 Urban Environment Conference (pp. 87-90). South Bank University, London
11. Laws, E., (1991), *Tourism Marketing: service & quality management perspectives*. Cheltenham: Stanley Thornes
12. Loftman, P., Nevin, B. (1992), *Urban regeneration and social equity - a case study in Birmingham. 1986-1992*. Birmingham: University of Central England
13. Murphy, P.E. (1998), *Quality management in urban tourism*, John Wiley & Sons, Chichester, Sussex
14. Murphy, P.E., (1997), *Quality management in urban tourism*. New York: Wiley
15. Page, S., (1995), *Urban Tourism*, Routledge, London & New York: Routledge
16. Richards, G., (1999), *Cultural capital or cultural capitals?*, in *City and Culture: Cultural Processes and Urban Sustainability*, ed.by L. Nyström in co-operation with Colin
17. Selby, M., (2003), *Understanding Urban Tourism: Image, culture and experience*, IB Tauris
18. Stănciulescu G., (2004), *Managementul turismului durabil in centrele urbane*, Ed. Economică, Bucuresti
19. Van den Berg L., Van Der Borg J., Van Der Meer J., (1995), *Urban Tourism: Performance and Strategies in eight European cities*, Avebury, Aldershot, Hampshire / Erasmus University, Rotterdam

COORDONATE ALE DEZVOLTĂRII TURISMULUI ÎN SPAȚIUL URBAN

Carmen-Maria, Iordache¹

Rezumat: *La nivel internațional, turismul urban a început să se dezvolte treptat începând cu anii '80, astăzi constituind o formă de turism distinctă a cărei importanță este în continuă creștere. Astfel, au apărut atât preocupări privind amenajări specifice destinate diferitelor categorii de vizitatori, cât și grija pentru armonizarea acestora cu exigențele funcționării în cele mai bune condiții a așezărilor urbane.*

Prin adăugarea turismului la inventarul activităților economiei locale a unei zone urbane, acesta poate fi considerat un catalizator și un factor de relansare urbană pentru consolidarea orașelor, mai ales că reprezintă o importantă sursă de formare a veniturilor și este responsabil pentru crearea a mii de posturi de muncă.

Având în vedere necesitatea adaptării orașului la cerințele turiștilor, în această lucrare se încearcă lămurirea câtorva aspecte legate de conținutul, specificul și factorii de influență ai turismului urban, dar și de adoptarea unor politici privind valorificarea prin turism a elementelor specifice spațiului urban, precum și de perspectivele turismului urban.

Cuvinte cheie: *turism urban, urbanism turistic, motivații de călătorie.*

Clasificare JEL: L80, L83, M31, O18

1. Introducere

Modul de organizare spațială a orașelor și etapele istorice de evoluție și dezvoltare au condus la extinderea sau suprapunerea unor curente arhitectonice și a unor stiluri artistice (Câdea M., Bran F., 2001) care conferă acestora statut de orașe patrimoniale cu reale valențe turistice, punându-și amprenta, așadar, și asupra turismului, fie că se referă la vizitarea orașelor sau numai la utilizarea acestora ca locații pentru alte forme de turism. Datorită faptului că majoritatea atracțiilor istorice sunt localizate în perimetrele urbane, de multe ori turismul cultural este asociat turismului urban (Richards N., 1999), un centru cultural urban reprezentând un element determinant al valorii orașului, alături de alții precum: accesibilitate, climat fiscal și uman, stabilitate, elemente care determină competitivitatea orașului într-o economie globală (Van den Berg L., Van Der Borg J., Van Der Meer J., 1995).

Într-o accepțiune foarte largă, turismul urban reprezintă petrecerea timpului liber în orașe, având la bază motivații dintre cele mai diverse, de la vizionarea de spectacole, vizitarea unor obiective culturale, până la efectuarea de cumpărături sau vizite la rude și întâlniri cu prietenii (Ilies G., 2008).

2. Specificul turismului urban

În prezent, literatura de specialitate nu înregistrează o definiție unanim acceptată pentru turismul urban, punctele de vedere diferite având, totuși, unele elemente comune referitoare atât la cuprinderea noțiunilor de *turist* și de *excursionist*, pe de o parte, cât și la delimitarea spațiului urban, pe de altă parte (Law, C. M., 1994, Page, S., 1995). Astfel, se precizează că turismul urban se referă atât la circulația turiștilor în orașe sau aglomerații urbane, în afara reședinței principale, cu condiția rămânerii pentru cel puțin o noapte la locul de destinație, cât și la deplasarea excursioniștilor pentru mai puțin de 24 de ore în spațiul urban (Murphy, P.E. 1998, Page, S., 1995, Laws, E., 1991).

Potrivit opiniei specialiștilor (Ph. Kotler, D. Haider, I. Rein, 2004), turismul urban se particularizează de celelalte forme de turism prin următoarele două elemente:

---

¹ Conf.univ.dr., Constantin Brâncoveanu University Pitesti, Faculty of Management Marketing in Economic Affairs Rm. Vâlcea, România, iordache72@yahoo.com

► **se desfășoară în localități cu cel puțin 20000 de locuitori**, având drept caracteristică principală sejururile de scurtă durată, prin acestea înțelegându-se, potrivit definiției OMT, deplasările de 1-3 înnoptări în afara reședinței.

► **distanța de deplasare ar trebui să fie de cel puțin 100 km**, respectându-se condițiile privind durata și motivul călătoriei, fiind acceptate și deplasările de o zi.

De-a lungul timpului, evoluția turismului urban a fost influențată de o serie de factori economici, sociali, demografici, juridici și tehnologici. Dintre aceștia, un rol deosebit în creșterea sejururilor de scurtă durată l-au avut următorii (Stănciulescu G., 2004, Bramwell, B., Rawding, L., 1994, Hardy, S., Hart, T., Shaw, T., 1991):

→ **creșterea timpului liber**, determinată de reducerea progresivă a timpului de muncă, creșterea duratei alocate studiilor, scăderea vârstei de pensionare, sporirea duratei concediilor etc., fiind totodată realizată și pe seama dezvoltării unor servicii care contribuie semnificativ la reducerea timpului alocat activităților casnice;

→ **sporirea mobilității persoanelor**, datorată în principal, progreselor înregistrate în domeniul transporturilor în sensul creșterii vitezei de deplasare și al reducerii costurilor de călătorie, dar și unor factori de natură socială, cum ar fi: scăderea vârstei de pensionare și, pe această bază, a disponibilității persoanelor de vârstă a treia, la care se adaugă o serie de facilități oferite acestora, creșterea numărului celibatarilor și a familiilor fără copii;

→ **dezvoltarea transporturilor**, a rețelelor rutiere și feroviare, a mijloacelor de transport de mare viteză, de reglementarea transporturilor aeriene și deschiderea către noi destinații, introducerea unor tarife tot mai diferențiate;

→ **atractivitatea orașelor** determinată și de eforturile municipalităților de a diversifica agrementul urban prin reamenajarea centrelor istorice, a centrelor comerciale, creșterea calității spațiului urban printr-o mai bună dezvoltare a infrastructurii generale și specifice.

De-a lungul timpului, acești factori au contribuit la creșterea importanței sejururilor de scurtă durată în spațiul urban, amplasare manifestată ca urmare a unor *caracteristici definitorii* pentru deplasările în orașe (Ioniță I., 2006, Law, C. M., 1995, Loftman, P., Nevin, B. 1992):

► **lipsa sezonality**, deplasările urbane petrecându-se pe toată durata anului, indiferent de anotimp;

► **imprevizibilitatea**, datorată faptului că de cele mai multe ori decizia este luată spontan, fără o planificare anterioară, acest fapt fiind încurajat și de progresele realizate în domeniul tehnologiei informației și care dau posibilitatea cunoașterii, în orice moment, a posibilităților de deplasare și de rezervare a locurilor în spațiile de cazare.

► durata scurtă a deplasărilor determină să fie realizate de către turiști **pe cont propriu și sunt asociate unor evenimente**: expoziții de pictură, festivaluri, concerte, seri distractive, târguri profesionale etc.

► **antrenează venituri financiare semnificative**, turiștii efectuând o serie de cheltuieli culturale, cumpărături, agrement, deloc de neglijat pentru creșterea economică a orașului.

► **influențează** în mod semnificativ **creșterea atractivității orașului**, eforturile realizate în direcția promovării patrimoniului cultural, a ospitalității, a elementelor cadrului natural și de agrement contribuind la îmbunătățirea imaginii în plan extern și la atragerea fluxurilor turistice.

Cunoașterea particularităților cererii pentru turismul urban reprezintă un demers extrem de dificil datorită sistemelor statistice naționale de înregistrare a numărului de vizitatori în spațiul urban, precum și a motivațiilor acestora de călătorie, sisteme deosebit de eterogene și care evidențiază îndeosebi sejururile de peste 4 zile în detrimentul sejururilor de scurtă durată și a vizitelor ocazionale (Boniface, P., 1995, Selby, M., 2003).

3. Perspectivele turismului urban

Societatea contemporană se confruntă cu o explozie a spațiului urban mai ales după cel de-al doilea război mondial, școlile de urbanism preocupate de dezvoltarea și modernizarea sistemelor urbane cunoscând o deosebită amploare. Numeroși arhitecți și urbaniști sunt preocupați de realizarea unor noi stiluri arhitecturale, în multe orașe europene, alături de centrele vechi istorice, dezvoltându-se cartiere moderne. S-a conturat chiar și o tipologie a orașelor culturale care include următoarele tipuri de așezări urbane: orașe capitala (Paris, Londra, New York), orașe istorice (Oxford, Cambridge, Venetia, Canterbury), orașe industriale tradiționale (Bradford), orașe de cultură și artă (Roma, Florența, Salonic, Avignon), orașe revitalizate (portul vechi și docurile Londrei) etc. Unii specialiști consideră că turismul urban se poate desfășura și în orașele care au statut de orașe balneare, montane sau de litoral, elementul cultural distingându-se în plan secundar.

În ultima perioadă au avut loc o serie de transformări în structura obiceiurilor de călătorie, dar și a duratei de rămânere la locul de destinație, proces ce a determinat amplificarea concurenței, acest fenomen manifestându-se, de cele mai multe ori decisiv pentru viitorul zonelor turistice, eforturile investiționale devenind o preocupare majoră în pătrunderea pe piața a unor noi atracții turistice sau în modernizarea celor existente.

Totodată, **turismul de evenimente** devine din ce în ce mai mult o componentă esențială a strategiilor de atragere a segmentelor de turiști, localitățile de mici dimensiuni începând să se dezvolte, de regulă, prin lansarea unui festival sau a unei manifestări-eveniment care să le consacre identitatea. Aceste eforturi sunt dublate, în mod obișnuit, de acțiuni ale oficiilor de turism locale în direcția mediatizării evenimentelor, festivalurilor și sărbătorilor specifice, pe de o parte, precum și asigurării unei infrastructuri adecvate (stadioane, sisteme de tranzit, centre de conferințe, etc.), luând în considerare faptul că localizarea accesibilă prin concentrarea elementelor de atracție, a spațiilor amenajate și serviciilor reprezintă o condiție de bază pentru crearea magnetismului unei destinații turistice.

O deosebită amploare o înregistrează, în ultimii ani, piața serviciilor de găzduire a activităților organizate de firme. Există, în acest sens, cinci categorii de activități care definesc **piața reuniunilor**: expozițiile comerciale, întrunirile, congresele, conferințele și expozițiile de consum. Competiția în domeniul serviciilor de găzduire generează o adevărată „cursă exponențială”, existând o dinamică în dublu sens: internă și externă. Dinamica internă se referă la extinderea capacităților hoteliere pentru a putea satisface cererea potențială în materie de întruniri și expoziții comerciale. Atunci când gradul de ocupare a hotelurilor înregistrează valori mai mici de 60%, se intensifică acțiunile în direcția extinderii spațiului expozițional și de conferințe, ca metodă de creștere a ocupării în spațiile de cazare.

Turismul și piața găzduirii manifestărilor de afaceri au fost întotdeauna prezente în strategiile de dezvoltare locală, fie că beneficiază sau nu de mai multe opțiuni de echilibrare a strategiilor de găzduire a manifestărilor cu alte tipuri de activități, în cadrul unui plan general de dezvoltare economică. Pot fi enumerate, în acest sens, o serie de tendințe legate de sectorul turism călătorii (Ph. Kotler, D. Haider, I. Rein, 2004, P.H. Murphy, 1998):

- planurile de dezvoltare economică ale orașelor vor pune tot mai mult accentul pe contribuția turismului și a sectorului de călătorii;
- mai bună informare de marketing va avea ca rezultat o mai mare segmentare a pieței, iar marketingul și managementul strategic din domeniul turismului vor deține un rol tot mai important;
- călătorii vor combina mai frecvent deplasarea în interes de serviciu cu cea în interes personal, preferințele lor îndreptându-se spre activitățile culturale și de recreere, ceea ce va determina orașele-gază să adopte un marketing combinat;

- gradul sporit de interes pentru activitățile sportive și de recreere vor antrena eforturi investiționale în amenajările în aer liber și recreative.

În condițiile creșterii fenomenului concurențial, factorii de decizie de la nivelul orașelor vor trebui să-și îndrepte atenția către auditarea elementelor de atracție ale zonelor turistice și, pe această bază, identificarea piețelor-țintă, pe de o parte, și ierarhizarea segmentelor de potențiali turiști și trecerea la elaborarea unor politici de **marketing de investiție** (Ph. Kotler, D. Haider, I. Rein, 2004), pe de altă parte, acesta din urmă constând în alocarea de fonduri în direcția îmbunătățirii infrastructurii turistice și „fabricarea” unor elemente care să atragă noi segmente de consumatori ținând cont de faptul că preferințele pentru o formă sau alta de turism sunt extrem de variabile în timp. Mai mult, atractivitatea unui loc poate fi diminuată de instabilitatea politică, dezastrele naturale, factorii de mediu nefavorabili și supraaglomerația.

Un alt aspect al concurenței în turism îl reprezintă și întregul proces de **formare a imaginii** (Kolb, B., 2006), destinațiile turistice fiind adesea puternic influențate de reprezentările plastic-imaginare, de regulă prin cinematografie, televiziune și, uneori, prin muzică. India a înregistrat o creștere cu aproape 50% a numărului de turiști în urma difuzării filmului *Ghandhi*, orașul Atlanta și-a îmbunătățit imaginea în urma filmului *Pe aripile vântului*, turismul australian a înregistrat creșteri bazându-se pe imaginea actorului Paul Hogan din Crocodile Dundee, Compania British Airways l-a angajat pe actorul Robert Morley, orașul Manchester a utilizat denumirea formației Beatles, iar Chicago își promovează numele prin baschetbalistul Michael Jordan. Sunt astfel exploatate evenimente, vedete sportive, actori, filme etc. pentru a stimula interesul turiștilor și a transmite o anumită imagine a locului. Odată creată o imagine, este deosebit de dificil de modificat. Un exemplu semnificativ în acest sens îl oferă orașul Las Vegas care este văzut drept o „capitală a viciului”, având ca principală atracție jocurile de noroc care continuă să dețină 60% din economia locală. Pe de altă parte însă, Las Vegas este și un oraș universitar important, un centru de servicii de înaltă tehnologie, care a atras într-un timp foarte scurt aproape 90 de firme în acest domeniu, precum și o atracție pentru sport, divertisment, recreere și spectacole artistice.

În țările dezvoltate, turismul local se bazează tot mai mult pe **parteneriatul public-privat** în acțiunile de planificare, finanțare și implementare. Autoritățile publice se preocupă de eliberarea terenurilor, sistematizare, evaluarea costurilor, precum și realizarea investițiilor de infrastructură, iar acordarea stimulentei fiscale pentru investițiile private în turism, realizarea sistemelor de tranzit, acțiunile de restaurare etc. revin în sarcina administrațiilor locale. În țările Europei Centrale și de Est, precum și în cele în curs de dezvoltare, guvernele sunt cele care răspund de planificarea și controlul dezvoltării turismului, expansiunea activității turistice fiind dependentă aproape în totalitate de investițiile publice, adesea neadecvate. Există însă și încercări de promovare a investițiilor private prin intermediul asocierilor în participație, al dreptului de proprietate acordat străinilor, precum și al închirierilor în sistem colectiv (time sharing). Un exemplu pozitiv în acest sens îl reprezintă stațiunile Puerto Vallarta, Cancun, Ixtapa (Noua Riviera Mexicana) prin combinarea cu succes a investiției mixte în turism, în care investiția statului în infrastructură este dublată de investiția privată în dotări turistice.

O altă preocupare a organismelor publice locale pentru revitalizarea zonelor turistice o constituie **dezvoltarea patrimoniului**, conservarea istoriei locurilor, a clădirilor și a obiceiurilor. De exemplu, Winterset (statul Iowa), locul de naștere al actorului John Wayne, este vizitat în medie de 300000 de turiști în fiecare an, Seymour (statul Wisconsin), locul de origine al primului hamburger găzduiește în luna august a fiecărui an „Zilele Hamburgerului”, existând numeroase exemple de locuri de naștere ale unor

personalități celebre sau pe teritoriul cărora s-au desfășurat bătălii istorice și care au devenit, astfel, importante atracții turistice.

5. Concluzii

Dezvoltarea și promovarea turismului în zonele urbane trebuie să aibă susținerea agențiilor turistice și a autorităților urbane prin capacitatea acestora de a răspunde așteptărilor și nevoilor crescânde ale turiștilor atrași de bogatele și variatele obiective culturale, de afaceri, divertisment, cumpărături, sport și alte atracții. Autoritățile locale trebuie să se asigure că turismul este dezvoltat și gestionat în așa fel încât beneficiile rezultate în urma îmbunătățirii facilităților pentru menținerea turismului pe piața competitivă să nu contribuie la deteriorarea mediului urban, ci mai degrabă la îmbunătățirea acestuia.

Pentru aceasta, planul de dezvoltare a zonei urbane subliniază importanța utilizării marketingului urban în crearea unei structuri economice urbane eficiente și în promovarea orașului ca pe un pol de atracție turistică; el însă nu specifică vreo acțiune concretă pentru atingerea acestor obiective, demonstrând faptul că modalitatea de implementare a marketingului urban este relativ neclară. Faptul că marketingul utilizat extensiv în sectorul turistic este foarte bine înțeles și exploatat reprezintă un punct promițător de pornire pentru o activitate turistică competitivă în mediul urban.

Bibliografie

1. Boniface, P. (1995), *Managing quality cultural tourism*, London; New York: Routledge
2. Bramwell, B., Rawding, L. (1994), *Tourism marketing organisation in industrial cities - organisations, objectives and urban governance*, *Tourism Management*, 15(6), 425-434
3. Căndea M., Bran F. (2001), *Spațiul geografic românesc. Amenajare, organizare, dezvoltare durabilă*, Editura Economică, București
4. Hardy, S., Hart, T., Shaw, T. (1991), *The Role of Tourism in the Urban and Regional Economy*, Regional Studies Association, London
5. Iliș G. (2008), *Turism urban*, Editura Presa Universitară Clujeană
6. Ioniță I. (2006), *Marketingul urban și competitivitatea orașelor*, Editura Economică, București
7. Kolb, B. (2006), *Tourism Marketing for Cities and Towns: Using Branding and Events to Attract Tourists*, Elsevier
8. Kotler Ph, Haider D., Rein I. (2004), *Marketingul locurilor*, Editura Teora
9. Law, C. M. (1994). *Urban tourism: Attracting visitors to large cities*. London: Mansell
10. Law, C. M. (1995). *Creating the urban tourism product*. Proceedings of the 1993 Urban Environment Conference (pp. 87-90). South Bank University, London
11. Laws, E. (1991), *Tourism Marketing: service & quality management perspectives*. Cheltenham: Stanley Thornes
12. Loftman, P., Nevin, B. (1992), *Urban regeneration and social equity - a case study in Birmingham. 1986-1992*. Birmingham: University of Central England
13. Murphy, P.E (1998), *Quality management in urban tourism*, John Wiley & Sons, Chichester, Sussex
14. Murphy, P.E. (1997), *Quality management in urban tourism*. New York: Wiley
15. Page, S. (1995), *Urban Tourism*, Routledge, London & New York: Routledge
16. Richards, G. (1999), *Cultural capital or cultural capitals?*, in *City and Culture: Cultural Processes and Urban Sustainability*, ed.by L. Nyström in co-operation with Colin
17. Selby, M. (2003), *Understanding Urban Tourism: Image, culture and experience*, IB Tauris.
18. Stănculescu G. (2004), *Managementul turismului durabil în centrele urbane*, Ed. Economică, București
19. Van den Berg L., Van Der Borg J., Van Der Meer J., (1995), *Urban Tourism: Performance and Strategies in eight European cities*, Avebury, Aldershot, Hampshire / Erasmus University, Rotterdam

BRIEF ANALYSIS OF A SURVEY ON THE CONSUMPTION OF ENERGY DRINKS IN ITALY

Maurizio, Lanfranchi¹
Carlo, Giannetto²
Ionela-Carmen, Pirnea³

Abstract: *The methodology followed to conduct the survey was quantitative and random. To conduct the survey research was conducted on motivational revelations through a methodology that refers to the survey done by questionnaire. Preliminary members of the research team have defined and developed the research hypotheses, identified the survey questions and put together the questionnaire to be administered to the sample of consumers. The compiling of the questionnaire has led to questions on the definition of perceived quality, the habitual consumption, the price-quality of products defined Energy drinks. The survey was conducted in the period between November and December 2011, on a sample of 120 Italian consumers. The revelations by administering the product was mainly conducted at outlets, such as supermarkets, clubs, pubs and bars, interviewing a sample of consumers directly with the method "face to face". The purpose of the survey was conducted to understand the needs, habits and buying preferences of the consumer of Energy drinks, as well as the degree of appreciation. In this paper we describe only briefly and partially the results of the survey.*

Key words: *Energy drinks, consumption trends, Italy*

JEL Code: *M31*

1. A new category: Energy drinks

The Energy drinks belong to the category of non spirits or soft drinks, this product came from Asia in the early '80s with the creation of the brand Red Bull and then it spread to Europe in the '90s through the Austrian Dietrich Mateschits. At the beginning of the second millennium Energy drinks peak to high rates of sales that are still on the world market today. In recent years the undisputed leader Red Bull, thanks to the success that Energy drinks have registered on the global market, has been joined by several competitors, of these the most important are Monster Energy and Coca Cola's Burn, which have proved serious competitors to the established Austrian leader. Energy drinks are usually carbonated soft drinks, capable of providing a much higher amount of energy compared to traditional soft drinks.

Among the components of these drinks are xanthenes (including caffeine, usually in amounts slightly higher than or equivalent to 80-85 mg of a cup of coffee), herbal medicinal ingredients, guar nine, taurine, ginseng, acacia, ginger, green tea, et cetera. All these ingredients have the main function of providing energy to our body. In recent years, energy drinks have become a fashion among young people, who use them to satisfy their need for energy in all kinds of situations, such as study, work or even during a simple night at the club.

The energy drink market has developed enormously in recent years although it is a relatively "young". The consumption per capita in the world, according to AcNielsen, has tripled. In 2007 alone, the turnover grew by a rate of 19% to 4.8 billion dollars compared to 6% of the food and beverage sector. According to a study by the English firm Business Insight in Europe there is a market of \$ 5 billion. The largest markets are the United Kingdom, Germany and Spain which represent more than half of the European market. But if we analyze the consumption per capita tops of the table position is Austria, mother of the

---

¹ Prof. PhD. University of Messina, Italy- Faculty of Economics.

² Researcher PhD., University of Messina, Italy- Faculty of Economics.

³ PhD. Assistant, „Constantin Brâncoveanu” University, Romania.

nation's undisputed leader Red Bull, with its 4.5 litres, followed by Ireland (3.7 litres) and Switzerland (2.2 litres).

The most significant growth rates were recorded, however, in emerging countries such as Brazil and Poland. The prediction of the highest growth in the next 3 years is that of Italy: according to English studies, our country has reached a market share of 249 million dollars against the 154 of 2006. In Italy Energy drinks have been around for years. They are generally aimed at young consumers, with a core target of 18 to 29 years and with a broader target aimed at adults up to 39 years and over. The product has met with success mainly in discos, pubs, nightclubs (this figure is confirmed by the survey carried out by us and presented in outline in the following paragraphs).

The market for energy drinks, shows a completely different situation compared to previous years, even when consumption grew by double digits. Reaching nearly 9 million litres sold, it marked a decline of 0.6% and almost 41 million euros, down by 3.5%.

Over the past two years, sales are back to previous sales levels and are stable. The market for energy drinks, however, is potentially still growing, not because of the increase in consumption per capita, however desirable, but mainly due to the number of potential new consumers.

2. Socio-economic characteristics of the sample selected for the survey

The analysis was conducted on a large heterogeneous sample, with different demographic and socio-economic conditions. 120 respondents were surveyed. The survey was conducted in part of the province of Messina.

Table 1. Summary of socio-economic characteristics of consumers surveyed

Categories	Characteristics	n°	%
sex	males	64	53,33
	females	56	46,67
	total	120	100,00
age classes	50 and up	10	8,33
	30 - 50	38	31,67
	18 - 30	55	45,83
	15 -18	17	14,17
	total	120	100,00
civil status	single	71	59,17
	married	42	35,00
	divorced	7	5,83
	total	120	100,00
study qualifications	degree	44	36,67
	diploma	69	57,50
	primary-secondary	7	5,83
	total	120	100,00

Source: Our calculations based on data collected directly

Figure 1 show that 52% of respondents are males, the remaining 48%, corresponding to 56 subjects, are females.

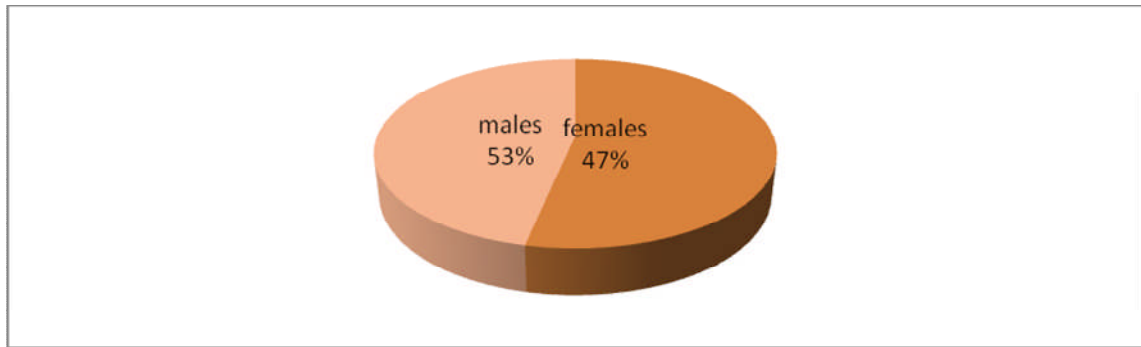

Figure 1. Composition of the sample by gender

Based on demographic characteristics, the target of the respondents were divided into four age groups: those belonging to the age group between 15 and 18 years account for 14.2% of respondents (17 units), those belonging to the class aged between 18 and 30 correspond to 46% of all respondents (55 units), those corresponding to the age group between 30 and 50 years represent 32% of respondents, leaving only 8, 33% of respondents aged over 50 years.

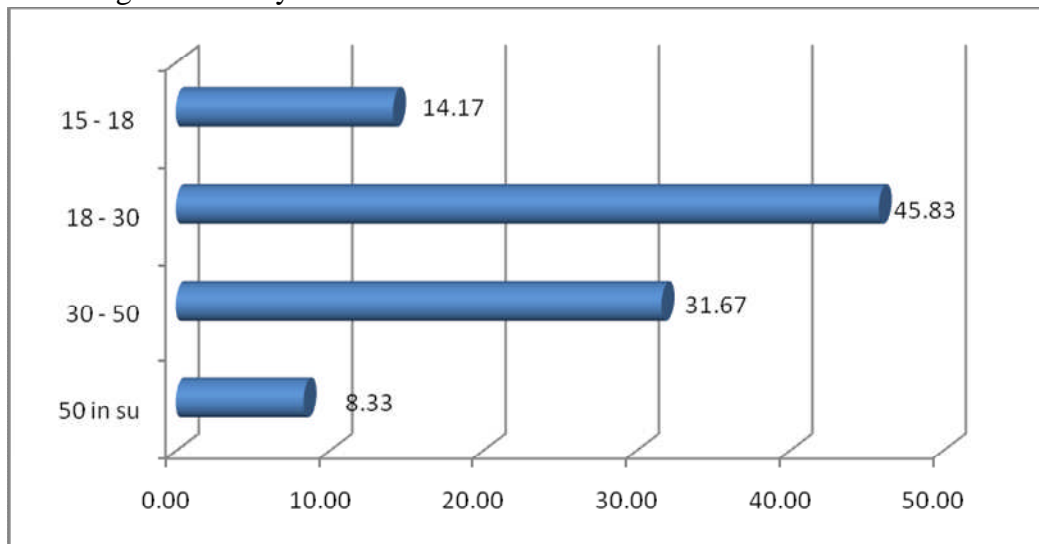

Figure 2. Composition of the sample by age

With reference to the qualifications, the highlight is that the majority of respondents, corresponding to 57.5% (69 units), graduated from high school, with only 36.67% university graduates, while the remaining 6% have the title of middle school or primary school.

Finally, another variable of the sample considered is marital status. 57.5% (69 units) of the respondents are single (unmarried), while 35% (42 units) are married, and only seven people reported being divorced.

3. Processing of the data

Respondents were subjected to a questionnaire consisting of about ten questions, asking, in particular, consumer habits and reasons for purchasing "energy drinks".

Regarding the first question it asked which energy drink product was known among the most famous brands. The responses indicate that the product best known was RedBull.

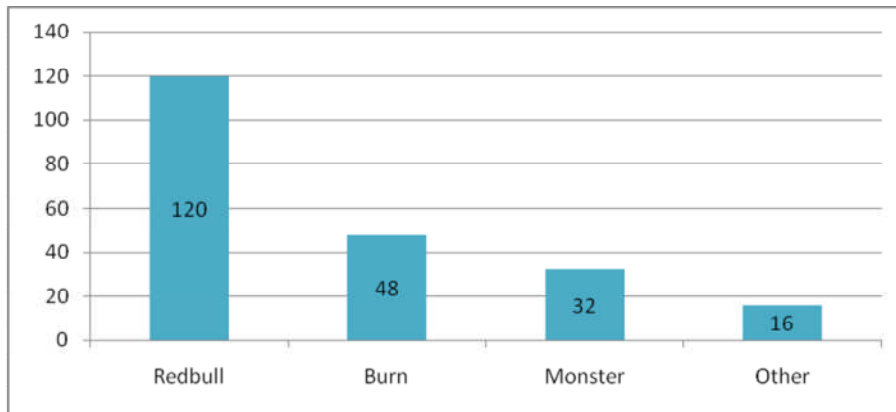

Figure 3 . Which of these energy drinks do you know?

In particular, among the male subjects the product "Monster" is well known, although not widely marketed in Italy, probably due to the appearance of the logo of this product in sports events that are followed by the males, such as motoring and motorcycling.

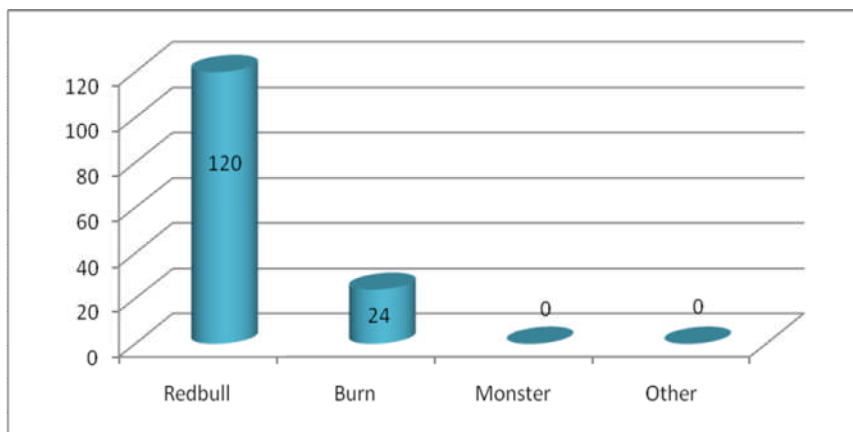

Figure 4. Which of these have you ever tasted or usually drink?

In response to the previous result, the most consumed is Redbull followed by Burn, none of the respondents drink Monster or similar products. Regarding the third question, it asked what it was the frequency of consumption of energy drinks.

The response has indicated that there are two strong opposing groups: one of these which consumes this product sporadically (55% of respondents), i.e. no more than once a week, and the other with those that drink it only on a few occasions (25.8%).

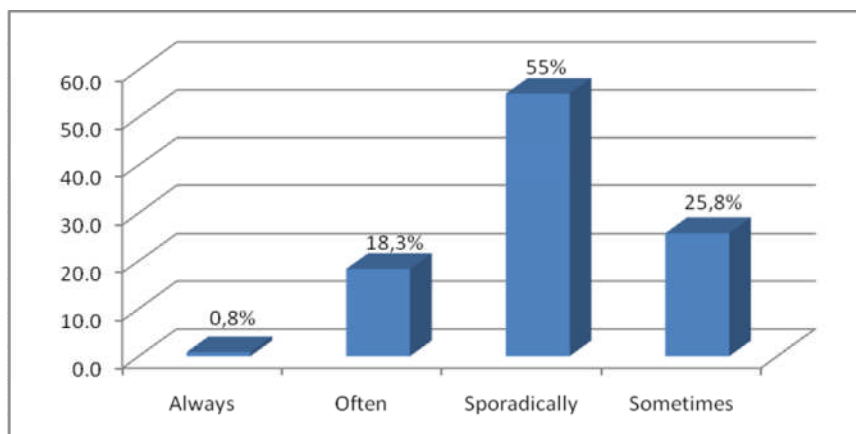

Figure 5. How often do you have an energy drink in a week?

Regarding the place of consumption, the majority of respondents prefer going out (66.7%) or at home (26.7%).

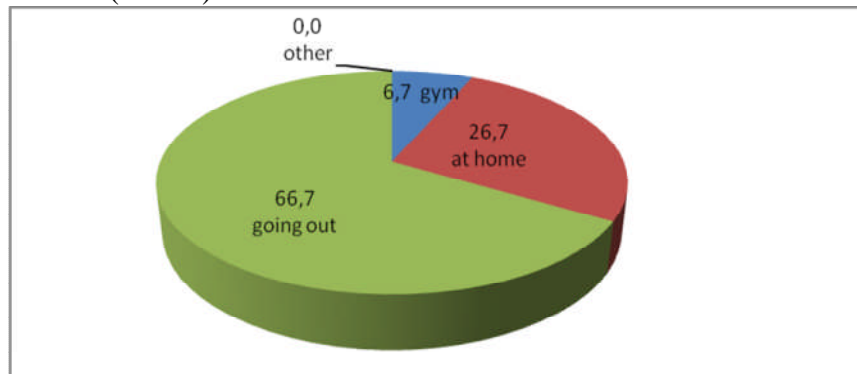

Figure 6. Where do you mainly drink Energy drinks?

Only 6.7% of respondents consume this product in the gym before working out. In regards to the inclination of expenditure and the habits of the consumer of energy drinks, it was asked as to what the maximum expenditure was considered for the purchase of a can.

The majority of respondents (65%) were willing not to spend more than 2 €, only 3.3% of consumers would buy at a price of more than 3 €.

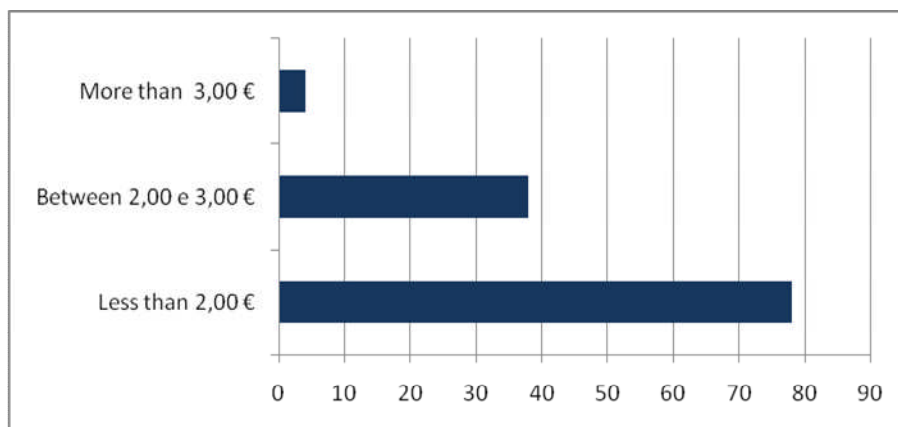

Figure 7. What would you be willing to spend on a can of Energy drink?

However, more than 50% of the respondents believed that the price of cans was adequate. Finally it was asked to give an overall appraisal of this particular drink.

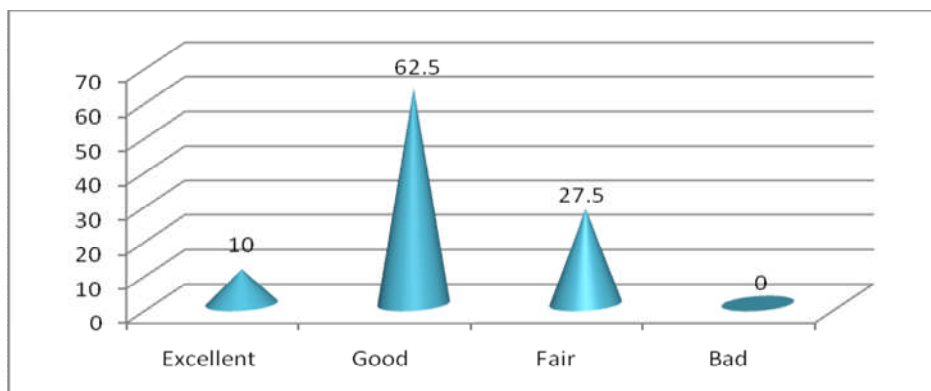

Figure 8. Give a personal opinion on the Energy drinks

The majority of respondents (62.5%) were generally satisfied with the product "Energy drink", no one gave a negative opinion.

4. Conclusions

The objective of this work is to detect the buying habits of the Sicilian population relative to the category of energy drinks. For this reason there has been a detection of kind "motivational" through traditional survey methodology descriptive research (survey by "Questionnaire").

In this work, therefore, has adopted a methodology of research such as "quantitative" random. The random search refers to an identification of factors that underlie the purchasing behavior and the evaluation of cause-effect relationships that exist in a given population.

In this context it was made known only a part of the research, we refer to a next publication of the full report.

Bibliography

1. Lanfranchi M., *Analisi sul comportamento del consumatore di prodotti tipici siciliani nella città di Messina*, Edas 2011, Messina
2. National Statistics Institute of Europe , Anuarul Statistic 2010, chapter XX
3. Insse, General Agricultural Census in Europe, 2011
4. Eurostat, "Farm Structure Survey in Italy", Statistic in Focus, nr. 80, 2009

SCURTĂ ANALIZĂ A UNUI STUDIU PRIVIND CONSUMUL DE BĂUTURI ENERGIZANTE ÎN ITALIA

Maurizio, Lanfranchi¹
Carlo, Giannetto²
Ionela-Carmen, Pirnea³

Rezumat: Metodologia folosită în elaborarea acestui articol a fost ancheta cantitativă și aleatoare. Pentru realizarea cercetării, sondajul a fost realizat pe revelații motivaționale, printr-o metodologie care se referă la sondajul de opinie realizat prin chestionar. Autorii au definit și dezvoltat o serie de ipoteze de cercetare, au identificat întrebările sondajului și au realizat chestionarul pentru a-l aplica pe un eșantion de consumatori. Elaborarea chestionarului a condus la întrebări cu privire la definirea calității percepute, la consumul obișnuit, la raportul calitate-preț toate acestea referitoare la produsele definite drept „băuturi energizante”. Sondajul a fost efectuat în perioada noiembrie-decembrie 2011, pe un eșantion de 120 de consumatori italieni. El a fost realizat la punctele de vânzare, în principal supermarket-uri, cluburi, pub-uri și baruri, interviu realizându-se pe eșantionul de consumatori prin metoda „față în față”. Scopul acestui studiu este de a înțelege nevoile, obiceiurile și preferințele de cumpărare ale consumatorilor de băuturi energizante, precum și gradul de apreciere al acestora. În această lucrare vom descrie pe scurt și doar parțial rezultatele sondajului.

Cuvinte cheie: băuturi energizante, evoluția consumului, Italia

Cod JEL: M31

1. O nouă categorie de băuturi: băuturile energizante

Băuturile energizante fac parte din categoria băuturilor non-alcoolice sau a băuturilor răcoritoare. Acest tip de produs a venit din Asia, la începutul anilor '80, odată cu crearea brandului Red Bull. În Europa, această băutură a apărut în anii '90 prin Austrian Dietrich Mateschits. La începutul celui de al doilea mileniu, băuturile energizante au înregistrat vânzări ridicate care au continuat până în prezent. În ultimii ani, liderul de necontestat, Red Bull, s-a dovedit a avea concurență serioasă datorită băuturilor Monter Energy și Burn Coca Cola. Red Bull a avut cel mai mare succes pe piața mondială în rândul băuturilor energizante. Băuturile energizante sunt, de obicei, băuturi răcoritoare carbonatate, capabile să furnizeze o cantitate mult mai mare de energie în comparație cu băuturile răcoritoare tradiționale.

Printre componentele acestor băuturi, putem aminti xanthenes (inclusiv cofeina, de obicei, în cantități mai mari sau mai mici, echivalent cu 80-85 mg. la o ceașcă de cafea), ingrediente din plante medicinale, guar nou, taurină ginseng, salcâm, ghimbir, ceai verde etc. Toate aceste ingrediente au funcția principală de a furniza energie corpului nostru. În ultimii ani, băuturile energizante au devenit o modă în rândul tinerilor, care le folosesc pentru a satisface nevoia lor de energie în toate tipurile de situații, cum ar fi cele de studiu, de muncă sau chiar în timpul unei simple nopți la club.

Piața băuturilor energizante s-a dezvoltat enorm în ultimii ani, deși această băutură este relativ recentă. Consumul pe cap de locuitor la nivel mondial, potrivit AcNielsen, s-a triplat. Numai în anul 2007, cifra de afaceri a crescut cu o rată de 19%, la 4,8 miliarde de dolari, comparativ cu 6% în sectorul produselor alimentare și a băuturilor. Potrivit unui studiu realizat de Insight, o întreprindere englezească de afaceri, în Europa există o piață de 5 miliarde de dolari. Cele mai mari piețe sunt Regatul Unit, Germania și Spania, care reprezintă mai mult de jumătate din piața europeană. Dacă analizăm consumul pe cap de

¹ Profesor universitar doctor, Universitatea de Studii din Messina, Facultatea de Economie, Italia.

² Cercetător doctor, Universitatea de Studii din Messina, Facultatea de Economie, Italia.

³ Asistent universitar doctor, Universitatea „Constantin Brancoveanu”, Facultatea MMAE, Romania.

locuitor, vârfurile de poziție sunt ocupate de Austria, mama națiunii liderului de necontestat Red Bull, cu 4,5 litri, urmat de Irlanda, cu 3,7 litri, și de Elveția, cu 2,2 litri.

Cele mai semnificative rate de creștere au fost înregistrate în țările emergente, precum Brazilia și Polonia. Cea mai mare creștere din ultimii 3 ani s-a înregistrat în Italia: în funcție de cunoașterea limbii străine, Italia a ajuns la o cotă de piață de 249 de milioane de dolari față de 154 în 2006. În Italia, băuturile energizante se consumă de ani de zile. Acestea sunt în general destinate tinerilor consumatori, cu vârstele între 18 și 29 de ani, dar și de către persoane cu vârsta până la 39 de ani și peste. Produsul se bucură de succes în discoteci, pub-uri, cluburi de noapte (acest fapt este confirmat de sondajul efectuat de autori și care va fi prezentat în continuare).

Piața băuturilor energizante arată o situație complet diferită față de anii anteriori, chiar și atunci când consumul a crescut cu două cifre. Atingerea a aproape 9 milioane de litri vânduți, a marcat un declin de 0,6% și aproape 41 milioane de euro, în scădere cu 3,5%.

În ultimii doi ani, vânzările au revenit la nivelurile anterioare de vânzare și sunt stabile. Cu toate acestea, piața băuturilor energizante este încă în creștere din cauza consumului pe cap de locuitor, dar, în principal, din cauza numărului de potențiali consumatori noi.

2. Caracteristicile socio-economice ale eșantionului selectat pentru studiu

Analiza a fost realizată pe un eșantion eterogen mare, cu diferite condiții demografice și socio-economice. 120 de respondenți au fost chestionați. Sondajul a fost realizat în provincia Messina, Sicilia, Italia.

Tabel 1. Rezumatul caracteristicilor socio-economice ale consumatorilor chestionați

Categories	Characteristics	Nr.	%
sex	bărbați	64	53,33
	femei	56	46,67
	total	120	100,00
vârsta	sub 50 de ani	10	8,33
	30 - 50	38	31,67
	18 - 30	55	45,83
	15 -18	17	14,17
	total	120	100,00
starea civilă	singur	71	59,17
	căsătoriți	42	35,00
	divorțați	7	5,83
	total	120	100,00
studii de specialitate	liceu	44	36,67
	universitate	69	57,50
	școală primară	7	5,83
	total	120	100,00

Sursa: realizat de autori pe baza datelor colectate

Figura 1 arată faptul că 52% dintre respondenți sunt de sex masculin, restul de 48%, respectiv 56 de subiecți, sunt de sex feminin.

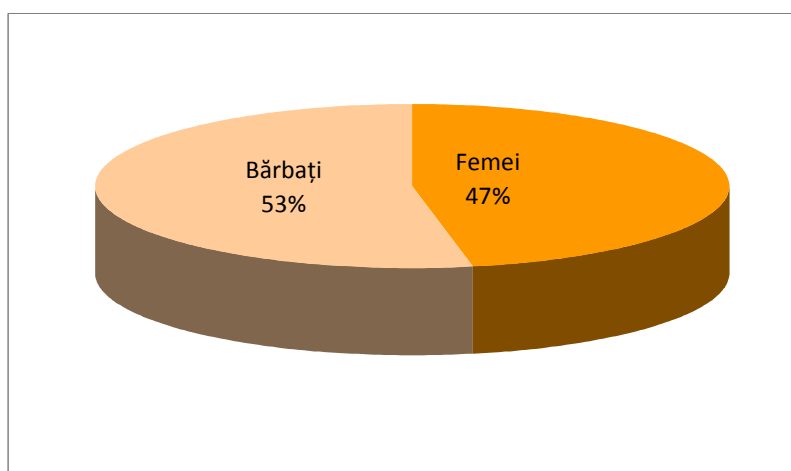

Figura 1. Ponderea persoanelor chestionate după gen

Pe baza caracteristicilor demografice, ținta de respondenți a fost împărțită în patru grupe de vârstă: între 15 și 18 ani reprezintă 14,2% din respondenți (17 persoane), între 18 și 30 de ani, respectiv 46% (55 de persoane), între 30 și 50 de ani, respectiv 32% din respondenți și doar 8,33% cu vârsta peste 50 de ani.

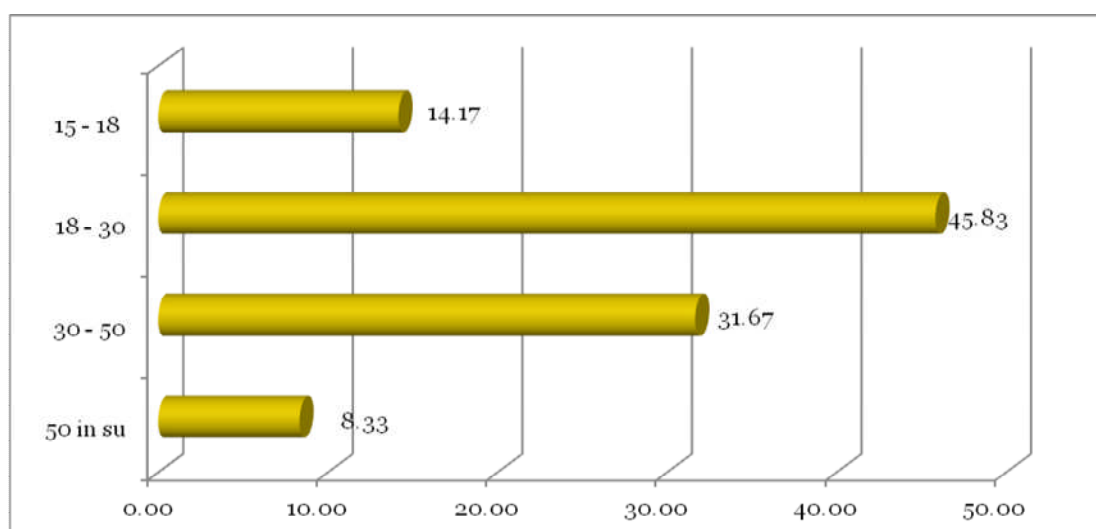

Figura 2. Ponderea respondenților în funcție de vârstă

Cu referire la calificările respondenților, important este faptul că majoritatea, respectiv 57,5% (69 de persoane), au absolvit liceul, doar 36,67% sunt absolvenți de facultate, în timp ce restul de 6% au absolvit o școală generală sau primară.

În concluzie, o altă variabilă a eșantionului este considerată starea civilă: 57,5% (69 de persoane) sunt necăsătorite, în timp ce 35% (42 de persoane) sunt căsătorite și doar 7 persoane au raportat că sunt divorțate.

3. Prelucrarea datelor

Respondenții au fost supuși la un chestionar format din aproximativ zece întrebări, solicitându-se, în special, obiceiurile de consum și motivele care duc la achiziționarea de băuturi energizante. În ceea ce privește prima întrebare, referitoare la cel mai cunoscut produs, majoritatea au indicat Red Bull.

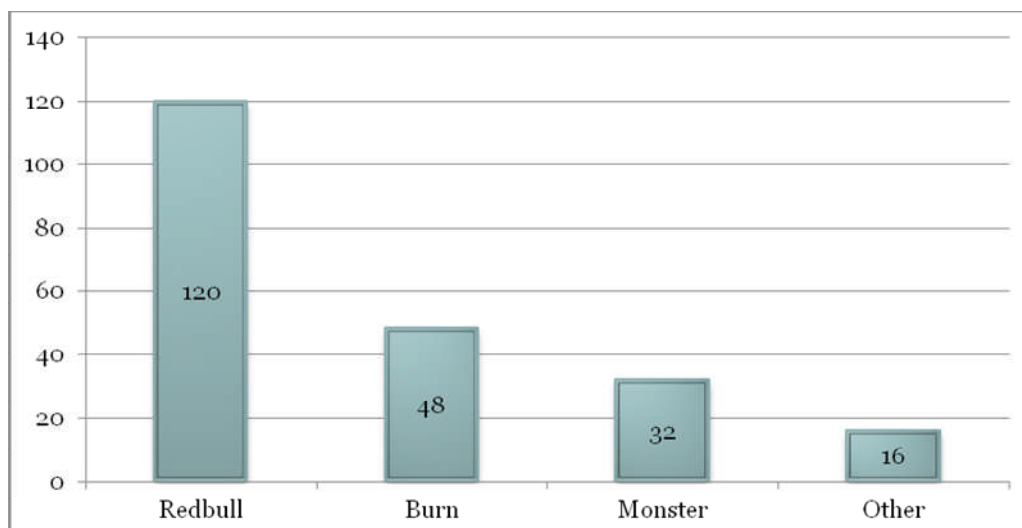

Figura 3. Care dintre următoarele băuturi energizante le cunoașteți?

În particular, respondenții de sex masculin au apreciat ca fiind cunoscut Monter, deși nu este o băutură care se comercializează la scară largă în Italia, probabil din cauza aspectului de logo al produsului la evenimentele sportive, frecventate de bărbați, în cazul unor sporturi legate de auto și motociclism.

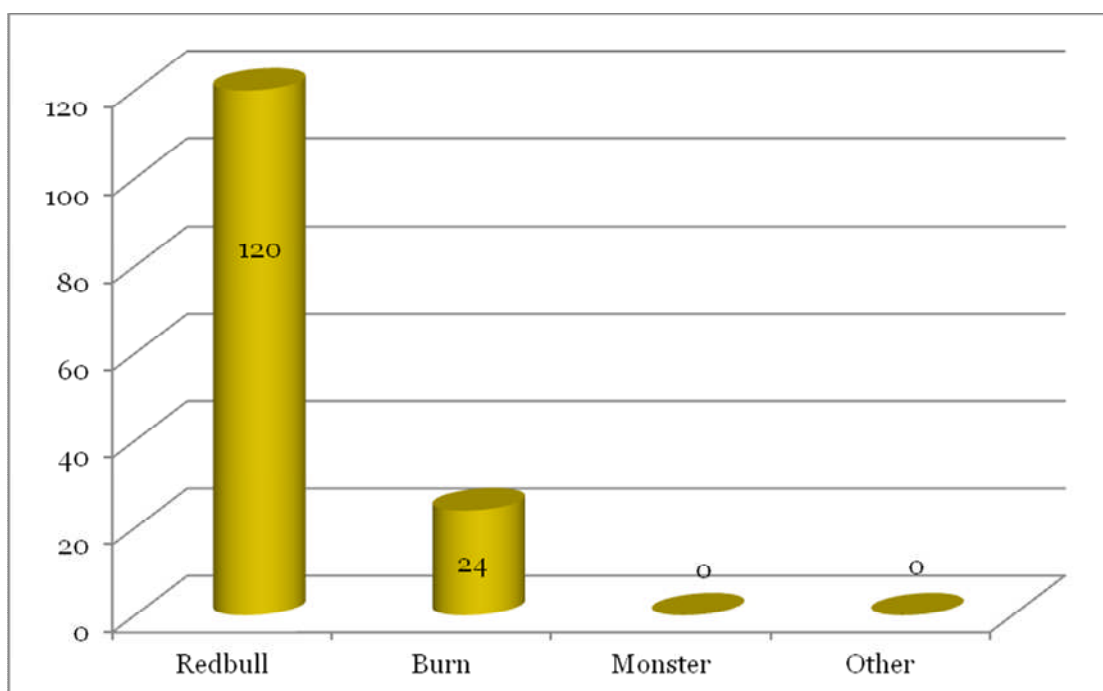

Figura 4. Care dintre acestea le-ați gustat vreodată sau le consumați de obicei?

Ca răspuns la rezultatul anterior, cel mai consumat s-a dovedit a fi Red Bull Burn. În ceea ce privește a treia întrebare, referitoare la frecvența consumului de băuturi energizante, răspunsul a indicat faptul că există două grupuri puternice opuse: unul care consumă acest produs sporadic (55% din respondenți), adică nu mai mult de o dată pe săptămână, și altul cu cei care beau doar ocazional (25,8%).

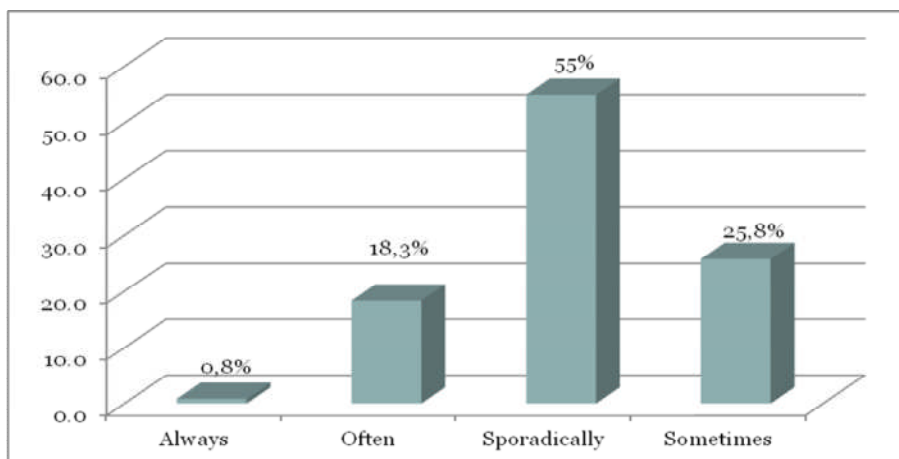

Figura 5. Cât de des consumați băuturi energizante?

În ceea ce privește locul de consum, majoritatea respondenților se referă la consumul în afara domiciliului (66,7%) și doar 26,7% la domiciliu.

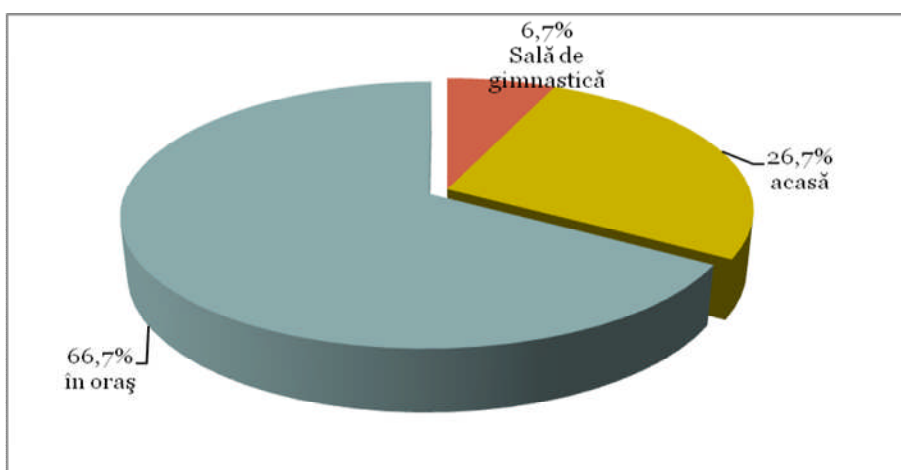

Figure 6. Unde consumați băuturi energizante de obicei?

Doar 6,7% dintre respondenți consumă acest produs în sala de gimnastică înainte de a lucra. În ceea ce privește înclinația spre cheltuieli, precum și obiceiurile de consum a băuturilor energizante, respondenții au fost întrebați cu privire la care ar fi suma maximă pe care consideră că ar plăti-o pentru a achiziționa o băutură energizantă. Majoritatea respondenților (65%) au fost dispuși să cheltuiască mai mult de 2€, doar 3,3% dintre respondenți afirmând că ar cumpăra la un preț mai mare de 3 €.

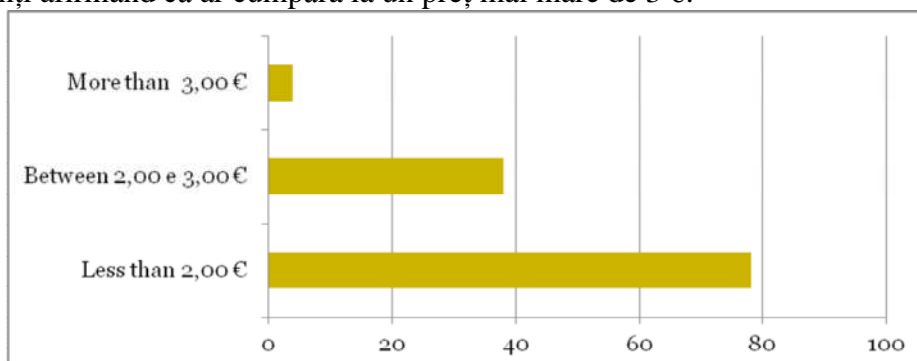

Figura 7. Cât ați fi dispus(ă) să plătiți pentru o băutură energizantă?

Cu toate acestea, mai mult de 50% dintre respondenți consideră că prețul este adecvat. În cele din urmă, au fost rugați să aprecieze per ansamblu aceste băuturi.

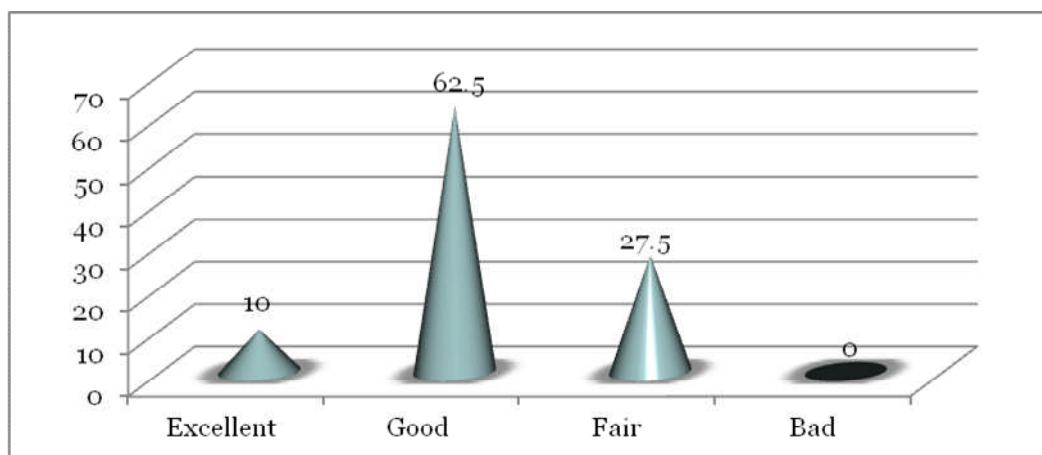

Figura 8. Oferă o părere personală asupra băuturilor energizante

Majoritatea respondenților (62,5%) au fost în general mulțumiți de băuturile energizante, niciun respondent neacordând un răspuns negativ.

4. Concluzii

Pornind de la obiectivul acestei lucrări, referitor la identificarea obiceiurilor de cumpărare ale populației siciliene în raport cu categoria de băuturi energizante, a existat o detectare de tip „motivațional” prin intermediul metodologiei tradiționale de studiu descriptiv (Cercetare cu ajutorul chestionarului).

Căutarea aleatoare a respondenților a urmărit identificarea factorilor care stau la baza comportamentului de cumpărare și de evaluare a relației cauză-efect care există într-o populație dată. În acest context, am prezentat doar o parte din studiu, urmând ca în viitor să prezentăm raportul complet.

Bibliografie

1. Lanfranchi M., *Analisi sul comportamento del consumatore di prodotti tipici siciliani nella città di Messina*, Edas 2011, Messina
2. National Statistics Institute of Europe, Anuarul Statistic 2010, chapter XX
3. Insse, General Agricultural Census in Europe, 2011
4. Eurostat, “Farm Structure Survey in Italy”, *Statistic in Focus*, nr. 80, 2009

THE INCIDENCES OF THE GLOBAL CRISIS ON THE INTERNATIONAL TRADE IN GOODS

Mariana, Mihăilescu¹

Abstract: *Having its origins in the excesses occurred in the Western financial system, the global crisis has affected the world economic circuit as a whole and thus its most dynamic flux: the international trade in goods. After the sharp and synchronized downturn of the transactions in 2009, the world trade in goods experienced a revival in 2010 and, again, a slowdown in growth in 2011. The emphasis on the protectionist tendencies in 2012 and the keeping of the risk factors surrounding the global economy maintain not a very optimistic perspective in this area.*

This paper reflects the evolution of the international trade in the current period as well as the changes occurred in the hierarchy of the major retailers in the world. Also, the highlighting of the factors that caused increase and decrease oscillations to the global trade represents the main objective of this theme.

Keywords: *international trade, protectionism, world exporters, world importers*

JEL Classification: *F10, F13*

1. Introduction

One of the areas on which the current crisis has left its mark is the international trade. Its contradictory evolution in the recent years is a consequence of the crisis and also a destabilizing factor in the world economy as a whole.

The affirmation of some emerging countries that have proven to be very skillful in fighting the crisis and the decline of others represent another consequence of the globalized world we live in. The increase and decrease oscillations in the global demand, the intensification of the protectionist measures adopted by some countries, the estimates on the rising of the oil prices and food increase the degree of risk and uncertainty in the world economy and reduce the chances of the international trade sustainable development.

2. The Research Methodology

In the analysis of the international trade specific problems, I used both the quantitative and the qualitative methods of research. The qualitative analysis, the quantitative one, the connection and the classification of the investigated phenomena represent the main elements of the research methodology mentioned.

In this investigative approach, we also used the method of gathering information (by observation), of processing it (statistical and mathematical) and of interpreting it. For interpreting the information we used several methods: inductive, comparative and causal explanation.

3. The contradictory evolution of the international trade during the global crisis

The international trade has grown particularly throughout the twentieth century, especially in the second half of it. Thus, if we refer only to exports, those rose from 84 billion dollars in 1953 to 5625 billion dollars in 1999, meaning an increase value of about 67 times. This rise was due to the increase in both the physical volume of exports and the price dynamics on the international market.

In the first years of the twenty-first century, the increase continued, the exports amounting to 15,717 billion dollars (Table 1) in 2008. The great rise in exports is interrupted by the outbreak of the global economic crisis, considered by experts as the

---

¹ Lecturer, „Constantin Brâncoveanu” University of Pitești, Faculty of Management, Marketing in Economic Affairs, Brăila, mihaillescumariana@yahoo.com

worst in the postwar period. The decrease in value of the world trade to 12,461 billion dollars in 2009 represents the first decline of this scale in the postwar period. The collapse of the global demand, which severely disrupted the commercial activity and the price evolution, was accompanied by the considerable pressures manifested on the world financial markets, resulting in the increased cost of credit and the scarcity of resources available for financing the trade.

The main factors that have led to reducing the trade volume in 2009:

- The collapse of the global demand, which severely disrupted the commercial activity and the price trends;
- The increasing presence of the global production networks in the international trade;
- The scarcity of resources available for financing the trade;
- The intensification of the protectionist measures imposed by the governments of various countries under the impact of the global financial and economic crisis;
- The synchronized nature of the international trade decline: if the reduction in some areas had been offset by the increases in other regions, the international trade decline would have been much more subdued (Ghibuțiu, A. 2009, “Prăbușirea comerțului internațional și escaladarea protecționismului”, Tribuna Economică Publishing , no. 16, p. 73-75).

After the sharp and synchronized downturn of the trade in 2009, the world transactions experienced a great revival, in 2010, amid the expansion of the global economic activity, the global exports of goods reaching the value of 15,238 billion dollars. The effective anti-crisis measures adopted in the developed countries and in some emerging countries contributed to the increasing public confidence in the real economy and in the financial sector, which led to the revival of the domestic demand and thus of the global trade. As a result of the increase in the commodity prices and of the depreciation of the U.S. dollar, the increasing of the international trade in nominal terms (in dollars) in 2010 was higher than the one in terms of volume growth (in real terms, excluding the distortions associated with the increase in the commodity prices and in the exchange rates). Therefore, the world trade in goods increased by about 22% in 2010 compared to 2009 in nominal terms and by 14.5% in real terms. This favorable evolution occurred after the sharp decline of the world trade in 2009 (by 12% in real terms and by 22% in nominal terms), a phenomenon called the great collapse of the international trade (Ghibuțiu, A. 2009, “Prăbușirea comerțului internațional și escaladarea protecționismului“, Tribuna Economică Publishing, no. 16, p. 73-75).

The international trade recovery in 2010 is even more dramatic, because, after the severe contraction in 2009, they were able to return near the level of 2008, but without being able to re-enroll in the long-term trends (of sustained and increased growth) that prevailed in the pre-crisis period.

The main factors that contributed to the resumption of the global trade growth in 2010 were:

- The recovery in the global demand. Seen through the commodity structure of the international trade, it should be noted that in 2010 the global demand for the prolonged consumption products and the investment ones, such as the industrial machinery and equipment, returned to a level close to that in the years preceding the crisis. Thus, in 2009, the demand for this kind of goods recorded the most severe decline contributing, in a significant proportion, to the world trade collapse. In 2010 the demand for these goods has increased as a result of the production activity resumption, being yet about 20% below the level recorded in the years preceding the crisis. Also, the high share hold by the prolonged consumption goods and by the

investment ones in the international trade, explains the reviving global trade in 2010. The trade in semi-finished products and raw materials was not affected as much, and its decline was short-lived. In 2010, the international demand for these products has returned to a level close to that before the crisis, being only about 10% lower than in 2009;

- The increased activity of the transnational corporations - in this system, the goods traded cross the national borders several times during the production process, resulting in an increase in the quantified trade flows;
- The implementation of measures ment to revive the global economy and agreed on the occasion of the G20 meetings, including the allocation of an amount of 250 billion dollars for financing the global trade or for triggering the reform of the global financial system. A functioning banking system is the basic condition for a good economic context and for providing liquidity necessary for the proper conduct of the international trade.

In 2011, the international trade in goods continued to grow, the value volume of exports exceeding the level recorded in the years preceding the crisis (18,217 billion dollars in 2011, than 15,717 billion dollars in 2008).

Table no. 1. The evolution of the value volume of the international trade in goods during 2008-2011 (in billion \$)

	2008	2009	2010	2011
FOB Exports	15717	12461	15238	18217
CIF Imports	16127	12647	15402	18000

Source: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its11_toc_e.htm

All the forecasts prepared by the international institutions indicate a slowdown in the global trade growth in the coming years as well as a more dynamic expansion of the trade specific to the emerging markets compared to the developed economies. For example, the International Monetary Fund experts have predicted a growth rate of the international trade of 4.0% in 2012 and of 5.6% in 2013. But, in terms of the categories of countries, there is a rate differential. Thus, the growth of exports in the developed countries will be of 2.3% in 2012 and of 4.7% in 2013, while in the developing countries will be of 6.6%, respectively of 7.2% (World Economic Outlook Report, 2012, available at <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf>).

These forecasts are based on the maintaining of the numerous risks that will influence the global economy and the international trade. These include:

- The sovereign debt crisis in Europe - considered the biggest challenge faced by the European Union since adopting the euro, the crisis tends to threaten the entire European construction. The 27 EU Member States will reduce, by means of austere measures, the budget deficits to a maximum of 3% of the GDP by the 2014-2015 fiscal year. The implemented austerity measures to reduce the budget deficits had and will continue to have negative consequences on the economic growth in these countries and thus on the trade. Thus, the public spending cuts, the elimination of subsidies, the increase in the the tax base and the introducing of new taxes are some of the measures taken by the European countries, with slower performance effects on the European and international trade;
- The rising of the oil prices disturb the smooth world trade. The price increase for the raw material affects the consumer and companies demand. The turmoil in the Middle East and North Africa in 2011 led to an increase in the oil price of 22

dollars/barrel, ie from an average of 90 dollars/barrel in December 2010 to 112 dollars/barrel in the late 2011;

- The “Inflation Export” of China - increasingly many analysts talk about a global inflation in 2012, driven mainly by China. For example, a study in 2011 of the Societe Generale called “The domino in China erupted”, warns that the transition of China to an economy based on consumption leads to an increase in the prices of the agricultural and industrial raw materials, while the global offer is limited, reducing the ability of the world economy to cope with the increased demand. Other factors that may lead to the increased inflation in the world economy in 2012 are: the massive liquidity injections of some central banks, particularly the Federal Reserve, in the current period, the increasing food demand from the emerging countries, the diminishing of the raw material resources;
- Finally, the high level of unemployment in the developed countries has not allowed a revival of the domestic consumption, limiting the import demand growth. In the OECD Report (Organisation for Economic Co-operation and Development) on the unemployment situation in the world, made public in May 2012, shows that the number of the unemployed in the Member States of this organization was of 45 million in February 2012, with 400,000 more unemployed than in February 2011 (the OECD Report, available at <http://www.oecd.org/els/oecdemploymentoutlook2012.htm>). Also, the OECD experts warn that the unemployment rate will remain high in the developed countries, at least until the end of 2013, suggesting that priority should be given to the measures to combat the youth unemployment. In the Euro Zone, the unemployment rate increased the average being of 10.8%, the highest growth being recorded by Portugal, where the number of the unemployed increased by 3%, during that time, reaching 15%, followed by Spain with an increase of 2.7% recording an unemployment rate of 24%, the highest in the EU. As the youth unemployment rate fluctuates around the value of 50% in countries such as Spain, Greece and Portugal, it is mentioned about a “lost generation” (Dăianu, D. 2012, “Când finanța subminează economia și corodează democrația”, Polirom Publishing, Iași).

4. Changes in the hierarchy of the main world exporters and importers of goods generated by the global economic crisis

One of the consequences of the current economic crisis is the changing of the power relations, in economic terms, between the countries of the world. Among professionals and businessmen, it is increasingly emerged the idea that we are going through a key-period in establishing a new world economic order in which the great powers such as the United States of America will continue to exercise significant influence, but in which some economies such as China, India, the Russian Federation, Brazil, Turkey and Indonesia will be increasingly more important. The new emerging global balance of power implies that the USA will no longer be able to dictate the terms of the world order which is taking shape. In addition, the current crisis required a finding on the new economic geography: the emerging economies have come to finance the rich countries (Stiglitz, J.E., 2010, “În cădere liberă. America, piața liberă și prăbușirea economiei mondiale”, Publica Publishing, Bucharest).

The global economic crisis has proved to be a real test of maturity for the economies of the BRIC Group (Brazil, Russia, India and China), whose importance has grown in the recent years. The high rates of economic growth achieved by these countries, the financial support provided by the International Monetary Fund, the increasing role of this group of countries within G20 are just a few arguments in this regard. The leader of this group of

countries is China. Experiencing high rates of economic growth (13% in 2007, 9.6% in 2008, 8.7% in 2009, 10.3% in 2010, 9.2% in 2011), she became the third economic power in the world since 2007 in point of the GDP size, surpassing Germany, for becoming the second largest economy in the world, surpassing Japan, in 2010.

The achievements of China do not stop here. In 2009, China became the country with the largest auto market, surpassing the U.S.A., and the PetroChina Company became the most valuable in the world, with a market value of 336 billion dollars, surpassing Exxon Mobil (the U.S.A.). In 2009, China became the largest exporter of goods in the world, ahead of Germany.

In 2011, top 10 exporters of goods in the world were: 1. China, accounting for 10.4% of the total global exports and with an export value volume of 1899 billion dollars; 2. the U.S.A. with 8.1% of the global exports and a value volume of 1481 billion dollars; 3. Germany (8.0% and 1474 billion dollars); 4. Japan (4.5% and 823 billion dollars); 5. Netherlands (3.6% and 660 billion dollars); 6. France (3.3% and 597 billion dollars); 7. South Korea (3.0% and 555 billion dollars); 8. Italy (2.9% and 523 billion dollars); 9. the Russian Federation (2.8% and 522 billion dollars); 10. Belgium (2.6% and 476 billion dollars).

Compared to 2010, there are no big changes in this ranking: Belgium, occupies the ninth position, being surpassed by the Russian Federation in 2011, a country which was ranked 11th in 2010. But, compared to 2009, the ranking of the top ten world exporters suffered some changes: three European countries were lagging behind countries on other continents. Thus, Germany has dropped one place to become the third leading exporter, being surpassed by the U.S.A., Italy fell from the seventh place to the eighth place, being surpassed by South Korea, which climbed two positions, and Belgium fell from the eighth place to the ninth place and afterwards the tenth.

It must be mentioned the fact that in 2011, the countries in the top ten world exporters have not registered decreases in the value volume of exports compared to the previous year. However, while in China, South Korea and the Russian Federation the exports in nominal terms increased at rates similar to the world average, in the U.S.A., Japan and the EU countries the expansion of these flows was slower.

Regarding the imports, the USA continues to hold the first place in 2011. Thus, the 10 major importers of goods in 2011 were: 1. USA, accounting for 12.3% of the total global imports and with a value volume of 2265 billion dollars; 2. China with 9.5% and a value volume of 1743 billion dollars; 3. Germany (6.8%; 1254 billion dollars); 4. Japan (4.6%, 854 billion dollars); 5. France (3.9%, 715 billion dollars); 6. United Kingdom (3.5%, 636 billion dollars); 7. Netherlands (3.2%, 597 billion dollars); 8. Italy (3.0%, 557 billion dollars); 9. South Korea (2.8%, 524 billion dollars); 10. Hong Kong (2.8% and 511 billion dollars).

In this ranking it should be emphasized the elimination of Belgium among the top ten world exporters in favor of South Korea since 2010. Being tied with Japan in 2009, in point of import flows, France has dropped the 5th since 2010, a position it continues to hold in 2011 as well. The same as in the case of the export flows, regarding the imports also, it can be noticed the progress of the emerging Asian countries. In fact, in addition to the domestic consumption, the foreign trade greatly contributed to the economic growth registered by the countries of this region.

Considering the EU as a whole and excluding the trade between the Member States, the major five exporters in the world, in 2011, were: 1. the EU-27 (accounting for 14.9% of the total global exports) 2. China (13.3%) 3. U.S. (10.3%) 4. Japan (5.7%) 5. South Korea (3.9%).

In terms of imports, the ranking of the five major trading powers in the world included: 1. the EU-27 (accounting for 16.2% of the global imports) 2. the USA (15.6%) 3. China (12.0%) 4. Japan (5.9%) 5. South Korea (3.6%).

Of the EU's major competitors on the global market - the USA, China and Japan -, only China has significantly increased, in the recent years, both the export market share (from 9.5% of the global exports in 2004 to 12% in 2011, yet, registering a slight decrease from 2010, when its share in the global exports was of 13.3%) and the import market share (from 8.4% of the global imports in 2004 to 12% in 2011). Instead, the USA, the EU and Japan have decreased the share of their exports and imports in the international trade.

5. Conclusions

Characterized by uncertainty, many risks and domino effects, the growth rates of the international trade tend to slow down in the next period of time. The redistribution of power in the international area and the economic rise of Asia have caused and continue to cause mutations in the commercial power centers of the world economy.

The erosion of the U.S. industrial base while expanding the financial industry lowers its participation in the international trade. On the other hand, in Europe, the sovereign debt crisis threatens the entire European project. The social dimension of this crisis, currently most concerned about, represents a brake factor of the international trade. Therefore, the development of the global production, the regulation of the international financial system and the mitigation of the protectionism represent the main coordinates on which the governments should focus, since they lead to a continuous growth of the international trade.

Bibliography

1. Dăianu, Daniel(2012), *Când finanța subminează economia și corodează democrația*, Polirom Publishing, Iași
2. Ghibuțiu, Agnes (2009), *Prăbușirea comerțului internațional și escaladarea protecționismului*, „Tribuna Economică” Publishing, nr. 16/2009, p. 73
3. Stiglitz, Joseph E. (2010), *În cădere liberă. America, piața liberă și prăbușirea economiei mondiale*, Publica Publishig, București
4. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its11_toc_e.htm
5. <http://www.oecd.org/els/oecdemploymentoutlook2012.htm>.
6. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf>

INCIDENȚELE CRIZEI MONDIALE ASUPRA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL CU MĂRFURI

Mariana, Mihăilescu¹

Rezumat: *Avându-și originea în excesele apărute în sistemul financiar occidental, criza globală a influențat circuitul economic mondial în ansamblul său și, implicit, pe cel mai dinamic flux al acestuia: comerțul internațional cu mărfuri. După declinul abrupt și sincronizat al tranzacțiilor în 2009, schimburile mondiale cu mărfuri au cunoscut o revigorare în 2010 și, din nou, o încetinire a ritmului de creștere în 2011. Accentuarea tendințelor protecționiste în 2012, precum și menținerea unor factori de risc ce planează asupra economiei mondiale, întretin o perspectivă nu tocmai optimistă în acest domeniu.*

Această lucrare surprinde evoluția comerțului internațional în perioada actuală, precum și modificările apărute în ierarhia principalilor comercianți ai lumii. De asemenea, evidențierea factorilor care au produs schimburilor mondiale oscilații de creșteri și scăderi reprezintă un obiectiv principal al acestei teme.

Cuvinte cheie: *comerț internațional, protecționism, exportatori mondiali, importatori mondiali*

Clasificarea JEL: *F10, F13*

1. Introducere

Unul dintre domeniile asupra cărora actuala criză și-a pus amprenta este comerțul internațional. Evoluția sa contradictorie din ultimii ani este o consecință a crizei și, totodată, un factor destabilizator al economiei mondiale, în ansamblul său.

Afirmarea unor state emergente care s-au dovedit a fi foarte abile în lupta cu criza și declinul altora reprezintă o altă consecință a lumii globalizate în care trăim. Oscilațiile de creșteri și scăderi ale cererii la nivel global, intensificarea măsurilor protecționiste adoptate de unele state, prognozele privind creșterea prețurilor petrolului și ale produselor alimentare măresc gradul de risc și de incertitudine la nivelul economiei mondiale și diminuează șansele de dezvoltare susținută a comerțului internațional.

2. Metodologia cercetării

În procesul de analiză a problemelor specifice comerțului internațional am folosit atât metode cantitative, cât și metode calitative de cercetare. Analiza calitativă, cantitativă, conexiunea și clasificarea fenomenelor investigate reprezintă principalele elemente ale metodologiei de cercetare menționate.

De asemenea, în cadrul acestui demers investigativ am folosit metoda culegerii informațiilor (prin observație), a prelucrării acestora (statistico-matematic) și a interpretării lor. Pentru interpretarea informațiilor am utilizat mai multe metode: inductivă, comparativă și explicația cauzală.

3. Evoluția contradictorie a comerțului internațional în timpul crizei globale

Comerțul internațional a cunoscut o creștere deosebită pe tot parcursul secolului al XX-lea, dar mai ales în a doua jumătate a acestuia. Astfel, dacă ne referim numai la exporturi, acestea au crescut de la 84 miliarde dolari în 1953, la 5625 miliarde dolari în 1999, deci, o creștere valorică de circa 67 de ori. Această ascensiune s-a datorat atât creșterii volumului fizic al exporturilor, cât și dinamicii prețurilor de pe piața internațională.

În primii ani ai secolului XXI, creșterea a continuat, în anul 2008 exporturile ajungând la valoarea de 15717 miliarde dolari (tabelul nr.1). Ascensiunea deosebită a

---

¹ Lector dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” Pitești, Facultatea Management Marketing în Afaceri Economice, Brăila, mihaillescumariana@yahoo.com.

exporturilor este întreruptă de izbucnirea crizei economice mondiale, apreciată de specialiști drept cea mai gravă din perioada postbelică. Scăderea din 2009 a valorii comerțului internațional, la 12461 miliarde dolari, reprezintă primul declin de o asemenea anvergură din perioada postbelică. Prăbușirea cererii la nivel global, care a perturbat grav activitatea comercială și evoluția prețurilor, a fost însoțită de presiunile considerabile care s-au manifestat pe piața financiară mondială, având drept rezultat creșterea costului creditului și penuria de resurse disponibile pentru finanțarea comerțului.

Factorii principali care au condus la diminuarea volumului schimburilor comerciale în 2009 sunt:

- prăbușirea cererii la nivel global, care a perturbat grav activitatea comercială și evoluția prețurilor;
- prezența crescândă a rețelelor globale de producție în comerțul internațional;
- penuria de resurse financiare disponibile pentru comerț;
- intensificarea măsurilor protecționiste impuse de guvernele diferitelor țări sub impactul crizei economice și financiare globale;
- natura sincronizată a scăderii comerțului internațional: dacă diminuarea în unele regiuni ar fi fost contrabalansată de creșteri în alte regiuni, declinul comerțului internațional ar fi fost mult mai estompat (Ghibuțiu, A. 2009, "Prăbușirea comerțului internațional și escaladarea protecționismului", *Tribuna economică*, nr. 16, p. 73-75).

- După declinul abrupt și sincronizat al comerțului în 2009, schimburile mondiale cunosc în 2010 o revigorare deosebită, pe fondul expansiunii activității economice la nivel global, exporturile mondiale de bunuri atingând valoarea de 15238 miliarde dolari. Măsurile anticriză eficiente adoptate în statele dezvoltate și într-o serie de țări emergente au contribuit la creșterea încrederii populației în sectorul economiei reale și în cel financiar, ceea ce a condus la revigorarea cererii interne și implicit a comerțului mondial. Ca urmare a creșterii prețurilor produselor de bază și a deprecierei dolarului american, creșterea comerțului internațional în termeni nominali (în dolari) a fost în 2010 superioară creșterii comerțului în termeni de volum (în termeni reali, excluzând distorsiunile asociate creșterii prețurilor produselor de bază și a cursurilor de schimb). Astfel, comerțul mondial cu mărfuri a sporit cu circa 22% în 2010 față de 2009 în termeni nominali și cu 14,5% în termeni reali. Această evoluție favorabilă a intervenit după declinul abrupt al comerțului internațional înregistrat în 2009 (cu 12% în termeni reali și cu 22% în termeni nominali), fenomen denumit marele colaps al comerțului internațional (Ghibuțiu, A., *ibidem*).

Redresarea schimburilor internaționale în 2010 este cu atât mai spectaculoasă, cu cât, după contracția severă din 2009, acestea au reușit să revină în apropierea nivelului din 2008, însă fără a putea să se reînscrisă în tendințele pe termen lung (de creștere susținută și accentuată) care au prevalat în perioada premergătoare crizei.

Principalii factori care au contribuit la reluarea creșterii comerțului mondial în 2010 au fost:

- relansarea cererii globale. Privită prin prisma structurii pe mărfuri a comerțului internațional, trebuie precizat că, în 2010, cererea pe plan mondial pentru produsele de consum îndelungat și cele de investiții, cum sunt mașinile și echipamentele industriale, a revenit la un nivel apropiat celui din anii premergători crizei. Astfel, în 2009, cererea pentru aceste categorii de bunuri a înregistrat cel mai sever declin, contribuind într-o proporție însemnată la prăbușirea comerțului mondial. În 2010 cererea pentru aceste bunuri a crescut ca urmare a reluării activității de producție, situându-se însă cu circa 20% sub nivelul înregistrat în anii premergători crizei. De asemenea, ponderea ridicată pe care o dețin bunurile de consum îndelungat și cele de investiții în comerțul internațional, explică revigorarea schimburilor comerciale globale în 2010. Comerțul cu produse semifabricate și materii prime nu a fost afectat la fel de mult, iar declinul său a fost de scurtă durată. În

2010, cererea pe plan internațional pentru aceste produse a revenit la un nivel apropiat celui dinaintea crizei, fiind doar cu circa 10% inferioară nivelului din 2009;

- intensificarea activității societăților transnaționale – în cadrul acestui sistem, bunurile comercializate traversează de mai multe ori granițele naționale în decursul procesului de producție, determinând o sporire a fluxurilor comerciale cuantificate;

- punerea în practică a măsurilor de redresare a economiei mondiale convenite cu prilejul reuniunilor G20, printre care se numără și alocarea sumei de 250 de miliarde de dolari pentru finanțarea comerțului la nivel mondial sau declanșarea procesului de reformă a sistemului financiar mondial. Un sistem bancar funcțional este condiția de bază pentru o bună conjunctură economică și pentru asigurarea lichidităților necesare bunei desfășurări a comerțului internațional.

În 2011, comerțul internațional cu mărfuri a continuat să crească, volumul valoric al exporturilor depășind nivelul înregistrat în anii premergători crizei (18217 miliarde dolari în 2011, față de 15717 miliarde dolari în 2008).

Tabelul nr. 1. Evoluția volumului valoric al comerțului internațional cu mărfuri în perioada 2008-2011 (în miliarde dolari)

	2008	2009	2010	2011
Exporturi FOB	15717	12461	15238	18217
Importuri CIF	16127	12647	15402	18000

Sursa: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its11_toc_e.htm

Toate prognozele elaborate de instituțiile internaționale indică o încetinire a ritmului de creștere a comerțului global în anii următori, precum și expansiunea mult mai dinamică a schimburilor comerciale specifice economiilor emergente, comparativ cu economiile dezvoltate. De exemplu, specialiștii Fondului Monetar Internațional au previzionat un ritm de creștere al comerțului internațional în 2012 de 4,0%, și de 5,6% în 2013. Însă, pe categorii de țări, se constată un ritm diferențiat. Astfel, ritmul de creștere al exporturilor în țările dezvoltate va fi de 2,3% în 2012 și 4,7% în 2013, în timp ce în țările în dezvoltare acestea vor fi de 6,6% și, respectiv, 7,2% (World Economic Outlook Report, 2012, disponibil la <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf>).

Aceste prognoze au la bază menținerea numeroaselor riscuri care vor influența evoluția economiei globale și a comerțului internațional. Printre acestea se numără:

- criza datoriilor suverane din Europa, considerată cea mai mare provocare cu care s-a confruntat Uniunea Europeană de la adoptarea monedei unice, tinde să amenințe întreaga construcție europeană. Cele 27 de state membre ale UE vor, prin măsuri austere, să reducă deficitele bugetare la maximum 3% din PIB până în anul financiar 2014-2015. Măsurile de austeritate aplicate în scopul reducerii deficitelor bugetare au avut și vor avea în continuare consecințe negative asupra creșterii economice înregistrate în aceste țări și implicit asupra schimburilor comerciale. Astfel, reducerea cheltuielilor publice, eliminarea subvențiilor, mărirea bazei de impozitare și introducerea de noi taxe și impozite, sunt o parte dintre măsurile adoptate de țările europene, cu efecte de încetinire a derulării schimburilor comerciale europene și internaționale;

- creșterea prețului petrolului perturbă buna derulare a comerțului mondial. Majorarea prețurilor la această materie primă afectează cererea din partea consumatorilor și companiilor. Turbulențele din Orientul Mijlociu și Africa de Nord au determinat în 2011 o majorare a prețului țițeiului cu 22 de dolari/baril, respectiv de la un nivel mediu de 90 de dolari/baril în decembrie 2010, la 112 dolari/baril la sfârșitul anului 2011;

- „exportul de inflație” al Chinei – din ce în ce mai mulți analiști vorbesc despre o creștere a inflației la nivel global în 2012, determinată în principal de China. De exemplu, un studiu din 2011 al Société Generale, intitulat „Dominoul din China s-a declanșat”, avertizează asupra faptului că trecerea Chinei la o economie bazată pe consum conduce la o creștere a prețurilor materiilor prime agricole și industriale, în condițiile în care oferta pe plan mondial este limitată, reducând astfel capacitatea economiei mondiale de a face față creșterii cererii. Alți factori care pot conduce la sporirea inflației la nivelul economiei mondiale în 2012 sunt: injecțiile masive de lichidități ale unor bănci centrale, în special Federal Reserve, în perioada actuală, creșterea cererii de produse alimentare din partea țărilor emergente, diminuarea resurselor de materii prime;

- în fine, nivelul ridicat al șomajului în țările dezvoltate nu a permis o revenire a consumului intern, limitând creșterea cererii de import. În raportul OECD (Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică), cu privire la situația șomajului în lume oferit publicității în mai 2012, se arată că numărul șomerilor din țările membre ale acestei organizații a fost de 45 milioane persoane în februarie 2012, cu 400000 mai mulți șomeri decât în februarie 2012 (OECD Report, disponibil la <http://www.oecd.org/els/oecdemploymentoutlook2012.htm>). De asemenea, specialiștii OCDE avertizează că rata șomajului în țările dezvoltate va rămâne ridicată, cel puțin până la finele anului 2013, sugerând că trebuie să se acorde prioritate măsurilor de combatere a șomajului în rândul tinerilor. În zona euro, rata șomajului a crescut, media fiind de 10,8%, cea mai mare creștere înregistrând-o Portugalia, unde numărul șomerilor a crescut cu 3%, în intervalul de timp menționat, ajungând la 15%, urmată de Spania, cu o creștere de 2,7%, aceasta înregistrând o rată a șomajului de 24%, cea mai ridicată din UE. Întrucât rata șomajului în rândul tinerilor oscilează în jurul valorii de 50%, în țări ca Spania, Grecia și Portugalia se vorbește despre o „ generație pierdută ” (Dăianu, D. 2012, *Când finanța subminează economia și corodează democrația*, Polirom, Iași).

4. Modificări în ierarhia principalilor exportatori și importatori mondiali de mărfuri generate de criza economică globală

Una dintre consecințele actualei crize economice este modificarea raporturilor de putere, din punct de vedere economic, dintre statele lumii. În rândul specialiștilor și oamenilor de afaceri se conturează din ce în ce mai bine ideea că trecem printr-o perioadă-cheie în stabilirea unei noi ordini economice mondiale, în care marile puteri, ca SUA, vor continua să exercite o influență considerabilă, dar în care unele economii, precum China, India, Federația Rusă, Brazilia, Turcia sau Indonezia, vor avea din ce în ce mai multă importanță. Noul echilibru global de putere în curs de apariție presupune faptul că SUA nu vor mai putea dicta termenii ordinii mondiale care prinde contur. În plus, actuala criză a impus o constatare privind noua geografie economică: economiile emergente au ajuns să finanțeze țările bogate (Stiglitz, J. E., 2010, *În cădere liberă. America, piața liberă și prăbușirea economiei mondiale*, Publica, București).

Criza economică mondială s-a dovedit a fi un adevărat test de maturitate pentru economiile grupului BRIC (Brazilia, Rusia, India și China), a căror importanță a crescut în ultimii ani. Ritmurile înalte de creștere economică înregistrate de aceste state, ajutorul financiar oferit Fondului Monetar Internațional, creșterea rolului acestui grup de țări în cadrul G20 sunt doar câteva argumente în acest sens. Liderul acestui grup de țări este China. Cunoscând ritmuri înalte de creștere economică (13% în 2007, 9,6% în 2008, 8,7% în 2009, 10,3% în 2010, 9,2% în 2011), ea a devenit încă din 2007 a treia putere economică a lumii, după mărirea PIB, devansând Germania, pentru ca în 2010 să devină a doua economie a lumii, surclasând Japonia.

Succesele Chinei nu se opresc aici. În 2009 China a devenit țara cu cea mai mare piață auto, întrecând SUA, iar compania PetroChina a devenit cea mai valoroasă din lume, având o valoare de piață de 336 miliarde dolari, depășind Exxon Mobil (SUA). Tot în 2009, China a devenit cel mai mare exportator mondial de mărfuri, devansând Germania.

La nivelul anului 2011, principalii 10 exportatori mondiali de mărfuri erau: 1. China cu o pondere de 10,4% din totalul exporturilor mondiale și cu un volum valoric al exporturilor de 1899 miliarde dolari; 2. SUA cu 8,1% din exporturile mondiale și un volum valoric de 1481 miliarde dolari; 3. Germania (8,0 % și 1474 miliarde dolari); 4. Japonia (4,5% și 823 miliarde dolari); 5. Olanda (3,6% și 660 miliarde dolari); 6. Franța (3,3% și 597 miliarde dolari); 7. Coreea de Sud (3,0% și 555 miliarde dolari); 8. Italia (2,9% și 523 miliarde dolari); 9. Federația Rusă (2,8% și 522 miliarde dolari); 10. Belgia (2,6% și 476 miliarde dolari).

În comparație cu anul 2010, nu sunt mari modificări în acest clasament: Belgia ocupa poziția a noua, fiind surclasată în 2011 de Federația Rusă, țară care în 2010 ocupa poziția a 11-a. Însă, comparativ cu 2009, clasamentul primilor zece exportatori mondiali a suferit câteva modificări: trei țări europene au fost devansate de țări de pe alte continente. Astfel, Germania a coborât un loc devenind al treilea exportator mondial, fiind surclasată de SUA, Italia a coborât de pe locul șapte pe locul opt, fiind devansată de Coreea de Sud, ce a urcat două poziții, iar Belgia a coborât de pe locul opt pe locul nouă și ulterior pe zece.

Trebuie făcută precizarea că pe parcursul anului 2011, țările aflate în topul primilor zece exportatori mondiali nu au înregistrat scăderi ale volumului valoric al exporturilor în comparație cu anul anterior. Însă, în timp ce în China, Coreea de Sud și Federația Rusă exporturile în termeni nominali au sporit în ritmuri similare mediei mondiale, în SUA, Japonia și în țările membre ale UE expansiunea fluxurilor respective a fost mai lentă.

În privința importurilor, SUA continuă să dețină și în 2011 primul loc. Astfel, principalii 10 importatori mondiali de mărfuri în anul 2011 erau: 1. SUA cu o pondere de 12,3% din totalul importurilor mondiale și un volum valoric de 2265 miliarde dolari; 2. China cu 9,5% și un volum valoric de 1743 miliarde dolari; 3. Germania (6,8%; 1254 miliarde dolari); 4. Japonia (4,6%; 854 mld. dolari); 5. Franța (3,9%; 715 mld. dolari); 6. Marea Britanie (3,5%; 636 mld. dolari); 7. Olanda (3,2%; 597 mld. dolari); 8. Italia (3,0%; 557 mld. dolari); 9. Coreea de Sud (2,8%; 524 mld. dolari); Hong-Kong (2,8% și 511 miliarde dolari).

În cadrul acestui clasament trebuie subliniată eliminarea încă din 2010 a Belgiei din rândul primilor zece exportatori mondiali, în favoarea Coreei de Sud. Aflată în 2009 la egalitate cu Japonia în privința fluxurilor de import, Franța a coborât încă din 2010 pe locul 5, poziție pe care continuă să o dețină și în 2011. La fel ca în cazul fluxurilor de export, și la import se remarcă avansul țărilor emergente asiatice. De fapt, pe lângă consumul intern, comerțul exterior a contribuit foarte mult la creșterea economică înregistrată de țările acestei regiuni.

Luând în considerare UE ca entitate și excluzând comerțul dintre țările membre, principalii cinci exportatori de mărfuri din lume în 2011 erau: 1. UE-27 (cu o pondere de 14,9% din totalul exporturilor la nivel mondial); 2. China (13,3%); 3. SUA (10,3%); 4. Japonia (5,7%); 5. Coreea de Sud (3,9%).

Din perspectiva importurilor, ierarhia principalelor cinci puteri comerciale din lume a inclus: 1. UE-27 (cu o pondere în importurile mondiale de 16,2%); 2. SUA (15,6%); 3. China (12,0%); 4. Japonia (5,9%); 5. Coreea de Sud (3,6%).

Dintre principalii concurenți ai UE pe piața globală – SUA, China și Japonia –, numai China și-a majorat semnificativ în ultimii ani cota de piață atât la export (de la 9,5% din exporturile mondiale în 2004, la 12% în 2011, totuși, în scădere ușoară față de 2010, când ponderea ei în exporturile mondiale era de 13,3%), cât și la import (de la 8,4% din

importurile mondiale în 2004, la 12% în 2011). În schimb, SUA, UE și Japonia au înregistrat scăderi ale ponderii exporturilor și importurilor în comerțul internațional.

5. Concluzii

Caracterizate de multă incertitudine, numeroase riscuri și efecte de domino, ritmurile de creștere ale comerțului internațional tind să încetinească în perioada următoare. Redistribuirea puterii în spațiul internațional și ascensiunea economică a Asiei au provocat și provoacă în continuare mutații la nivelul centrelor de putere comercială din economia mondială.

Erodarea bazei industriale a SUA, concomitent cu expansiunea industriei financiare, determină scăderea participării ei la comerțul internațional. Pe de altă parte, în Europa, criza datoriilor suverane amenință întregul proiect european. Dimensiunea socială a acestei crize, care în prezent îngrijorează cel mai mult, reprezintă un factor de frână al schimburilor comerciale internaționale. De aceea, dezvoltarea producției mondiale, reglementarea sistemului financiar internațional și atenuarea protecționismului reprezintă principalele coordonate asupra cărora trebuie să se concentreze guvernele, întrucât acestea conduc la continuarea creșterii comerțului internațional.

Bibliografie

1. Daniel, Dăianu (2012), *Când finanța subminează economia și corodează democrația*, Editura Polirom, Iași
2. Agnes, Ghibuțiu (2009), *Prăbușirea comerțului internațional și escaladarea protecționismului*, „Tribuna Economică” nr. 16/2009, p. 73
3. Joseph, E., Stiglitz (2010), *În cădere liberă. America, Piața liberă și prăbușirea economiei mondiale*, Editura Publica, București
4. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its11_toc_e.htm
5. <http://www.oecd.org/els/oecdemploymentoutlook2012.htm>
6. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf>

CHINA – A UNIQUE IMAGE IN A GLOBALIZED WORLD

Ioana-Iulica, Mihai¹
Camelia, Chirilă²

Abstract: *Globalization is an irreversible process that generates multiple effects on all countries in the world, regardless of their level of development. Like any social and political process, globalization cannot be considered an unlimited source of benefits, especially for the countries where labor productivity is very low, but it cannot be accused of all the evils that some social structures are required to overcome them.*

Intensively analyzed and monitored, globalization influences all directions of development of a national economy, from the economic to the political sector, from the social to the cultural and religious one. China is the best example in this respect, a country that describes an economic portrait painted in very vivid colors, highlighting its successes in launching a really impressive process of development. We may say that the main catalyst for the rise of China is considered to be globalization, a process that started two decades ago by the Western powers and the major multinational companies currently operating in the most global market in the world - the Chinese market.

Key words: *globalization, economic development, gross domestic product, economic potential, population.*

JEL Classification: *O53, F41, F43*

1. The impact of the economic globalization on China's development

1.1. Globalization – an irreversible phenomenon

At worldwide level, globalization represents the trend of global economies to become borderless and be interconnected. Companies are no longer limited by the borders of the countries of origin and they may conduct business activities anywhere in the world. Trade barriers disappear, and trade between countries is growing much faster. Basically, globalization is characterized as being an effect of trans-nationalizing economic life (Puiu et al, 2010, p. 96).

Globalization involves a qualitative process based rather on a consolidated global market of production, distribution, consumption, than on autonomous national markets. It also involves the increase of both risks and opportunities for individuals and communities, transforming traditions and the consumption pattern, accentuating mobility, pluralism and the increase of need satisfaction alternatives. Globalization implies the increase of the interdependencies and relationships in the modern world, as a result of the unprecedented development of flows of goods and services, capital, information and high mobility of people. The process is driven by technological gains, the reduction of transaction costs and its main actors are the transnational companies.

Globalization has created multiple opportunities for the countries that wanted to build open markets and the ability to assimilate new technologies. This is the case of several countries in Southeast Asia, which did not open financial markets prematurely.

Throughout the development process of globalization, we can identify four types of factors that are largely interdependent: technological, social, political and economic factors, as they were presented (Stonehouse et al, 2004, p. 43).

---

¹ PhD Lecturer, "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești, iuliamihai72@yahoo.com

² PhD Assistant "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești, cameliachirila2004@yahoo.com

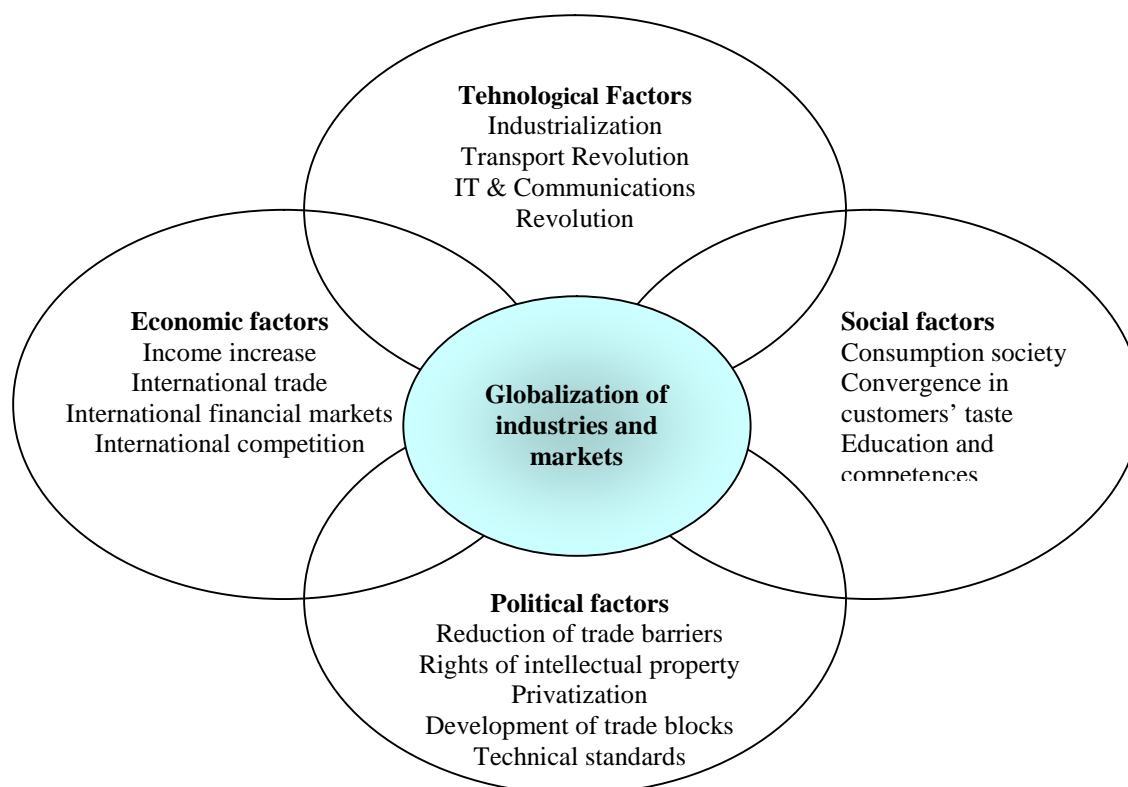

Figure no. 1. Factors of promoting globalization

Competition in many industries and markets has globally increased while the role of governments was diminished and the free markets were allowed to play a greater role. Besides, the increase of the global transaction volume has led to a growth of the revenue in the developed economies, which, in its turn, has stimulated the demand for global products and services.

Among the economic factors that have stimulated the development of globalization, also stands "low-cost" countries - LCC (Cullen and Parboteeah, 2010, p.19). These are the countries with a cheap labor force that provide products and services for the transnational companies headquartered in developed countries like the U.S.A. The most popular countries belonging to this category are China and India.

"Low-cost" countries have two roles as drivers of globalization. First, they stimulate trade and investment made by transnational corporations seeking cheaper locations for production and services. Second, some of them become the so-called "fast-growing economies", such as China and Brazil which do not only provide production at low prices but they also have an expanding market for multinational sales.

1.2. China – an important part of economic globalization

China, a country with a huge human potential, which will exceed the threshold of 1.4 billion by 2030 (Dexter, R. 2012) and has a social and political communist regime, has oriented its economic policy after 1979 after the slogan "**A country - two systems**", which would mean a certain openness for the free market forces.

Also named "**the production workshop of the world**", China, is an example of good practice during the global economic crisis, as Dobrescu P. (2010), p 132, presented it: "the eastern pole of globalization".

The economic reforms, started in 1979, have generated the development of this country, unprecedented in the world economy, propelling it in the hierarchy of the major economies of the world. Since 2000, China surpasses the most developed countries, Italy,

France, Great Britain, Germany and the USA. It becomes the first exporter in the world, surpassing Germany, becoming the largest automobile market in the world, the largest creditor of the world surpassing Japan, the second largest country in terms of spending on military arms, and in 2011 became the largest producer in the world, surpassing the U.S.A.

New China, after the reforms promoted by Deng Xiaoping, is still a mystery to the experts analyzing its economic development. Currently, China has firmly entered the orbit of globalization. Its power of attracting foreign direct investment and its growth in world trade have led to one of the most dynamic economic developments in the last quarter of the century. The Chinese reforms have resulted in China's acceptance as a full member of the WTO (2001), engaging itself in a progressive reduction of tariff protectionism and accepting the global rules regarding non-tariff protectionism.

It seems that the purpose of the Chinese state was to invade the world with minimal priced Chinese products to create, over time, the dependence on "made in China". Although immediate profits were minimal, the volume of products, continuously growing and the high rate of saving made China's foreign currency reserves to be the largest in the world today. In the global economic crisis, China was able to use its huge currency reserves, on the one hand to support its own economy and to ensure economic growth and, on the other hand, to strengthen its position at worldwide level.

Table no. 1. Countries holding U.S. Treasury bonds

Country	The value of bonds issued by the U.S. Treasury (billions of dollars)
China	889
Japan	765.4
Oil exporting countries	218.4
Great Britain	206
Brazil	169.1
Hong Kong	146.6
Russia	124.2
Taiwan	119.6
Switzerland	84.4

(Dobrescu, 2010, p.123)

China has invested money, not only in its own economy but it also invested in bonds issued by the U.S. Treasury, relying on the fact that this investment is considered to be the safest despite the increased U.S. indebtedness. Basically, the money invested by China in the U.S.A. continued to supply the U.S. consumption, which was based on Chinese products. The Chinese state is the one that continues to make macro-economic decisions with effects on the medium and long term, while ensuring the annual rate of growth.

1.3. China - unique performance in the world

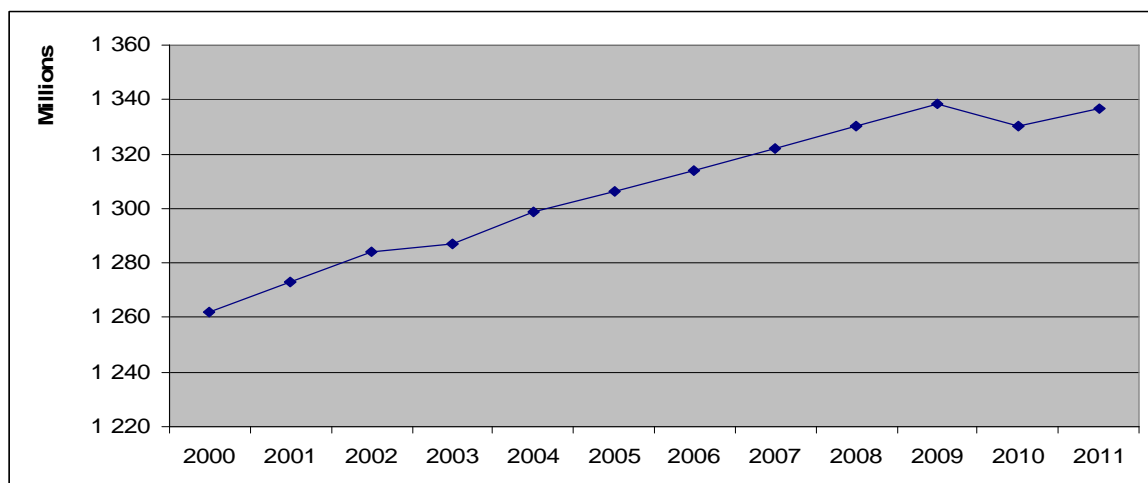
In only 30 years, through a process of industrialization and urbanization, which in Europe has lasted more than 200 years, China has managed to save 400 million people from the most severe poverty. The economic and social performance has modeled in its turn a new attitude, a different kind of confidence. 30 years ago, poverty greeting you everywhere was something normal, even socialism was overwhelmed by poverty. Today, the situation of the 100 million Chinese who still live in severe poverty is neither seen as inevitable nor as acceptable, it seems to be only a matter of time.

Another special performance regards China's contribution to the global growth. The impressive national growth and the frequency of achieving it have increased the economic power of this country in the world hierarchy.

Graph no.1. China GDP growth rate
<http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>

The Gross Domestic Product (GDP) in China expanded 7.6 percent in the second quarter of 2012 over the same quarter of the previous year. Historically, from 1989 until 2012, China GDP Annual Growth Rate averaged 9.2700 percent reaching an all time high of 14.2000 percent in December of 1992 and a record low of 3.8000 percent in December of 1990. The annual growth rate in Gross Domestic Product measures the increase in value of the goods and services produced by an economy over the period of a year. Therefore, unlike the commonly used quarterly GDP growth rate the annual GDP growth rate takes into account a full year of economic activity, thus avoiding the need to make any type of seasonal adjustment. (China GDP Annual Growth Rate, www.tradingeconomics.ro)

<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ch&v=21>, (accessed 29 August 2012).
 Graph no. 2. China's population in 2000-2011 (million people)

The most populated state in the world, with almost 1.34 billion people in 2011, that is 20% of the world population, China is the third largest state regarding its surface, meaning 7% of the world total, after Russia and Canada.

In the entire history of China, the population had an overwhelming role. Today the demographic vector becomes even more relevant as it is linked to the economic one and forms “the Chinese circles of gravity” (Huntington, 1997, p.251). The economic power of the Chinese population is very important as, compared to other states, it is significant: 90% of Indonesia, 75% of Thailand or 60% of Malaysia.

The sphere of prosperity in China is strong because it is based on two pillars: ethnic and economic. In historical order, the ethnic is prevailing, as the Chinese people traditionally migrated south and southeast, where they developed the special economic zones, those enclaves that have attracted FDI and have mostly absorbed cheap force labor. At present, the Chinese population is heading north, attracted mainly by the demographic scarcity, less common elsewhere in the world.

According to data published by tradingeconomics.com, the gross domestic product per capita in China was last reported at 8442 US dollars in 2011, when adjusted by purchasing power parity (PPP), according to a report published by the World Bank. The GDP per Capita, in China, when adjusted by Purchasing Power Parity is equivalent to 35 percent of the world's average. Historically, from 1980 until 2010, China GDP per capita PPP averaged 2221.5 USD reaching an all time high of 7598.8 USD in December of 2010 and a record low of 249.9 USD in December of 1980. The GDP per capita PPP is obtained by dividing the country's gross domestic product, adjusted by purchasing power parity, by the total population. This page includes a chart with historical data for China GDP per capita PPP.

2. Conclusions

Globalization is a controversial process consisting essentially in the stronger integration of countries and their population, as a result of the significant reduction of transportation and communication costs and the elimination of the artificial barriers in the way of movement of goods, services or capital. The growth of international trade, the massive international financial flows and the activities of multinational corporations link the countries of the world more closely to each other, thus turning globalization into an actual feature of the world economy.

The nineteenth century was dominated by the British Empire, the twentieth century by the United States, and the twenty-first century presents, after the first decade, enough arguments to foreshadow the Sino-American domination in a globalized world. If we consider the size of China and its population, the constant economic growth, the speed and the scale of the social and economic transformation, the evolution perspectives confirmed by the current global crisis, we can say that we deal with the most important geopolitical event of the century XXI, and maybe the most important progress of a country, not only in the modern era, but for the whole development of mankind (Dobrescu, 2010, p.132).

For the following decades it seems that the BRICS group – Brazil, Russia, India, China and South Africa – will occupy an important position in the world economic complex, with great potential for growth, and of the member countries, China can be observed by far, having all chances to become the first world economy around the year 2021, according to the latest forecasts. China's growing role in the regional and global economy and geopolitics obliges us to consider China from a new perspective: an emerging economy capable to influence the effects and the duration of the economic crisis and also a powerhouse that plays an increasingly important role on the global geopolitical scene, with has all the advantages of a winner.

Bibliography

1. Cullen, John and Parboteeah, Praveen (2010), *International Business - Strategy and the Multinational Company*, Routledge Publishing House, New York
2. Dexter, R. (2012), *The End of China's One-Child Policy?*, available at <http://www.businessweek.com/articles/2012-04-19/the-end-of-chinas-one-child-policy#p1>, (accessed 30 August 2012)
3. Dobrescu, Paul (2010), *Viclenia globalizării. Asaltul asupra puterii americane*, Institutul European, Iași
4. Huntington, Samuel (1997), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Antet Publishing House
5. Puiu, Ovidiu et al (2010), *Economie și organizații mondiale*, applicative course, Independența Economică Publishing House
6. Stonehouse, George et al (2004), *Global and Transnational Business - Strategy and Management (Second Edition)*, Publishing John Wiley & Sons Ltd, England
7. *China GDP Annual Growth Rate*, <http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>, (accessed 30 August 2012)
8. *China Population*, <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ch&v=21> (accessed 29 August 2012)

CHINA – O IMAGINE UNICĂ ÎNTR-O LUME GLOBALIZATĂ

Ioana-Iulica, Mihai¹
Camelia, Chirilă²

Rezumat: *Globalizarea este un proces ireversibil, care generează efecte multiple asupra tuturor țărilor lumii, indiferent de nivelul lor de dezvoltare. Ca orice proces politico-social, globalizarea nu poate fi considerată o sursă nelimitată de beneficii, mai ales pentru țările în care productivitatea muncii este foarte redusă, dar nici nu poate fi acuzată de toate relele pe care unele structuri sociale sunt obligate să le depășească.*

Intens analizată și monitorizată, globalizarea influențează toate sferile de dezvoltare a unei economii naționale, de la economic la politic, de la social la cultural și religios. China este cel mai bun exemplu în acest sens, o țară ce descrie un portret economic zugrăvit în culori extrem de vii, care reliefează succesele sale, în lansarea unui proces de dezvoltare cu adevărat impresionant. Principalul catalizator al ascensiunii Chinei se poate afirma că îl constituie globalizarea, proces început acum două decenii de către puterile occidentale și principalele multinaționale, care în prezent activează pe cea mai globalizată piață din lume - piața chineză.

Cuvinte cheie: *Globalizare, Dezvoltare economică, Produs Intern Brut, Potențial economic, Populație.*

JEL Classification: *O53, F41, F43*

1. Impactul globalizării economice asupra dezvoltării Chinei

1.1. Globalizarea – un fenomen ireversibil

Globalizarea reprezintă tendința la nivel mondial a economiilor lumii de a deveni fără granițe și de a fi interconectate. Companiile nu mai sunt limitate de granițele țării de origine și pot efectua activități de afaceri oriunde în lume. Barierele comerciale dispar, iar comerțul între țări crește mult mai rapid. Practic, globalizarea este caracterizată ca fiind un efect al transnaționalizării vieții economice (Puiu et al., 2010, p. 96).

Globalizarea implică un proces calitativ, bazat mai degrabă pe o piață globală consolidată a producției, distribuției, consumului, decât pe piețe naționale autonome. Ea implică, de asemenea, creșterea atât a riscurilor, cât și a oportunităților pentru indivizi și comunități în transformarea tradițiilor și modelului de consum, accentuându-se mobilitatea, pluralismul și creșterea alternativelor de satisfacere a nevoilor. Globalizarea implică creșterea interdependențelor și legăturilor în lumea modernă, ca urmare a dezvoltării fără precedent a fluxurilor de bunuri și servicii, a capitalurilor, informațiilor, precum și mobilitatea ridicată a persoanelor. Procesul este condus de cuceririle tehnologice, reducerea costului tranzacțiilor și are drept principali actori societățile transnaționale.

Globalizarea a creat oportunități multiple țărilor care au dorit să valorifice deschiderea piețelor și posibilitatea de a asimila noi tehnologii. Acesta este cazul mai multor țări din Asia de Sud-Est, care nu s-au deschis financiar prematur.

Pe tot parcursul dezvoltării procesului de globalizare, se pot identifica patru tipuri de factori, care sunt în mare măsură interdependenți: factori tehnologici, sociali, politici și economici, așa cum Stonehouse et al. (2004, p. 43) i-au prezentat.

---

¹ Lect. univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, iuliamihai72@yahoo.com.

² Asist. univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, cameliachirila2004@yahoo.com.

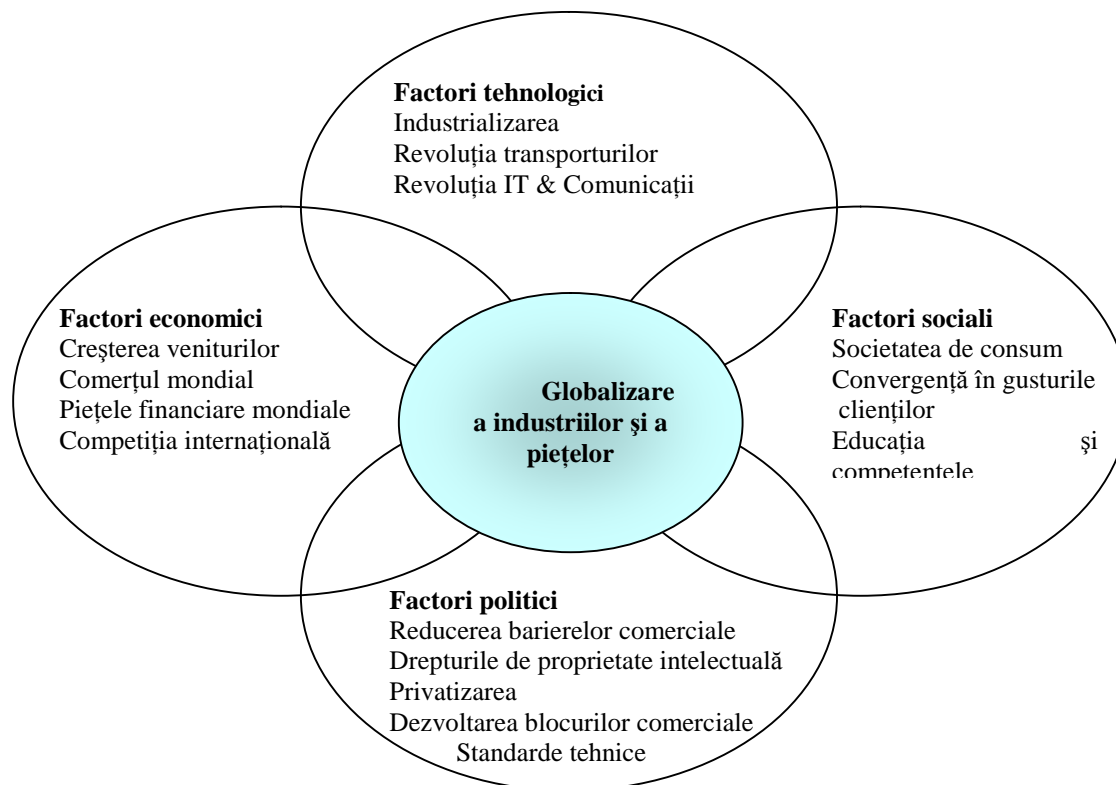

Figura nr. 1. Factori de promovare ai globalizării

Competiția în multe industrii și piețe a crescut la nivel global, pe măsură ce rolul guvernelor a fost diminuat și piețele libere au fost lăsate să joace un rol mai important. În plus, sporirea volumului tranzacțiilor mondiale a produs creșterea veniturilor în economiile dezvoltate, ce a stimulat la rândul său cererea de produse globale și servicii.

Printre factorii economici care au stimulat dezvoltarea globalizării, se remarcă și „low-cost” countries – LCC (Cullen and Parboteeah, 2010, p. 19). Acestea sunt țările cu forță de muncă ieftină ce devin furnizoare de producție și servicii pentru societățile transnaționale cu sediul central în țările dezvoltate precum SUA. Cele mai cunoscute țări care fac parte din această categorie sunt China și India.

Țările „low-cost” îndeplinesc două roluri ca factori ai globalizării. În primul rând, acestea stimulează comerțul și investițiile societăților transnaționale ce caută locații ieftine pentru producție și servicii. În al doilea rând, unele dintre acestea devin așa numitele „economii cu o dezvoltare rapidă”, precum China și Brazilia, ce nu furnizează doar producție la prețuri scăzute, ci au, de asemenea, o piață în extindere pentru vânzările multinaționalelor.

1.2. China – parte importantă a globalizării economice

China, țară cu un imens potențial uman, care va depăși pragul de 1,4 miliarde până în 2030 (Dexter, R., 2012) și care are un regim social-politic comunist își orientează, după anul 1979, politica economică după sloganul „O țară – două sisteme”, care vrea să însemne o anumită deschidere către forțele pieței libere.

Denumită „atelierul de producție al lumii”, China, este exemplul de bune practici, pe timpul crizei economice mondiale fiind, așa cum a prezentat-o Dobrescu, P. (2010, p. 132), „polul estic al globalizării”. Reformele economice, demarate în 1979, au generat dezvoltarea acestei țări, fără precedent în economia mondială, propulsând-o în ierarhia principalelor economii ale lumii. Începând cu anii 2000, China ia cu asalt cele mai

dezvoltate țări, depășind pe rând Italia, Franța, Marea Britanie, Germania sau SUA. Aceasta devine primul exportator al lumii, surclasând Germania, devine cea mai mare piață auto din lume, devine cel mai important creditor al lumii, întrecând Japonia, devine a doua țară din punctul de vedere al cheltuielilor pentru înarmare, iar în 2011 ajunge cel mai mare producător mondial, depășind SUA.

Noua Chină, de după reformele promovate de Deng Xiaoping, este încă un mare mister pentru specialiștii care analizează evoluția economică a acesteia. La ora actuală China este ferm înscrisă pe orbita globalizării. Puterea sa de atragere a investițiilor străine directe și de creștere în comerțul mondial a antrenat una dintre cele mai dinamice dezvoltări economice, în ultimul sfert de secol. Reformele chineze s-au concretizat și în acceptarea Chinei ca membru cu drepturi depline în OMC (2001), angajându-se la reducerea treptată a protecționismului tarifar și conformarea la regulile mondiale privind protecționismul netarifar.

Se pare că scopul statului chinez a fost de a copleși lumea cu produsele chinezești la prețurile minimale, pentru a crea, în timp, dependența de produsele „made in China”. Chiar dacă profiturile imediate erau minimale, volumul produselor, în continuă creștere, și rata ridicată de economisire au făcut ca rezerva valutară a Chinei să fie astăzi cea mai mare din lume. În plină criză economică mondială, China a știut să își folosească rezervele valutare imense, pe de o parte, pentru a-și sprijini economia proprie și a-și asigura ritmul de creștere economică, iar, pe de altă parte, pentru a-și consolida poziția la nivel mondial.

Tabel nr. 1. Țări deținătoare de obligațiuni emise de Trezoreria americană

(Dobrescu, 2010, p. 123)

Țara	Valoarea obligațiunilor emise de Trezoreria americană (miliarde dolari)
China	889
Japonia	765,4
Țări exportatoare de petrol	218,4
Marea Britanie	206
Brazilia	169,1
Hong Kong	146,6
Rusia	124,2
Taiwan	119,6
Elveția	84,4

China și-a investit banii nu numai în economia proprie, dar a investit în obligațiuni emise de către Trezoreria americană, mizând pe faptul că această investiție este considerată ca fiind cea mai sigură, în ciuda gradului de îndatorare crescut al SUA. Practic, banii Chinei investiți în SUA au continuat să alimenteze consumul american, consum bazat și pe produsele chinezești. Statul chinez este cel care continuă să ia decizii la nivelul macroeconomic, cu efecte pe termen mediu și lung, garantând concomitent ritmul anual de creștere economică.

1.3. China – performanțe unice în lume

În doar 30 de ani, printr-un proces de industrializare și urbanizare, care în Europa a durat mai mult de 200 de ani, China a reușit să salveze din sărăcia cea mai severă 400 de milioane de oameni. Performanța economică și socială a modelat, la rândul său, o nouă atitudine, un alt tip de încredere. Acum 30 de ani, sărăcia, care te întâmpina la tot pasul, era ceva normal, chiar și socialismul se lăsase copleșit de sărăcie. Astăzi, situația celor 100 de

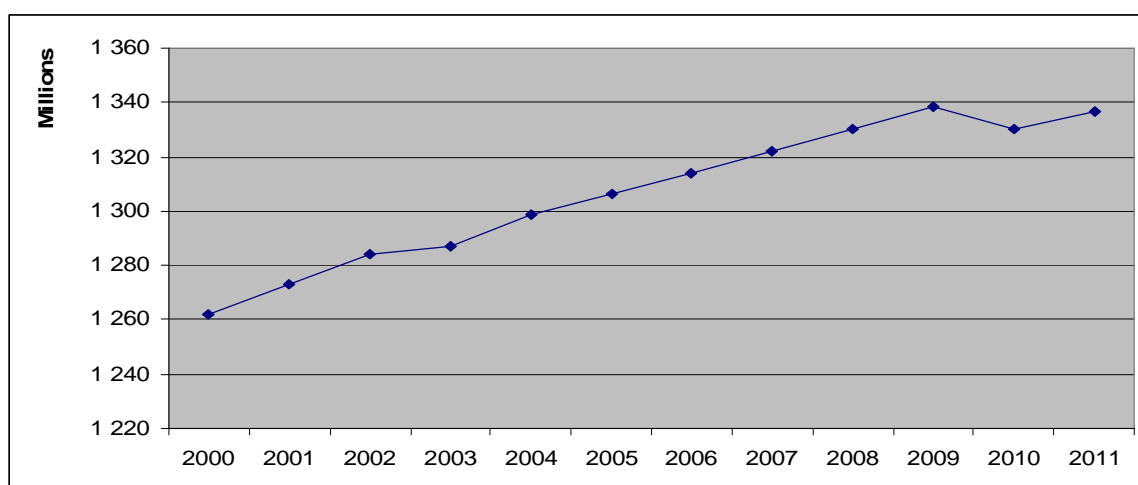
milioane de chinezi care mai trăiesc în sărăcie severă nu mai este privită nici ca inevitabilă, nici ca acceptabilă, se pare că este doar o chestiune de timp.

O altă performanță specială privește contribuția Chinei la creșterea globală. Ritmul impresionant de creștere națională și constanta realizării acestuia a amplificat puterea economică a acestei țări în ierarhia mondială.

Grafic nr.1. Rata de creștere anuală a PIB-ului Chinei
(<http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>)

Produsul Intern Brut (PIB) în China crescut cu 7,6 la sută în al doilea trimestru al anului 2012 comparativ cu același trimestru al anului precedent. Din punct de vedere istoric, din 1989 până în 2012, rata de creștere a PIB-ului în China avea o medie de 9,2700 la sută ajungând la un moment la 14,2000 la sută în decembrie 1992 și la un nivel record de 3,8000 la sută în decembrie 1990. Ritmul anual de creștere a produsului intern brut măsoară creșterea în valoare a bunurilor și serviciilor produse de o economie pe perioada de un an. Prin urmare, spre deosebire de rata trimestrială de creștere a PIB-ului utilizată în mod obișnuit, rata anuală de creștere a PIB-ului ia în considerare un an complet de activitate economică, evitându-se astfel necesitatea de a face orice tip de ajustare sezonieră. (China PIB ritmul anual de creștere, www.tradingeconomics.ro)

Grafic nr.2. Populația Chinei în intervalul 2000-2011 (milioane persoane)
<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ch&v=21>, (accesat pe data de 29 August 2012).

Fiind cel mai populat stat al lumii, cu aproape 1,34 miliarde de locuitori în 2011, adică 20% din populația globului, China este al treilea stat ca suprafață, 7% din totalul mondial, după Rusia și Canada.

În toată istoria Chinei, populația a avut un rol covârșitor. Astăzi vectorul demografic devine chiar mai relevant pentru că se cuplează cu cel economic și formează „cercurile de gravitație chinezești” (Huntington, 1997, p. 251). Puterea economică a populației chineze este foarte importantă, deoarece, comparativ cu a altor state, este semnificativă, adică: 90% din cea a Indoneziei, 75% din cea a Thailandei sau 60% din cea a Malaeziei.

Sfera de prosperitate a Chinei este puternică pentru că se sprijină pe doi piloni: etnic și economic. În ordine istorică, cel etnic primează, în mod tradițional populația chineză a migrat către sud și sud-est, unde s-au dezvoltat Zonele economice speciale, acele enclave care au atras Investițiile străine directe și care au absorbit, în mare parte, forța de muncă ieftină. În prezent, populația chineză se îndreaptă spre nord, atrasă în special de rarefierea demografică, puțin întâlnită în altă parte a globului.

Conform datelor publicate de tradingeconomics.com, produsul intern brut pe cap de locuitor în China a fost raportat la 8442 dolari americani în 2011, când a fost modificat prin paritatea puterii de cumpărare (PPC), potrivit unui raport publicat de Banca Mondială. PIB-ul pe cap de locuitor, în China, atunci când a fost modificat prin paritatea puterii de cumpărare este echivalent cu 35 la suta din media lumii. De-a lungul istoriei, din 1980 până în 2010, PIB-ul Chinei pe cap de locuitor în termenii PPC era în medie de 2221,5 dolari ajungând la un moment până la 7598,8 dolari americani în decembrie 2010 și un minim record de 249,9 dolari în decembrie 1980. PIB-ul pe cap de locuitor în termenii PPC se obține prin împărțirea produsului intern brut al țării, modificat prin paritatea puterii de cumpărare, la populația totală. Această pagină include o diagramă cu date istorice pentru PIB-ul pe cap de locuitor în termenii PPC în China.

2. Concluzii

Globalizarea, un proces controversat constă, în esență, în integrarea mai puternică a țărilor și a populației acestora, ca urmare a reducerii semnificative a costurilor de transport și comunicare și a eliminării barierelor artificiale din calea circulației bunurilor, serviciilor sau capitalurilor. Creșterea comerțului internațional, fluxurile financiare internaționale masive, precum și activitățile corporațiilor multinaționale leagă tot mai strâns una de cealaltă țările lumii, făcând astfel din globalizare o trăsătură actuală a economiei mondiale.

Secolul al XIX-lea a fost dominat de Imperiul Britanic, secolul al XX-lea de Statele Unite ale Americii, iar secolul al XXI-lea prezintă, după prima decadă, suficiente argumente pentru a prefigura o dominație sino-americană într-o lume globalizată. Dacă luăm în considerație dimensiunea Chinei și a populației sale, creșterea economică constantă, viteza și amploarea transformărilor economico-sociale, perspectivele de evoluție confirmate de actuala criză mondială, putem afirma că avem de-a face cu cel mai important eveniment geopolitic de la începutul secolului XXI, și poate chiar cu cea mai mare ridicare cunoscută de o țară, nu doar în epoca modernă, ci în întreaga dezvoltare a omenirii (Dobrescu, 2010, p.132).

Pentru următoarele decenii se pare că Grupul BRICS – Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud, va ocupa o poziție importantă în complexul economic mondial, cu un mare potențial de creștere, iar, dintre țările membre, China se detașează net, având toate șansele să devină prima economie a lumii, în jurul anului 2021, conform ultimelor prognoze. Rolul crescut al Chinei în economia și geopolitica regională și mondială ne obligă să analizăm China dintr-o nouă perspectivă: o economie emergentă capabilă să influențeze efectele și durata crizei economice și, totodată, un centru de putere ce joacă un

rol din ce în ce mai important pe scena geopolitică mondială, care are toate atuurile unui învingător.

Bibliografie

1. Cullen, John and Parboteeah, Praveen (2010), *International Business - Strategy and the Multinational Company*, Routledge Publishing House, New York
2. Dexter, R. (2012), *The End of China's One-Child Policy?*, available at <http://www.businessweek.com/articles/2012-04-19/the-end-of-chinas-one-child-policy#p1>, (accessed 30 August 2012)
3. Dobrescu, Paul (2010), *Viclenia globalizării. Asaltul asupra puterii americane*, Institutul European, Iași
4. Huntington, Samuel (1997), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Antet Publishing House
5. Puiu, Ovidiu et al (2010), *Economie și organizații mondiale*, applicative course, Independența Economică Publishing House
6. Stonehouse, George et al (2004), *Global and Transnational Business - Strategy and Management (Second Edition)*, Publishing John Wiley & Sons Ltd, England
7. *China GDP Annual Growth Rate*, <http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual>, (accessed 30 August 2012)
8. *China Population*, <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ch&v=21> (accessed 29 August 2012)

STRATEGIC CHANGES IN THE SOCIAL AND CULTURAL LEVEL. CONTEMPORARY SOCIETY, BETWEEN “UNITY IN DIVERSITY” AND DISSOLUTION IN DIVERSITY

Ramona-Gabriela, Eana¹¹

Abstract: *The change has existed in various forms in all stages of development of human society. We deal with it in all economic, social, cultural or other aspects, all of which have affected human existence. A complex phenomenon, which occurs on a longer or shorter period of time and which requires humans to be located in the center, through their own will, constituted into a veritable binder between cause and effect, old and new, nature and culture. Today the exchange of cultural information in the context of international system allows groups of people to interact generating complex changes, so it is essential to take into account the processes that could limit diversity in evolution. Similarly, due to the development of the cultural phenomenon increasing its social size, density and diversity, society will always be interested in the way every new element changes the human individual universe.*

Key words: *change, adaptation, culture, society, conflict*

Cod JEL: *F60, O21, Z13, Z19*

1. Introduction

The change has always had important effects at all levels. Whether it had to do with the economic, social, cultural or other aspects, all of these had an effect upon human existence. Facing the most diverse challenges, people considered to be obliged to accept the innovations made by other members of the community or, on the contrary, to be involved in them in order to create and promote them on his own in the in front of his own community.

From this perspective, the change becomes, at the same time, a process of giving up a series of values and the accumulation of others. A complex phenomenon, which occurs in a longer or shorter period of time and which requires humans to be located in the center, through their own will, constituted into a veritable binder between cause and effect, old and new, nature and culture. On the other hand, we can consider that, in terms of terminology, change and transformation can be considered as two different concepts because, although the relationship between them may be accepted as quasi-synonymic (at least contextual), this does not preclude a distinct semantic fields, and, thus, the existence of an element capable of conferring particularity to them.

This paper aims to analyze the social and cultural transformation process as a continuously evolving process in which the individual is involved and the way it changes through the mechanisms of social and cultural evolution. The research is based on comparing the effects that change develops, at synchronic and diachronic level, upon individuals from different cultural areas, the complexity of this change assuming a trans-disciplinary perspective in relation to the social and cultural theories.

2. Social and cultural theories of change

The theoretical basis of the work has been constituted especially by the classical evolutionary theories of social change, promoted in the second half of the nineteenth century by Auguste Comte, Herbert Spencer, William Graham Sumner and Emile Durkheim, each these authors drawing attention to the complexity of the phenomenon. The interesting thing is that, although each of them brings his own contribution to the definition of the concept, this ultimately proves their theories to be closely related, and the essence of

---

¹ PhD Lecturer, „Constantin Brâncoveanu” University.

these theories – which withstands the test of time – is found in each of the assumptions recognized by the theorists that followed.

Firstly, the classical assumption stated that structural differentiation occurs consisted in the development of relatively specialized roles which are able to organize the flow of resources and social division of labor in all institutional spheres: technological, economic, political, religious and others.

Secondly, the classical approach accepted a relatively closed vision on the social system. It stressed that social division of labor manifests itself equally in different degrees of structural differentiation and the development of specialized roles and institutional spheres that organize the flow of resources. Classical perspective emphasizes the existence of these features and explains the dynamic nature of the institutional structure.

In the third place, this perspective supports the idea that we can maintain some criteria similar to those already engaged in the study of institutional differentiation that can be easy to apply, without essential changes, for a cultural sphere analysis.

In the fourth place, classical evolutionary perspective assumes that there is a natural tendency to the parallel development of differentiation in all spheres. Exceptions to this trend, such as partial or delayed differentiation, were generally regarded as unusual or problematic. Also the classic view reveals that the person (rather than corporate) represents the unit of analysis that evolves, that evolution takes place through natural selection and that it affects the social as well as for biological phenomenon.

This “golden age” of evolution ended almost immediately after the beginning of the twentieth century. In the following decades, their initiators were criticized by the followers as their vision was now considered outdated. Although evolutionary theories have not completely disappeared during this period, it should be noted that they haven’t presented the same interest as before. Moreover, the concepts were more related to anti-evolutionist currents and a simple comment on the vision that evolutionary theories had once proposed regarding the change could have “moreover harmed the area than bringing intellectual prestige” (Anderson, 1996). A return to the research of evolution occurred in the period before the Second World War, this issue being more than interesting in the context of globalization.

Today is rather necessary an emphasize on the new directions for the analysis of social change, in terms of more general approaches to the study of the construction of social order, especially given the importance attributed to international systems. But this kind of approach involves a review of the literature on the subject. In this review, is strongly required a critical perspective upon the assumption that that modern capitalist system worldwide is the most important determinant of the dynamics of all the contemporary international systems, especially as far as the dynamics of the capitalist system summarizes the one of all international systems of the world modern, being the embodiment of an international system that has a great influence over the individual.

Exchange of cultural information in this international system allows the groups of people to interact and to cooperate effectively, generating changes, so it is essential for us to take into account the existence of processes that could limit diversity. Today, individual may be in a position to get out of a small community, as he is put in a position to be found in different combinations of interaction and perception of a new socio-cultural environment, different types of impact certainly affecting his private universe.

3. Mechanisms of cultural change

As we will see, neither cultural adaptation model nor the legitimacy class model can provide a sufficiently relevant image upon the concrete process following which social changes are reflected in specific episodes of cultural change. Even though many of the general theories are primarily concerned in the general evolutionary trends widely establish

a specific relationship between social complexity, the increase of economic capacity and the ideological aspect, but they do not provide an explanation for intervention processes by which these changes may influence culture.

In this sense, these approaches might serve more as comparative models at a general level, than as models for real processes of change. A predictable result would be issuing assumptions based on static comparisons, at a cross level. As elements to be investigated we can choose different levels of complexity or development of a single society or the comparison between the features of a single period, taking as landmarks several societies separated by long a distance in time.

But although these two approaches remain relevant for certain kinds of analysis, we must underline that it is likely to remain unspecified just how complex or development changes actually generate cultural change. Symptomatic for the lack of specificity of these social mechanisms is their tendency to resort to explanations based solely on assumptions about individual psychology. And even if psychological processes are involved, they can not substitute some more explicit considerations about their conditions of occurrence.

Marxist theory, in particular, points out that individuality itself - and therefore individual psychology - depends on the nature of the production process. If it is recognized that ideological change occurs primarily because of the change in the individual experience, should be kept in mind that this experience still remains a product related to certain social conditions. Specifically, that the individual experience takes place under conditions in which market relations and the "principle of rational mechanization" in relation to the "charge" phenomenon entered the society in such a way as we can talk about the emergence of a "atomized individual".

It also tends to be limited to those aspects of the ideology which refers to an individual self-perceived as an externally regulated commodity. This formulation of the legitimacy class model, permits us to say that individual experience can only provide a partial explanation for the process of cultural change. As far as the market relationship remains incomplete (subject to the non-contractual constraints) and the extent to which individuals operate as entities especially through the features which make them look alike others, ideology is shaped by other factors.

Subjective determination based solely on the experience of ideology, works only in very limited circumstances. Therefore, according to this version of the theory of legitimacy of class, social mechanisms, other than direct personal experience, must be taken into account if we refer to the real historical episodes of the cultural change.

An alternative to identify psychological states as intervention mechanisms able to connect societal and cultural change is the attempt to assert the existence of a connections in the simplest and the most "mechanic" possible way. This type of connection is focused on models of social evolution with widespread impact. These analyzes say that a kind of change leads to another, without even stressing how these changes occur or which are the effects of their production.

Durkheim, for example, is the one who supports deterministic relationship between social change and cultural development. "Civilization", he says, "is itself a necessary consequence of the changes that are produced in the volume and density of societies" (Durkheim, 1997). He suggests that the development of science and art produce a take place as a result of an impose necessity. Therefore, the progress of modern culture should not be attributed to people's values or desires. It should not even be understood in terms of attractiveness of a goal that people strive to achieve. Rather, we can say that cultural phenomenon evolves by increasing the size, density and social diversity.

Certainly most recent studies have raised objections against the extreme forms of sociological determinism, suggesting an opportunity to establish a dialectical relationship

between social and cultural changes. Therborn, for example, had a different perspective, which pays more attention to the process and competition (Therborn, 1980). More specifically, the author showed that ideologies develop in interaction with so called specific social conditions for a certain period of time. Outlining the importance of competition between different ideologies, he demonstrates that the results of these interactions depend on the specificity of each community where it occurs.

So, rather than pre-figuring a strictly ideological result associated either with the increasing of the social complexity or to the change of the class relations, the author says that we should take into account specific situations, which enable the development of new ideologies and the way how these ideologies influence one another. It is an approach that offers greater openness because, inevitably, it leads to a closer examination of the real processes and immediate conditions that determine widespread social changes and the specific episodes of cultural innovation.

4. Variations in the frequency and degree of cultural change

A careful reading of the observations on cultural change issued by theorists like Marx, Durkheim, Weber, or later, such as those of Parsons (Lidz, 2005) and Mannheim (Kettler, Volker, 1995), reveals a different and persistent kind of ambiguity: although some attention is devoted to specific episodes of notable change in cultural systems - such as Enlightenment or increasing of the Socialism - theories still tend to give the impression that cultural change must be developed gradually, linearly and mostly continuously.

In more recent work, the authors felt the need for theoretical explanations for certain transformations in the frequency and timing of cultural changes. If cultural changes are simply perceived as elementary, then only the most general of their sources are taken any interest. In any case, this problem occurs because of ambiguities regarding the appropriate level of generality at which cultural change is examined.

If culture is perceived rather as the sum of the most general models or guidelines more that underlie social behavior than as a symbolic expression, in this case attention is drawn inevitably, by the predominant forms more rather than particular aspects of cultural change. Thus, Weber identified the streamlining as the general trend which underpins the development of modern culture, tending to locate throughout the West: in law, music, economic relations, scientific bureaucracy, museums, religion, state, or military organization.

Given this, it becomes useless, in a sense, to investigate any of its particular manifestations. An example of rationalization simply reinforces another. At this level of generality, every manifestation of cultural change ceases to be important by itself. Rather, it becomes significant only as an indication that some deeper processes are not yet finalized. Understanding the origins of an episode becomes less interesting than his interpretation facing a more consistent one.

Analyzing Weber's contribution to sociology of music, for example, Habermas suggests that it is less important to know where the music comes from or how rational structures were institutionalized than to admit that this development was a sign of a more pronounced differentiation between autonomous cultural spheres, which came from the differentiation between aesthetic and technical levels, as well as differentiation in the degree of growth of theoretical and practical elements (Habermas, 1984).

This type of argument leads of course to the development of an interpretative style of social science, which deals with the discovery of the meaning of events, rather than seeking to explain their sources. However, in order to understand such an approach, involves mainly to have an a priori conception of the dominant trends of modern culture (an example is the concept of differentiation). With this concept in mind, the researcher just needs to find cultural change situations that seem to fit the general picture. But the

process of which cultural change occurs and then becomes institutionalized, remains unidirectional. This trend is halfway between purely theoretical approaches and the ones rather empirical or historical. Thus, the efforts to link these general perspectives of specific historical cases, although numerous, were considered less than satisfactory.

Two examples illustrate this assertion. Although, as we pointed out, the Enlightenment is often considered a key instance of cultural change, came as a response to changing needs for class legitimating, one of the most recent - and most extensive analysis of the Enlightenment - rejects, directly, the idea that cultural change in this period would have been, in any way, related to the rise of the bourgeoisie and its needs to gain legitimacy class. A new vision of the future certainly emerged, the authors say, but its apostles must be looked for, in any case, among the nobility - whether it's those of noble origin, whether we refer to those who have used the economical factor to enter this elite class. Thus, the first people who tried to "translate" ideas into practice were enlightened government members and most of them were nobles.

Behrens continues to assert that commercial and industrial wealth is no more than a small part of the economy of the eighteenth century, that nobility and the bourgeoisie were very hard to distinct in the sources of their wealth, and that nobility did not suffered any form of decline, either relative or absolute (Behrens, 1985). Of course that the veracity of the evidence that author brings or his understanding of the theoretical perspective can certainly be questioned. The increasing of the socialism may also be an example. Of all the changes in the modern culture, this development seems to have created, perhaps ironically, the most difficult problems to explain, especially for class legitimating model. These problems can be partially attributed to the fact that some of the theoretical formulations of this tradition are themselves associated with the increasing of the socialism.

But other issues also arise, as obvious facts. In the simplest sense, the class legitimating model connects the emergence of the socialism to the one of the proletariat as a new class who needed legitimacy. Of course, there were theorists who searched more complicated versions and, therefore, who were not satisfied with this explanation. Wanting to keep the importance of socialist ideology as a precursor of the proletarian struggle, these arguments have taken a different view. Lukács (Lukács, 1971), for example, writes that "nothing has changed in the objective situation" and that only "its perspective has changed". Of course that this kind of argument can undermine the power base of the class legitimating model.

However, no matter which of the approaches seems sufficiently eloquent to us, the important thing remains our capacity to establish a relationship between social, economic and cultural changes, because this seems the only way cultural system itself appears more grounded in existence of the community.

5. Instead of conclusions: XXI century - between adaptation and confrontation

Returning to the key concept of our analysis, we should underline that the change has existed, in various forms, in all stages of development of the human society. As we noted, the change is an important phenomenon for the human evolution. First of all because it requires accepting the fact that at least one of the elements that surround it can be either transformed or replaced with another. Of course this acceptance is especially important in itself because the individual reconfirms its position in society through a double action: on the one hand, he redefines himself from a position of superiority in relation to non-animated objects that surround him, and, on the other hand, he reaffirms his interest in them, giving them a well-defined place in his life. On the other hand, we are dealing with an attitude of giving up: the individual gives up those things that, at one point, are perceived as obsolete, outdated and, in time, even questionable in terms of usefulness. Of

course, at this point, we must distinguish between what can be changed - either transformed or replaced - and what keeps the status quo of human beings as it is and appears, at least at some point, irreplaceable, joined through an inalienable relationship. Any disposition of this pattern may draw serious implications in order to disrupt the entire universe of the human mind, whether regarded as inimitable individuality or as a social being.

Either way, the change is the one that sometimes pushes individuals to abandon their values, to imitate or follow a model that they, indirectly, admit to be superior. From this point of view, we can say that there are equally advantages and disadvantages. On the one hand, the individual has the opportunity to educate his inner sense of measure, which leads him to self-censorship in relation to a benchmark, makes him take out what he considers good and give up what he appreciates as bad in his own universe - be it material or spiritual. The result is exactly the adaptation to what he perceives as a new evolving environment. On the other hand, the disadvantage is that any departure from this equilibrium position determines the adoption of some outside inferior models - from the point of quality - attitude that is accompanied by giving up some of the homonymous elements that he already had in his universe, whose superiority can not perceive any more. In this case, we are dealing with an individual exposed to excessive influences and who may not be able to select between his self-interest of accumulation imperishable values and a simple step that brings one or another model to his attention, even if the latter does not stand the test of time.

Thus, while the concepts associated to the change seem to become even more present in today's society than the elements from the quo sphere status, we may wonder how easy it is to change the mentality of a community. Analyzing these phenomena, Samuel Huntington speaks of the "Clash of Civilizations and Restore of the World Order". A book in which we can observe the use of some key concepts essential for what this society has become today. On the one hand, we deal with clash, conflict, disagreement or tension, and on the other - order, civilization or culture. It is interesting to note that, beyond the research perspective, the author seems to question to what extent the confrontation - whatever form it may appear - becomes an exclusive feature of today's society. The issue is even more interesting in itself than the answer to the question, especially since it gave rise to a scientific polemic able to bring these elements in attention. Beyond being a feature of today's era, the confrontation is, first of all, a constant. This item becomes a binder rather than a distinctive feature compared to previous periods, the elements which distinguish it being, in our opinion, the form, the degree and the intensity that it takes each time.

Whether this incentive to introduce an element of novelty in the daily life materializes at the right time or not, the approach is usually caused by the existence of the influence that we feel, more and more, from some of the models. Sometimes, these are promoted by intellectuals, elites, and originally imposed in an isolated space; the atmosphere of an "art club" or modernized agora, often taking as reference the university as an institution that can generate creative enthusiasm. Some other times, models are promoted by advertising, which has the ability to create it. Finished product which needs to be marketed and that produces more and more attractiveness to the public - reaching to a narcotic the effect - is the illusion that perfection can be part of everyday life. Color images, more or less reliable characters, well-chosen sounds, all of these elements bear subliminal messages, able to transform mere spectator in a potential buyer.

The interesting thing is that, although the strategy became known to the public - that began to recognize patterns or even elements of manipulation - it seems to be addictive. The reason is simple: everyone wants to feel that problems can be magically solved; everyone wants to believe that he/she deserves more than one can afford and, above all,

every spectator is willing to recognize his/her own story in whatever he / she sees on the screen. And, if the distance between a common individual, full of overwhelmed by problems and effort and a the veritable hero – the perfect character on the screen - can be canceled by simply purchasing a product, we need not wonder why, nowadays, it has become so easy for the advertising specialist to stimulate the acquisitive behavior. We note that, between the two models, the latter seems to be more influential in today's society. Intellectuals, isolated in their own universe, can not compare to a "fashionable" phantasm. It seems that the modern man doesn't want to look like the one who advised him to seek depth any longer. On the contrary, sick of any kind of effort, he wants to quickly find an image of perfection, even a superficial one, if it is reachable at an affordable price. This explains why public people especially promoted by television as VIP, will not attract the public through the sharpness of their mind, but through the impression a "flawless package" may produce, as a possible guarantee for peaceful and comfortable material life.

The problem occurs when, in an effort to take over, whole or partial, the message of these models, it produces a change in mentality. The appearance is really disturbing when creating individual and social imbalances. It is the case Samuel Huntington quoted when he analyzes the developing of the power relationship (Huntington, 2002). The author speaks again about the clash of civilizations, based on the idea that even concretization of power provokes a conflict, be it latent, by accumulating the tension resulting from the increase of the influence of one force and decrease of the influence of the other. The result is exactly the imbalance we have mentioned previously, especially when two powers "collide" as Huntington says. The result is beyond a simple system of international relations. It is related to the specific conservation spirit, resulted in the different response of each of the two parties. On the one hand, we see a possible alliance against a virtual hegemonic power, especially if it is perceived as a threat. On the other hand, these alliances can symbolize the recognition of the influence of that power, especially if other states begin to join, thereby seeking to identify, partially, with the image of the winner.

Thus we can illustrate even better the well known slogan of the European Union - Unity in Diversity. This is a proof that even today's society, placed under the sign of diversity, tries to learn to accept its own weaknesses and, in the same time, to recognize the strengths of others. Moreover, it is a model for the evolution of international relations, especially that civilization, seen as a moment in time, as one step in an evolutionary process, reflects, as Huntington says the whole history of mankind, giving a real sense to the concept of diversity. This is why we can now say that we are witnessing a continuous paradox: on the one hand, nations affirm desire to retain their identity; on the other hand, we are talking about their desire to integrate into an international organization, which may give them the impression of security.

In conclusion, the process of change has multiple significances from one stage to another. The successive replacement of a model to another can be a reason for a situation in which, nowadays, people find it hard to discover their own identity. This is why, after having abandoned the models and the values that they considered to be outdated in favor of more fashionable one, they understand, in fact, that the true impact is given within one's own spiritual universe, which will urge them, at a time, to ask for and promote their inner symbolic universe, the only one which provides stability and individuality, even in a world attracted by illusion and commercial aspects.

Bibliography

1. Anderson, Esben Sloth (1996), *Evolutionary Economics: Post-Schumpeterian Contributions*, Edited by Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn, Great Britain
2. Behrens, CBA (1985), *Society, Government, and the Enlightenment: The Experiences of eighteenth-century France and Prussia*, Edited by New York: Harper and Row

3. Durkheim, Emile (1997), *The Division of Labor in Society*. Translated by George Simpson. New York: The Free Press., (1893, 1933)
4. Habermas, Jürgen (1984), *The theory of communicative action*. Vol 1, Reason and the rationalization of society. Trans. Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press
5. Huntington, Samuel (2002), *The Clash of Civilizations and restore world order header Publishing*, Bucharest
6. Kettler, David, Volker Meja (1995), *Karl Mannheim and the Crisis of Liberalism: The Secret of These New Times*, Edited by Transaction Publishers - New Brunswick, New Jersey
7. Lidz, Victor M (2005), “*Social Evolution*” in the light of human condition paradigm in the volume *After Parsons*, Edited by Renée Claire Fox, Victor M. Lidz, Harold J. Bershad, The Russell Sage Foundation, New York
8. Lukács, Georg (1971), *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics*, Cambridge: MIT Press.
9. Therborn, Goran (1980), *The Ideology of Power and the Power of Ideology*, Edited by London: Verso, London

MUTAȚII STRATEGICE LA NIVEL SOCIO-CULTURAL. SOCIETATEA CONTEMPORANĂ ÎNTRE „UNITATE ÎN DIVERSITATE” ȘI DISOLUȚIE ÎN DIVERSITATE

Ramona-Gabriela, Eana¹

Abstract: Schimbarea există în diferite forme la toate nivelele de dezvoltare ale societății umane. Ne confruntăm cu aceasta în aspectele economice, sociale, culturale și aceasta afectează existența umană cotidiană. Un fenomen complex, care are loc într-o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp și pentru care participarea umană este esențială. Aceasta este un mediu de legătură între cauză și efect, între nou și vechi, între natură și cultură. În zilele noastre schimburile de informație culturală în context internațional permit grupurilor de indivizi să interacționeze, generând schimbări complexe. Este esențială, deci, luarea în considerație a proceselor care pot limita diversitatea evoluției. În mod similar dezvoltării fenomenului cultural prin creșterea dimensiunii sale sociale, a densității și diversității, societatea va fi întotdeauna interesată de modalitățile în care fiecare nou element schimbă universul individual uman.

Cuvinte cheie: schimbare, adaptare, cultură, societate, conflict.

Cod JEL: F60, O21, Z13, Z19

1. Introducere

Dintotdeauna, schimbarea a avut importante efecte la toate nivelurile. Fie că am avut de-a face cu aspecte economice, sociale, culturale sau de altă natură, toate acestea au afectat existența umană. Confruntat cu provocări dintre cele mai diverse, omul s-a simțit aproape obligat să accepte elementele de noutate aduse de ceilalți membri ai comunității sau, din contră, să se implice pentru a le crea și a le promova pe ale sale în cadrul grupului din care a făcut parte.

Privită astfel, schimbarea devine, în același timp, un proces de renunțare la o serie de valori și de acumulare a altora, un fenomen complex, care se produce într-un timp mai lung sau mai scurt și care obligă ființa umană să situeze în centrul său, prin elementul de voință constituit într-un veritabil liant între *cauză și efect, vechi și nou, natură și cultură*. Pe de altă parte, putem considera că, din punct de vedere terminologic, *schimbarea și transformarea* pot fi considerate două concepte diferite, deoarece, chiar dacă poate fi acceptată și relația de cvasi-sinonimie (cel puțin contextuală) între ele, aceasta nu exclude existența unei sfere semantice distincte și, astfel, a elementului în măsură să le confere particularitate.

În lucrarea de față se are în vedere analiza procesului de schimbare socio-culturală în care se află individul ca proces evolutiv continuu și modul în care se produce schimbarea prin mecanismele evoluției socio-culturale. Cercetarea se bazează pe compararea efectelor pe care schimbarea le are, la nivel sincron și diacronic, asupra indivizilor din diverse spații culturale, complexitatea acestei schimbări presupunând o perspectivă transdisciplinară, în raport cu teoriile socio-culturale existente.

2. Teorii ale schimbării socio-culturale

Baza teoretică a lucrării au constituit-o, mai cu seamă, teoriile evoluționiste clasice asupra schimbării sociale promovate în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea de către Auguste Comte, Herbert Spencer, William Graham Sumner sau Emile Durkheim, fiecare dintre acești autori atrăgând atenția asupra complexității fenomenului. Interesant este faptul că, deși fiecare dintre ei își aduce propria contribuție la definirea conceptului, în final,

---

¹ Lect. univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, Facultatea de Științe Juridice, Administrative și ale Comunicării

teoriile lor se dovedesc strâns legate, iar esența acestor teorii – ceea ce rezistă probei timpului – se regăsește în fiecare dintre ipotezele formulate, aspect recunoscut de teoreticienii care au urmat.

În primul rând, perspectiva clasică a presupus că diferențierea structurală se manifestă în dezvoltarea de roluri relativ specializate care organizează fluxul de resurse și în diviziunea socială a muncii în toate sferile instituționale: tehnologică, economică, politică, religioasă și altele.

În al doilea rând, abordarea clasică a acceptat o viziune relativ închisă asupra sistemului social. Ea sublinia faptul că diviziunea socială a muncii se manifestă, în aceeași măsură, atât prin grade diferite de diferențiere structurală, cât și prin dezvoltarea de roluri specializate și prin sferile instituționale care organizează fluxul de resurse. Perspectiva clasică subliniază existența acestor trăsături și argumentează caracterul dinamic al structurii instituționale.

În al treilea rând, această perspectivă susține posibilitatea menținerii unor criterii similare cu cele deja angajate în studiul diferențierii instituționale, acestea putând fi ușor de aplicat, fără modificări, în cazul unei analize din sfera culturală.

În al patrulea rând, perspectiva clasică evoluționistă presupune că există o tendință naturală spre dezvoltarea în paralel a diferențierii în toate sferile. Excepțiile de la această tendință, cum ar fi diferențierea parțială sau întârziată, au fost în general considerate ca neobișnuite sau problematice. Tot în viziunea clasică se relevă faptul că persoana (mai degrabă decât colectivitatea) este unitatea de analiză care evoluează, că evoluția are loc prin selecție naturală și că aceasta afectează socialul la fel ca și în cazul fenomenului biologic.

Această „epocă de aur” a evoluționismului s-a terminat aproape imediat după începutul secolului al XX-lea, în următoarele decenii aducându-li-se critici inițiatorilor, a căror viziune era acum considerată ca fiind demodată. Deși teoriile evoluționiste nu au dispărut complet în această perioadă, trebuie să remarcăm faptul că ele nu au mai prezentat același interes ca înainte. Mai mult decât atât, conceptele erau legate mai mult de curente antievoluționiste, iar simplul comentariu asupra viziunii pe care teoriile evoluționiste o propuseseră asupra schimbării ar fi putut „să aducă mai mult un prejudiciu la nivel intelectual decât prestigiu” (Anderson, 1996). O revenire la cercetarea evoluționismului s-a produs în perioada dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial, această problemă fiind mai mult decât interesantă în contextul globalizării.

Astăzi este nevoie mai degrabă de sublinierea unor noi direcții de analiză a schimbărilor sociale din punctul de vedere ale unor abordări mai generale asupra studiului de construcție a ordinii sociale, având în vedere în special importanța conferită sistemelor internaționale.

O astfel de abordare presupune însă o reevaluare a literaturii de specialitate pe această temă. În această reevaluare, se impune o critică a ipotezei conform căreia sistemul capitalist modern de la nivel mondial este cel mai important determinant al dinamicii tuturor sistemelor internaționale contemporane, mai ales în măsura în care dinamica sistemului capitalist o rezumă pe cea a tuturor sistemelor internaționale ale lumii moderne, fiind întruchiparea unui sistem internațional cu drepturi depline care influențează individul.

Schimbul de informații culturale în acest sistem internațional le permite grupurilor de oameni să interacționeze și să coopereze în mod eficient, generând schimbări, astfel că este esențial să se ia în calcul procesele care i-ar putea limita diversitatea. Astăzi individul se poate afla în poziția de a ieși dintr-o comunitate restrânsă fiind în postura de a se regăsi în diferite combinații de interacțiune și percepere a unui nou mediu socio-cultural, diferitele tipuri de impact afectându-i cu siguranță universul propriu.

3. Mecanisme ale schimbării culturale

După cum vom remarca, nici modelul adaptării culturale, nici cel legitimării clasei nu pot oferi o imagine suficient de relevantă asupra procesului efectiv în urma căruia schimbările sociale se concretizează în episoade specifice de schimbare culturală. Deși multe dintre teoriile generale sunt interesate, în primul rând, de tendințele evoluționiste generale pe scară largă, stabilesc o relație specifică între creșterea complexității sociale și a capacității economice și aspectul ideologic, dar nu oferă o explicație pentru procesele de intervenție prin care aceste schimbări influențează cultura.

În acest sens, aceste abordări ar putea servi mai degrabă ca modele comparatiste la nivel general, decât ca modele pentru procese reale de schimbare. Un rezultat previzibil ar fi emiterea unor ipoteze bazate pe comparații statice, la nivel transversal. Ca element de investigat, putem opta pentru diferite niveluri de complexitate sau de dezvoltare ale unei singure societăți sau pe comparații ale caracteristicilor unei singure perioade, având ca repere mai multe societăți separate de mare distanță în timp.

Dar, deși aceste două abordări rămân importante pentru un anumit tip de analiză, trebuie să subliniem faptul că este probabil să rămână nespecificat tocmai modul în care schimbările de complexitate sau de dezvoltare generează, de fapt, schimbarea culturală. Simptomatic pentru lipsa de specificitate a acestor mecanisme sociale este tendința acestora de a recurge la explicații bazate strict pe presupuneri despre psihologia individuală. Și, chiar dacă procesele psihologice sunt implicate, ele nu pot substitui considerații mai explicite asupra condițiilor în care se manifestă.

Teoria marxistă, în special, subliniază faptul că individualitatea și, prin urmare, psihologia individuală, depinde ea însăși de natura procesului productiv. Dacă este recunoscut faptul că schimbarea ideologiei se produce, în primul rând, din cauza schimbărilor petrecute în experiența individuală, trebuie ținut seama de faptul că această experiență este totuși un produs care ține de anumite condiții sociale. Mai exact, că experiența individuală are loc în condițiile în care relațiile de piață și „principiul mecanizării raționale” în relația lui cu fenomenul culpabilizării au pătruns în societate într-o asemenea măsură, încât s-a vorbit despre apariția unui „individ atomizat”.

De asemenea, aceasta tinde să fie limitată la acele aspecte ale ideologiei care se referă la un individ auto-perceput ca o marfă reglementată extern. Din această formulare a modelului legitimării de clasă, putem remarca faptul că experiența individuală poate oferi doar o explicație parțială pentru procesul de schimbare culturală. În măsura în care relația de piață rămâne incompletă (sub rezerva constrângerilor noncontractuale) și în măsura în care indivizii activează ca entități mai ales prin ceea ce îi fac asemănători celorlalți, ideologia va fi modelată de alți factori.

Determinarea subiectivă, bazată exclusiv pe o experiență a ideologiei, funcționează doar în condiții extrem de limitate. Prin urmare, în conformitate cu această versiune a teoriei legitimării de clasă, mecanismele sociale, altele decât experiența individuală directă, trebuie să fie luate în considerare dacă vrem să ținem cont de episoade istorice reale ale schimbării culturale.

O alternativă pentru a identifica stările psihologice ca mecanisme de intervenție în măsură să conecteze schimbările societale și pe cele culturale este încercarea de a afirma existența unei conexiuni în cel mai mecanic și simplu sens cu putință. Acest tip de conexiune se concentrează pe modele de evoluție socială cu impact pe scară largă. Aceste analize afirmă că un fel de schimbare duce la alta, fără a sublinia nici cel puțin modul în care aceste schimbări se petrec și nici care sunt efectele producerii lor.

Durkheim, de exemplu, este cel care susține legătura deterministă dintre schimbarea socială și dezvoltarea culturală. „Civilizația”, spune el, „este ea însăși consecința necesară a modificărilor care sunt produse în volumul și densitatea societăților” (Durkheim, 1997).

El sugerează că dezvoltarea științei și a artei se produc dintr-o necesitate impusă. Prin urmare, evoluția culturii moderne nu ar trebui să fie atribuită valorilor sau dorințelor oamenilor. Nici nu ar trebui să fie înțeleasă în termeni de atractivitate a unui scop pentru îndeplinirea căruia oamenii se străduiesc. Mai degrabă, putem afirma că fenomenul cultural evoluează prin creșterea dimensiunii, a densității și a diversității sociale.

Desigur că cele mai recente studii au ridicat obiecții contra acestei forme extreme de determinism sociologic, sugerând oportunitatea de a stabili o relație dialectică între schimbările sociale și cele culturale. Therborn de exemplu, a susținut o perspectivă diferită, care acordă o mai mare atenție procesului și concurenței (Therborn, 1980). Mai exact, autorul a arătat că ideologiile se dezvoltă în interacțiune cu ceea ce înseamnă condiții sociale specifice pentru o anumită perioadă de timp. Subliniind importanța competiției dintre diferitele ideologii, el demonstrează că rezultatele acestor interacțiuni depind de specificitatea fiecărei comunități în care se manifestă.

Astfel că, decât să prefigureze un rezultat strict din punct de vedere ideologic asociat fie cu creșterea complexității sociale, fie cu schimbarea relațiilor de clasă, autorul spune că ar trebui să luăm în considerare situații specifice, care permit dezvoltarea noilor ideologii, precum și modul în care aceste ideologii se influențează una pe cealaltă. Este o abordare care oferă o deschidere mai mare, deoarece duce, inevitabil, la o examinare mai atentă a proceselor reale și a condițiilor imediate care determină schimbările sociale pe scară largă, precum și a episoadelor specifice de inovare culturală.

4. Variații în frecvența și gradul schimbărilor culturale

O lectură atentă a observațiilor privind schimbările culturale emise de teoreticieni ca Marx, Durkheim, Weber (Weber, 1978), sau mai recente, cum ar fi cele ale lui Parsons (Lidz, 2005) sau Mannheim (Kettler, Volker, 1995), dezvăluie un alt tip persistent de ambiguitate: cu toate că o parte din atenție este dedicată episoadelor specifice de schimbare notabilă în sistemele culturale, cum ar fi Iluminismul sau creșterea socialismului, teoriile tind totuși să dea impresia că schimbările culturale trebuie să fie concepute drept, liniare, și, în cea mai mare parte, continuu.

În lucrările mai recente, s-a resimțit nevoia unor explicații teoretice pentru anumite modificări în frecvența și programarea schimbărilor culturale. Dacă schimbările culturale sunt pur și simplu elementare, atunci numai cele mai generale surse ale lor prezintă un interes. În orice caz, această problemă apare din cauza ambiguităților în ceea ce privește nivelul corespunzător de generalitate la care este examinată schimbarea culturală.

În cazul în care cultura este percepută mai degrabă ca suma celor mai generale modele sau orientări care stau la baza unui comportament social decât ca expresie cu o încărcătură simbolică specifică, în acest caz atenția este atrasă, în mod inevitabil, de forme predominante, mai degrabă decât de aspecte particulare de schimbare culturală. Astfel, Weber (Weber, 1978) a identificat **raționalizarea** ca fiind tendința celei mai generale care stă la baza dezvoltării culturii moderne, având tendința de a o descoperi peste tot în Occident: în drept, muzică, relații economice, birocrăție științifică, muzee, religie, stat, sau organizare militară.

Ținând cont de acest lucru, devine inutil, într-un anumit sens, să cerceteze oricare din manifestările sale particulare. Un exemplu de **raționalizare** întărește pur și simplu un altul. La acest nivel ridicat de generalitate, fiecare manifestare de schimbare culturală încetează să mai fie importantă în sine. Mai degrabă, ea devine semnificativă doar ca o indicație a faptului că unele procese mai profunde nu sunt încă finalizate. Înțelegerea originilor unui episod devine mai puțin interesant decât interpretarea lui în raport cu unul mai cuprinzător.

Analizând contribuția lui Weber la sociologia muzicii, de exemplu, Habermas sugerează că este mai puțin important să știi de unde provin structurile raționale ale muzicii

sau cum s-au instituționalizat decât să recunoști faptul că această dezvoltare a fost un semn al diferențierii tot mai pregnante între sfere culturale autonome, ceea ce a provenit din diferențierea târâmurilor estetice și tehnice, precum și din diferențierea gradului de creștere a elementelor teoretice și practice (Habermas, 1984).

Acest tip de argument conduce, desigur, la dezvoltarea unui stil interpretativ al științelor sociale, care se ocupă cu descoperirea sensului evenimentelor, mai degrabă decât să caute să explice sursele lor. Totuși, pentru a putea înțelege o asemenea abordare presupune, în principal, să avem o concepție *a priori* a tendințelor dominante ale culturii moderne (un exemplu îl constituie *diferențierea*). Cu o astfel de concepție în minte, cercetătorul trebuie doar să găsească situații de schimbare culturală care par să se potrivească în tabloul general. Dar procesul prin care schimbarea culturală se produce și, mai apoi, devine instituționalizată, rămâne unidirecțional. Această tendință se află la jumătatea distanței între abordările pur teoretice și cele mai degrabă istorice sau empirice. Astfel, eforturile de a lega aceste perspective generale de cazuri istorice specifice, deși numeroase, au fost considerate mai puțin decât satisfăcătoare.

Două exemple ilustrează această afirmație. Deși, după cum am subliniat, Iluminismul este adesea considerat o instanță-cheie de schimbare culturală, venit ca răspuns la nevoile de schimbare pentru legitimarea clasei, unul dintre cele mai recente studii – și cea mai extinsă analiză a Iluminismului – respinge, în mod direct, ideea că schimbarea culturală din această perioadă ar fi avut, în vreun fel, legătură cu o ridicare a burgheziei sau cu nevoile sale de a obține legitimarea de clasă. O nouă viziune a viitorului a apărut cu siguranță, afirmă autorii, dar apostolii săi trebuie căutați, în orice caz, în rândul nobilimii – fie că este vorba despre cei cu origine nobilă, fie că facem referire la cei care s-au folosit de factorul economic pentru a intra în această clasă elitistă. Astfel, primii oameni care au încercat să transpună ideile luministe în practică au fost membri ai Guvernului, majoritatea acestora au fost nobilii.

Behrens continuă să afirme că bogăția comercială și industrială nu constituie mai mult decât o mică parte a economiei secolului al XVIII-lea, că nobilimea și burghezia erau, în mare măsură, foarte greu de departajat în ceea ce privește sursele bogăției lor, și că nobilimea nu a suferit nicio formă de declin, fie el relativ sau absolut (Behrens, 1985). Desigur că veridicitatea dovezilor autorului sau înțelegerea perspectivei teoretice în cauză poate, desigur, fi pusă la îndoială. Creșterea socialismului reprezintă, de asemenea, un exemplu. Dintre toate schimbările culturii moderne, această dezvoltare pare să fi creat, poate ironic, cele mai dificile probleme de explicat, în special pentru modelul legitimare a clasei. Aceste probleme pot fi parțial atribuite faptului că unele dintre formulările teoretice din această tradiție sunt, ele însele, asociate cu creșterea socialismului.

Dar alte aspecte apar, de asemenea, de domeniul evidenței. În cel mai simplu sens, modelul de legitimare a clasei leagă apariția socialismului de cea a proletariatului, ca o nouă clasă care avea nevoie de legitimare. Desigur că, au existat teoreticieni care, căutând versiuni mai complicate, nu au fost mulțumiți cu această explicație. Dorind să mențină importanța ideologiei socialiste ca precursor al luptei proletare, aceste argumente au adoptat o altă viziune. Lukács, de exemplu (Lukács, 1971), scrie că „nu s-a schimbat nimic în situația obiectivă” și că doar „perspectiva asupra acesteia s-a modificat”. Acest tip de argument, desigur, subminează forța de bază a modelului de legitimare a clasei.

Totuși, indiferent care dintre abordări ne pare suficient de elocventă, important rămâne să stabilim o relație argumentată între schimbările sociale, cele economice și cea culturală, deoarece numai astfel sistemul cultural în sine ne apare mai ancorat în existența comunității.

5. În loc de concluzii: Secolul XXI – între adaptare și înfruntare

Revenind la conceptul-cheie al analizei de față, trebuie să subliniem faptul că *schimbarea* a existat, sub diverse forme, în toate etapele de dezvoltare ale societății umane. După cum remarcam, *schimbarea* este un fenomen important pentru evoluția omului. Întâi de toate deoarece presupune *acceptarea* faptului că cel puțin un element dintre cele care îl înconjoară poate fi ori transformat, ori înlocuit cu un altul. Desigur că această acceptare este importantă în sine mai ales că individul își reconfirmă poziția în societate printr-o dublă acțiune: pe de-o parte, se redefinește de pe o poziție de superioritate în raport cu obiectele non-animate care îl înconjoară, iar pe de alta își reafirmă interesul pentru acestea, conferindu-le un loc bine stabilit în propria existență. Pe de altă parte, avem de-a face cu o renunțare la ceea ce, la un moment dat, este perceput ca fiind perimat, învechit și, cu timpul, chiar discutabil din punctul de vedere al utilității. Desigur că, în acest punct, trebuie să facem distincție între ceea ce poate fi schimbat – fie transformat, fie înlocuit – și ceea ce ține de status-quo-ul ființei umane și pare, cel puțin la un anumit moment, de neînlocuit, unit printr-o relație inalienabilă. O eventuală înstrăinare a acestui șablon atrage implicații serioase care perturbă întregul univers mental al ființei umane, fie ea privită ca individualitate inimitabilă sau ca ființă socială.

Oricum ar sta lucrurile, schimbarea este cea care îl împinge uneori pe individ să renunțe la valorile proprii pentru a imita sau a urma un model căruia îi recunoaște, indirect, superioritatea. Din acest punct de vedere putem spune că există, în aceeași măsură, avantaje și dezavantaje. Pe de-o parte, individul are ocazia să-și autoeduce un simț al măsurii, care îl determină să se autocenzureze în raport cu un reper, să preia ceea ce consideră bun în exterior și să renunțe la ceea ce observă ca fiind mai puțin bun în propriul univers – fie el material, fie spiritual - urmarea fiind *adaptarea* la ceea ce percepe ca fiind un nou mediu înconjurător aflat în evoluție. Pe de altă parte, dezavantajul constă în faptul că orice ieșire din această poziție de echilibru determină adoptarea unor modele din afară, inferioare calitativ, dublată de renunțarea la elementele omonime din propriul univers, a căror superioritate nu o mai poate percepe. Avem de-a face, în această situație, cu un individ expus excesiv influențelor și care nu mai poate fi capabil să selecteze între propriul interes de acumulare de valori neperisabile și o simplă etapă care îi aduce în atenție un model sau altul, chiar dacă acestea din urmă nu rezistă la proba timpului.

De aceea, în condițiile în care conceptele asociate *schimbării* par a deveni chiar mai prezente în societatea actuală decât cele din sfera status quo-ului, ne putem întreba cât este de ușor de schimbat mentalitatea unei comunități. Analizând aceste fenomene, Samuel Huntington este cel care vorbește despre „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale”. O lucrare în care putem observa utilizarea unor concepte – cheie pentru ceea ce a devenit această societate a zilelor noastre. Pe de-o parte avem *ciocnire*, *conflict*, *divergență* sau *tensiune*, iar pe de alta – *ordine*, *civilizație* sau *cultură*. Este interesant de remarcat faptul că, dincolo de perspectiva de cercetare, autorul pare să se întrebe în ce măsură *înfruntarea*, indiferent sub ce formă ar apărea ea – devine o caracteristică exclusivă a societății de astăzi. Problema este chiar mai interesantă în sine decât răspunsul la întrebare, mai ales că a dat naștere la o polemică științifică în măsură să aducă aceste elemente în prim – plan. Dincolo de a fi o particularitate a epocii de astăzi, *înfruntarea* este, întâi de toate, o constantă. Acest element devine mai degrabă un liant decât un element distinctiv în raport cu perioadele anterioare, ceea ce o diferențiază fiind, în opinia noastră, formele, gradul și intensitatea pe care aceasta le ia de fiecare dată.

Indiferent dacă acest imbold de a introduce un element de noutate în existența cotidiană se materializează sau nu la timpul potrivit, demersul este provocat, de obicei, de existența influenței resimțite, din ce în ce mai acut, din partea unor modele. Uneori, acestea sunt promovate de intelectuali, de elite, și se impun inițial într-un spațiu izolat, în

atmosfera de „club al artelor” sau de agora modernizată, de multe ori având ca reper universitatea ca instituție generatoare de entuziasm creator. Alteori, modelele sunt promovate de publicitate, care are capacitatea de a crea și ea. Produsul finit ce se vrea comercializat și care exercită din ce în ce mai mare atracție asupra publicului – ajungând până la narcotizare – este iluzia că perfecțiunea poate face parte din viața de toate zilele. Imagini colorate, personaje mai mult sau mai puțin credibile, sunete bine alese, toate acestea sunt purtătoare de mesaje subliminale, în măsură să transforme simplul spectator într-un potențial cumpărător.

Interesant este faptul că, deși strategia a devenit cunoscută publicului – care a început să recunoască șabloane, clișee și chiar elemente de manipulare – aceasta pare a da dependență. Motivul este simplu: oricine își dorește să simtă că problemele i se pot rezolva ca prin magie, oricine vrea să creadă că merită mai mult decât își poate permite și, dincolo de orice, orice spectator este gata să-și recunoască propria poveste în ceea ce vede pe ecran. Și, dacă distanța între o ființă ștearsă, plină de probleme, năpădită de efort și eroul – personaj perfect de pe ecran poate fi anulată printr-o simplă achiziție a unui produs, nu trebuie să ne mirăm de ce, în zilele noastre, a devenit atât de ușor să stimulăm comportamentul achizitiv. Remarcăm faptul că, între cele două tipuri de modele, cel de-al doilea pare a fi mai influent în societatea zilelor noastre. Intelectualul, izolat în lumea lui, nu se mai poate compara cu o fantasmă „la modă”. Omul de astăzi pare a nu-și mai dori să semene cu cel care îl sfătuia să caute profunzimea. Dimpotrivă, sătul de orice formă de efort, își dorește să se regăsească rapid într-o imagine a perfecțiunii, fie ea și superficială, dacă aceasta îi este la îndemână la un preț convenabil. Așa se explică de ce persoanele publice promovate de audiovizual sub eticheta VIP-urilor nu mai atrag prin ascuțimea spiritului, ci prin impresia pe care o lasă un ambalaj ireproșabil, posibil garant al unei stări materiale liniștitoare.

Problema intervine atunci când, din dorința de a prelua, parțial sau integral, mesajul acestor modele, intervine o schimbare a mentalității. Aspectul este cu adevărat perturbator atunci când creează dezechilibre la nivel individual sau social. Este cazul citat de Samuel Huntington atunci când analizează dezvoltarea *relației de putere* (Huntington, 2002). Autorul reia ideea ciocnirii civilizațiilor, pornind de la ideea că însăși manifestarea *puterii* provoacă un conflict, fie el și latent, prin acumularea tensiunii ce rezultă în urma creșterii influenței unei forțe și a scăderii influenței celeilalte. Rezultă chiar dezechilibrul de care aminteam anterior, mai ales în cazul în care două puteri se ciocnesc, după cum spune Huntington. Ceea ce rezultă este dincolo de un simplu sistem al relațiilor internaționale. Ține de spiritul de conservare specific, concretizat în răspunsul diferit al fiecăreia dintre cele două părți. Pe de-o parte, asistăm la *alianțe* împotriva unei eventuale puteri hegemonice, mai ales dacă aceasta este percepută ca o amenințare. Pe de altă parte, aceste alianțe pot avea caracter de recunoaștere a influenței respectivei puteri, dacă statele celelalte încep să i se alăture, în felul acesta căutând să se identifice cu o parte din această imagine a învingătorului.

Astfel putem ilustra mai eficient chiar și cunoscutul slogan al Uniunii Europene - *Unitate în diversitate*. Este o dovadă că însăși societatea de astăzi, aflată sub semnul diversității, încearcă să învețe să-și accepte propriile puncte slabe și, în același timp, să le recunoască pe cele forte ale altora. Mai mult, este un model pentru evoluția relațiilor internaționale, mai ales că *civilizația, privită ca un moment, o etapă dintr-un proces evolutiv*, concretizează, după cum spune Huntington, întreaga istorie a omenirii, dând un înțeles real *diversității*. Iată de ce putem spune acum că asistăm la un continuu paradox: pe de-o parte, statele își afirmă dorința de păstrare a identității, pe de alta, ni se vorbește despre dorința lor de integrare într-un organism internațional.

În concluzie, *schimbarea* are semnificații din ce în ce mai variate de la o etapă la alta. Înlocuirea succesivă a unui model cu altul poate constitui un motiv al situației în care, în zilele noastre, omului îi e tot mai greu să se regăsească din punct de vedere al propriei identități. De aceea nu de puține ori, după ce a renunțat la modele și valori considerate perimate în favoarea altora situate „în pas cu vremurile”, ajunge să înțeleagă, de fapt, că adevărata ciocnire se dă în interiorul propriului spirit, care îl va îndemna, la un moment dat, să reclame și să promoveze universul simbolic propriu, singurul care îi dă stabilitate și individualitate, chiar și într-o lume atrasă de iluzorii și de comercial.

Bibliografie

1. Anderson, Esben Sloth (1996) *Evolutionary Economics: Post-Schumpeterian Contributions*, Edited by Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn, Great Britain
2. Behrens, C.B.A. (1985), *Society, government, and the Enlightenment: The experiences of eighteenth-century France and Prussia*, Edited by New York: Harper and Row
3. Durkheim, Emile (1997), *The Division of Labor in Society*. Translated by George Simpson. New York: The Free Press., (1893, 1933)
4. Habermas, Jürgen (1984) *The theory of communicative action*. Vol. 1, *Reason and the rationalization of society*. Trans. Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press
5. Hungtinton, Samuel (2002), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București
6. Kettler, David, Volker Meja (1995), *Karl Mannheim and the Crisis of Liberalism: The Secret of These New Times*, Edited by Transaction Publishers - New Brunswick, New Jersey
7. Lidz, Victor M (2005), „*Social evolution*” in the light of human condition paradigm, in the volume *After Parsons*, Edited by Renée Claire Fox, Victor M. Lidz, Harold J. Bershady, The Russel Sage Foundation, New York
8. Lukács, Georg (1971), *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics*, Cambridge: MIT Press
9. Therborn, Goran (1980), *The ideology of power and the power of ideology*, Edited by London: Verso, London
10. Weber, Max (1978), *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Guenther Roth and Claus Wittich, eds. Berkeley: University of California Press

WAYS TO IMPROVE RISK MANAGEMENT IN COMPLEX PROJECTS

Emilia, Iordache¹

Abstract: *Risk is present in all human activities; it can be associated with health, security, economy or environment. The goal of risk management is to control, prevent or decrease potential damages. Technically speaking, risk management means all the activities coordinated so as to orient and monitor an organization from the risk perspective. Risk management helps formulate the most adequate decisions by taking account of uncertainties and their effects upon the accomplishment of proposed goals, and argues the need to lay down and implement coercive, preventive actions typical of the management of a company. The benefits of good risk management and also the consequences of bad management shall undoubtedly be felt by an organization's board, employees, shareholders, customers as well as by all other entities concerned with organizational performance. Projects generally include a number of risks in common with those in business as well as certain typical ones. In complex projects, it is this very feature – complexity – which generates the need to implement risk management for the purpose to diminish, remove, and monitor the risks which can influence the development of a project.*

Key Words: *risk, risk management, complex projects, planning*

JEL Classification: M10, M11

Introduction

The aim of the present paper is to present various aspects related to risk management in complex projects and also the opportunities to improve it. Risk management is more and more frequently regarded as a general function of organizational management whose target is to identify, analyze and control the causes and effects of uncertainties and risks within an organization. Successfully accomplishing a complex project at a maximum level of efficiency requires the planning, ensurance, allocation and monitoring of available resource consumption. Projects involve the achievement of intercorrelated activities that can be modelled by means of networks. The analysis of such systems allows a manager to plan, control/supervise and reorganize resources so that organizational targets should be reached properly and duly. Programming a project's activities envisages the most economical gradual execution of these activities.

Research Methodology

In order to introduce the ways to improve complex projects' risk management, I have considered organizing my paper into two directions: its former part presents theoretical aspects, whereas the latter includes an empirical research by verifying the improvement methods of complex projects' risk management. For this purpose, in order to show theoretical aspects, the methodology I have used has involved the following stages: the conceptual delineation of the complex project notion, the identification of aspects referring to planning as a stage of project management, the introduction of applicable methods to identify and analyze the risks entangled by project accomplishment, and the set-up of directions regarding the ways to improve risk management in complex projects. The practical validation of theoretical aspects in terms of the improvement of risk management in complex projects is found in the latter part of my paper which has involved taking the following steps: ranking an investment project into the category of complex projects, using the specific project risk management tools and formulating improvement methods of the respective project's risk management.

---

¹ Ph.D. Lecturer, "Constantin Brâncoveanu" University of Pitești, Faculty of Management Marketing in Economic Affairs, Râmnicu Vâlcea, emi66vl@yahoo.fr

1. Theoretical aspects about complex projects' risk management

1.1 Complex Projects – Conceptual Definitions

A **project** can be defined as an individual process involving several coordinated, controlled activities, having beginning and end terms, guaranteeing the accomplishment of a goal according to specified requirements including restrictions of time, cost or resources.

In the Gower Manual for Project Management, a project is defined as a « *unique, innovative, temporary undertaking put in practice in order to achieve a new growth-related goal* ». As it can be seen, most definitions of the « project » term converge to the inclusion of their main *specific elements*: assigned targets, specially allocated resources, planned activities, devoted team, determined duration.

Due to the level of its degree of uniqueness and complexity, as well as to the difficulties arising while defining the objectives and determining the duration and costs, every project has a certain uncertainty level. Every project is constrained in different ways by the purpose, duration and cost of its targets.

The Gower Manual shows that projects can be defined by two threefold categories:

- 1- they are **temporary (unrepeatable), novel and unique;**
- 2- they are **urgent, integrating and uncertain.**

To approach these threefold features, project plans should be: **set up in stages; flexible; goal oriented.**

Projects in general and complex projects in particular are characterized by three fundamental elements: budget, time, quality. Yet, all the three elements are generated by the resources needed in the progress of any project. Resources' quantity, quality and scarcity determine both the budget and the quality of a project, and the availability of necessary resources determines a project's accomplishment duration. The resources used in a project include human, material resources, equipment and subentrepreneurs. The availability of such resources can seldom be regarded as certain due to seasonal constraints, work conflicts, equipment flaws, additional resource requests in a company and in a project, delivery delays and other circumstantial uncertainties.

In larger, more complex projects, planning is usually done in several versions:

- a *masterplan* (strategic plan) which refers to the main goals and long-term actions. It is this plan that a project manager uses as a guideline when making overall decisions;
- one or several *detailed plans* corresponding to the other hierarchical levels of a project management structure. The higher the amount of details, the lower the hierarchical level they address.

The next performance stage of project management is **planning**. It is during this stage that decisions are made referring to the organizational approach to be adopted and the project drafting begins. After having identified an issue during the previous stage, after a number of project-related ideas have been formulated to solve the issue and project goals have been set up, in this stage there is the rigorous selection and planning of goals as well as the preparation of policies, procedures and programmes needed to reach the goals.

• **Preparing and Planning Project Activities**

Planning a project's activities envisages:

- laying down every activity that must be undertaken in project development;
- assigning the person in charge with the respective activity;
- describing the time sequences and manner of activities' interference.

• **Identifying and Planning the Resources Needed in a Project**

The more complex a project, the more difficult the task to estimate its resources. Nevertheless, planning a project cannot be complete without finding solutions for the issue of allocating the necessary resources. There are two ways to programme resources:

- limited time programming – where resources are unlimited, but terms are fixed;
- limited resource programming – where resources are limited, but terms are flexible.

Quantifying the costs of project implementation is done through a budget. The budget of a project must be clear and very well detailed, per stage/activity and centralized according to various types of expenses.

As far as the implementation of a risk management integrated system within a company is concerned, several internationally recognized standards recommend that it should:

- be an ongoing process integrated in an organization's strategy;
- take account of all the risks affecting an organization's performance;
- be integrated in an organization's culture;
- transform a strategy into tactical, operational goals, assigning every manager and employee involved in risk management with certain responsibilities as part of their job descriptions.

1.2. Applicable methods to identify and analyze risks

In order to identify the risks entangled by project development, a number of methods may be used:

- general methods ensuing from other fields of activity: risk table, control lists, event network, flaw network, brainstorming, Delphi technique.
- project management-related methods as is the case of the Risk Breakdown Structure (RBS).

Risk Breakdown Structure (RBS) was suggested for the first time by David Hillson as a resource-oriented class of project risks which organizes and defines a project's full exposure to risks. Risk breakdown structure is a hierarchical structure of potential risk sources.

The most important specific methods applicable in the analysis of risks in any project are the method of expected monetary value, the method of standard normal deviation, the matrix of probability - impact, and the matrix of risk breakdown. The method of expected monetary value means considering several scenarios or events if one takes account of their subjective likelihood of occurrence. The method of standard normal deviation is a method to quantify risks and refers to identifying the risk level associated to a project's certain execution duration proposed by its beneficiary or estimated by the project manager. Relying on the elements of the PERT technique, the method is concerned with the duration of project activities as random variables characterized by average and dispersion. The matrix of risk ranking (the matrix of probability-impact) as a technique for the qualitative examination of risks aims (as the other examination methods do) at intermingling the likelihood and impact of each identified risk in order to find its level of importance to project accomplishment.

1.3 Ways to improve risk management in complex projects

The ways to improve the process of risk management are mainly related with the plan for risks' management which has two suggestions:

a.the former variant focuses on the use of monitoring and control records and applies in simpler projects;

b.the latter variant typical of more complex projects emphasizes the management reports of project risks.

Risk management plan is used all throughout the operation of risk management and includes the procedures to be utilized in risk management, the people in charge, the resources allocated, how to implement contingency plans and how to appreciate the outcomes obtained by means of risk management. The plan for risk management can be formal or informal, detailed or just schematic, yet always substantiated according to performance requirements.

Another suggestion for improvement refers to the use of reports at the end of a project (project completion balances) as ways to characterize the cause, occurrence and

impact of risks. The reports at the end of every project must outline the main difficulties and risks incurred by project accomplishment.

The analysis after project execution is an aspect acquiring more and more significance. This is because the expertise acquired during project implementation shall help avoid mistakes from the past in the new projects. There are also circumstances when projects can end in an abnormal manner. The causes underlying such failures are:

- wrong initial planning;
- insufficiently allocated resources;
- changes in an institution's strategy and interests;
- key people leave the project;
- exceeding the estimated time.

The difficulties encountered in project implementation are frequent. They often result in the failure to comply with project fundamental objectives from the perspective of techniques, costs, terms, therefore quality. These difficulties are more frequent and important if the project is bigger, if it is further from the project managers' usual field of activity, and if the number of project participants is higher.

A risk manager should prepare specialist documents which could help him/her as a reference even long after project completion.

Preparing a list of potential risks relies on the idea of asking all the people involved in a project implementation regarding the factors that could directly or indirectly contribute in the negative influence upon the activities or outcomes ensuing from financing suggestions.

The main ways for managers to get in contact with their partners' ideas about the potential risks that can occur in a project are: *brainstorming sessions* and *interviewing*.

Building a project's risk profile is generally useful when managers can use the expertise they have gained in previous projects to identify the typical risk factors also to be found in the structure of the projects they are currently involved in.

2. Ways to improve the risk management of complex projects – Practical Validation

In order to illustrate the application of risk management in complex projects, I have analyzed a company which by means of its suggested investment project aimed at accomplishing an Integrated Agricultural, Industrial Farm to grow animals and industrialize/process the raw materials coming from other agricultural farms.

The first goal of the company's growth project on a five-year term was the 2008 development of the investment project for the "Building of a Milk and Cheese Factory". The company requested for its project funds a non-reimbursable financial grant from the European Union's funds in compliance with the conditions of the National Programme for Rural Growth and in August 2008 it submitted the necessary documentation and the Financing Application.

After the documentation had been analyzed and the project had been declared eligible, on 20 December 2008 the respective company and the Romanian Payment Agency for Rural Growth and Fishing concluded a financing contract which stipulated that the contracting authority (A.P.D.R.P. - Romania) bound itself to grant non-reimbursable funds of maximum 5,630,791 RON, namely 50% of the project's eligible value.

The complexity of this project lies in its pursued objectives:

- ▶ building a milk processing factory with a capacity of 8000 liters/day;
- ▶ endowing the factory with machinery and equipment for milk and cheese processing, with a high automation capacity by means of imported Italian technology;
- ▶ accomplishing a diversified structure of new products in the category of milk products, namely drinking milk, fresh cheese and ripened cheese;

► providing the dairy factory with the necessary endowment to meet the environment-related, sanitary and veterinary requirements such as: sanitary filters for the personnel, process water treatment plants, laboratories to analyze and test products and technological flows meant to ensure the factory's biosafety;

► investment efforts for the modernization of the entire infrastructure of the existing zootechnical resort, for the establishment of a farm where 1500 animals and other young livestock can be grown.

The activity of project's risk identification has led to the preparation of a potential *risk control list (see table no.1)*.

Table no.1 Risk control list

Risk sources	Identified risks
1. Internal factors	
<ul style="list-style-type: none"> • Organization of project team 	- bad organization of project team in terms of team structure (poorly/inadequately qualified members)
<ul style="list-style-type: none"> - the way of project management development during project implementation 	<ul style="list-style-type: none"> - bad project management - lack of project management components (for example, risk management) - low attention paid to certain components of project management (for example, risk management)
<ul style="list-style-type: none"> • cost delays and overruns 	- cost delays and overruns (for example, exceeding the investment cost)
<ul style="list-style-type: none"> • the set of formal and informal relationships among the parties involved in project implementation 	<ul style="list-style-type: none"> - bad communication - occurrence of communication barriers both inside project teams and in companies' relationships with the outside environment
<ul style="list-style-type: none"> • level of estimated performance 	- failure to reach the estimated performance level
2. External factors	-
<ul style="list-style-type: none"> a. <i>economic-financial environment</i> • macro-risks • micro-risks 	<ul style="list-style-type: none"> - unfavourable changes in the economic context at world and regional levels (for example, the world financial crisis, consumption reduction, changes in the EU's agricultural policy with respect to subsidies offered to the targeted sector) - change of interest rate on reference financial-banking markets - failure to accomplish the estimated cash flow - wrong marketing policy
<ul style="list-style-type: none"> b. <i>legal-institutional environment</i> • fiscal regulations • monetary regulations • customs regulations • competition-related regulations • regulations in social field legislation 	<ul style="list-style-type: none"> - legislation changes with bad effects upon projects (for example, increasing debts to the public budget/local budget, changes in credit conditions) - emergence of major competitors on the national market - restriction/limitation of access to outlets
<ul style="list-style-type: none"> c. <i>social environment</i> • population growth rate • population structure • population density 	- impossibility to employ necessary personnel in the required number and qualifications

<p>d. operational factors</p> <ul style="list-style-type: none"> • implementation duration • large number of activities that must be led and coordinated • complex relationships that might emerge among project team members • contracting relationships among numerous parties involved 	<ul style="list-style-type: none"> - increase in duration of investment - inadequate coordination of project activities
<p>e. natural/ecological environment</p> <ul style="list-style-type: none"> • massive flooding • landslides • strong earthquakes • impact upon biodiversity, population, human health, water, soil, air, climate, cultural heritage and landscape 	<ul style="list-style-type: none"> - massive flooding - landslides - strong earthquakes - negative impact upon biodiversity, population and human health - pollution of water, soil and air - unwanted changes in climate, cultural heritage and landscape

In this project, although it had obtained the required financing from European funds (table no.2) because it had been evaluated as having an acceptable risk level so that to benefit from such financing, unfortunately getting a loan from bank institutions was not possible to cover its own financing sources because the banks thought the credit risk was too high and they consequently did not approve the necessary loan.

Table no.2. Structure of project financing

Euro /Leu exchange rate: 3.6795 of 5 March 2008 Public financing percentage = 50%						
	Eligible costs		Ineligible costs		Total	
	- RON -	Euro	- RON -	Euro	- RON -	Euro
Non-reimbursable public aid	5,701,932	1,549,648			5,701,932	1,549,648
Financing sources to add to necessary funds of which:	5,701,932	1,549,649	2,452,954	666,654	8,154,886	2,216,303
- self-financing			2,452,954	666,654	2,452,954	666,654
- loans	5,701,932	1,549,649			5,701,932	1,549,649
PROJECT TOTAL	11,403,864	3,099,297	2,452,954	666,654	13,856,818	3,765,951

The major risk with a maximum negative impact which led to the failure of this project was the impossibility to have all the necessary project funds because of a financial-banking risk source. It is believed the importance given to such a risk type was very low and unrealistic which was a major mistake of the decision makers involved in this complex project.

It is thought that the main improvement way of this project's risk management would be the realistic appreciation of risks, namely correctly identifying risks, detailed quantitative and qualitative analysis of risks, and proper approach of risks.

Conclusions

Management can be different from one organization to another but in every company it relies on three basic fields: strategic management, operational management, and risk management. Risk management is an iterative process conducted during the entire life duration of a project and it helps identify and analyze risks in order to find the right answers for each one. It is one of the essential components of a project management.

The complexity of a project lies in involving various planning and implementation abilities, various partners or supporters, and it suggests a large number of activities, events and tasks. A complex project usually brings together several subprojects. In the case of a complex project management, it is believed necessary to have very rigorous planning and correlation of the constituting subprojects. These two elements are the key of complex projects' management as they provide a considerable decrease in risks.

In order to improve the risk management of complex projects, it is also necessary to develop the culture of risk management. An organization should monitor and grow its risk management culture as follows:

- by proving the actual leadership of risk management at the highest management level as an example for all the employees;
- by monitoring and communicating the value added through risk management;
- by providing education and training related to risk management ;
- by monitoring the attitudes towards risk management;
- by ensuring that the formalized policies and procedures of risk management are extended in all organizational processes including strategic planning, operational processes and change management.

In the investment and modernization project analyzed above, the principles of risk management can be applied, various tools associated with risk management can be used, the culture of risk management can be improved within an organization, but because financial risks significantly contributed in this project's sustainability and completion, it is recommended that the project should be reassessed, a PEST analysis should be undertaken and risks should be correctly identified, especially those related to finance and banks.

Bibliography

1. Ciocoiu, C.N. (2008), *Risk Management*, volume 1., ASE Publisher, Bucharest.
2. Florescu M., Balogh M., Neamtu B., Balogh N., *Project Management. Sustainable Growth*, Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/03/Managementu_-proiectelor_Dezvoltare_durabila.pdf, p.47, 26.07.2012
3. Opran C., Stan S., Spănu P.(2007), *Project Management*, Comunicare.ro Publisher, Bucharest, <http://www.brasovdezvoltat.ro/admin/images/temp/File/ManagementulProiectelor.pdf>, p.248, 03.09.2012
4. Pascu Radu V., *Project Management*, http://ccimn.ulbsibiu.ro/documente/carti/introducere_in_managementul_proiectelor.pdf, p.9-10, 08.08.2012
5. Radu, V., Cezar-Petre, Simion(2008), *Management of Complex Projects*, Tribuna Economică Review no.32/13, August 2008, Tribuna Economică Publisher, Bucharest
6. Turner, J.R., Simister, S.J., *Gower Manual for Project Management*, Codecs Publisher, Bucharest, 2004
7. Williams, Arthur, *Risk Management and Insurance*, 7th edition, New York, McGraw-Hill, 1995, p. 27-29, quoted in Ene N.C., Comparing Foreign Approaches of Risk Management in Business and Projects, *Economia, Management series*, year 8, no.2, 2005, <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2005-2/8.pdf>, p.80, 07.09.2012
8. *A Risk Management Standard*, The Institute of Risk Management (IRM), The Association of Insurance and Risk Managers (AIRMIC), ALARM The National Forum for Risk Management in the Public Sector, 2002, quoted in Ene N.C., Comparing Foreign Approaches of Risk Management in Business and Projects, *Economia, Management series*, year 8, no.2, 2005, <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2005-2/8.pdf>, p.80, 07.09.2012

POSSIBILITĂȚI DE PERFECTIONARE A MANAGEMENTULUI RISCULUI ÎN CAZUL PROIECTELOR COMPLEXE

Emilia, Iordache¹

Rezumat: *Riscul este prezent în toate activitățile umane; poate privi sănătatea, securitatea, economia sau mediul înconjurător. Obiectivul gestionării riscului este de a ține sub control, preveni sau reduce potențialele daune. Tehnic, managementul riscului reprezintă activitățile coordonate pentru a direcționa și a controla o organizație din punctul de vedere al riscului. Managementul riscului ajută la formularea deciziei celei mai potrivite, prin luarea în calcul a incertitudinii și a efectului acesteia asupra atingerii obiectivelor propuse și argumentează necesitatea elaborării și aplicării unor acțiuni corective și preventive specifice managementului într-o firmă. Beneficiile unui bun management al riscurilor, dar și consecințele unui management deficitar vor fi resimțite de conducerea organizației, salariați, acționari, clienți, precum și alte entități interesate de activitatea organizației. Proiectele prezintă o serie de riscuri comune cu cele ale afacerilor, în general, dar și unele riscuri specifice. În cazul proiectelor complexe, tocmai datorită acestei caracteristici – complexitatea – se impune cu necesitate implementarea managementului riscurilor în scopul reducerii, eliminării, monitorizării riscurilor ce pot influența derularea unui proiect.*

Cuvinte cheie: *risc, managementul riscului, proiecte complexe, planificare*

Clasificarea JEL: *M10, M11*

Introducere

Scopul acestei lucrări este de a prezenta aspecte legate de managementul riscului în cazul proiectelor complexe, precum și posibilitățile de perfecționare a acestuia. Managementul riscurilor este considerat tot mai frecvent ca o funcție generală a managementului organizației al cărei obiectiv este identificarea, analiza și controlul cauzelor și efectelor incertitudinii și riscurilor dintr-o organizație. Realizarea cu succes a unui proiect complex, cu maximum de eficiență, necesită planificarea, asigurarea, alocarea și urmărirea consumului resurselor disponibile. Proiectele presupun efectuarea unor activități intercorelate, care pot fi modelate prin intermediul unor rețele. Analiza acestor sisteme îi permite managerului să planifice, să controleze/urmărească și să reorganizeze resursele, astfel încât obiectivele propuse să fie atinse în mod optim și la timp. Prin programarea activităților unui proiect se urmărește să se realizeze o eșalonare cât mai economică a executării acestora.

Metodologia cercetării

Pentru a prezenta posibilitățile de perfecționare a managementului riscului proiectelor complexe, am considerat necesar să structurez lucrarea pe două direcții: în prima parte am prezentat aspectele teoretice, iar în partea a doua am realizat o cercetare empirică verificând posibilitățile de perfecționare a managementului riscului proiectelor complexe. În acest scop, pentru prezentarea aspectelor teoretice, metodologia pe care am folosit-o a presupus parcurgerea următorilor pași: delimitarea conceptuală a noțiunii de proiect complex, punctarea aspectelor referitoare la planificare ca fază a managementului de proiect, prezentarea metodelor aplicabile pentru identificarea și analiza riscurilor pe care le implică realizarea proiectelor și conturarea unor direcții privind posibilitățile de perfecționare a managementului riscului în cazul proiectelor complexe. Validarea practică a aspectelor teoretice privind perfecționarea managementului riscului proiectelor complexe am realizat-o în partea a doua a lucrării, ceea ce a presupus parcurgerea următorilor pași: încadrarea proiectului de investiții în categoria proiectelor complexe, utilizarea

---

¹ Lector universitar doctor, Universitatea Constantin Brâncoveanu Pitești, Facultatea Management Marketing în Afaceri Economice Râmnicu Vâlcea, emi66vl@yahoo.fr.

instrumentelor specifice de management al riscului de proiect și formularea unor direcții de perfecționare a managementului riscului proiectului respectiv.

1. Aspecte teoretice privind managementul riscului proiectelor complexe

1.1 Proiectele complexe - delimitări conceptuale

Proiectul poate fi definit ca *un proces unic, constând într-o mulțime de activități coordonate și controlate, cu termene de începere și de terminare, care garantează realizarea unui obiectiv conform cerințelor specificate, incluzând restricții de timp, cost, resurse.*

În manualul Gower de management de proiect, proiectul este definit ca „*un demers unic, inedit și temporar, pus în practică pentru realizarea unui nou obiectiv de dezvoltare.*” Așa cum se observă, majoritatea definițiilor date termenului de „proiect” converg către menționarea principalelor *elemente specifice* ale acestora: obiective date, resurse special alocate, activități planificate, echipă dedicată, durată determinată.

Datorită gradului de unicitate și complexitate a proiectelor, precum și a dificultăților care apar în procesul de definire a obiectivelor, a stabilirii duratei și costurilor, fiecare proiect are un anumit nivel de nesiguranță. Fiecare proiect este constrâns în diferite moduri de scopul, durata și costul obiectivelor.

Manualul Gower arată că proiectele se definesc prin două triplete:

3- provizorat (irepetabil), noutate, unicitate;

4- urgență, integrare, incertitudine.

Pentru a se aborda aceste triplete, planurile de proiect trebuie să fie: **etapizate; flexibile; orientate spre scopuri.**

Proiectele, în general, dar mai ales proiectele complexe, sunt caracterizate prin trei elemente definitorii: buget, timp, calitate. Toate cele trei elemente sunt însă determinate de resursele necesare dezvoltării oricărui proiect. Cantitatea, calitatea și raritatea resurselor determină atât bugetul, cât și calitatea proiectului, iar disponibilitatea resurselor necesare determină timpul de realizare a proiectului. Resursele utilizate în cadrul unui proiect cuprind resursele umane, materiale, utilajele și subantreprenorii. Disponibilitatea acestor resurse poate fi rareori considerată ca fiind sigură datorită constrângerilor sezoniere, a conflictelor de muncă, a defecțiunilor utilajelor, a cererilor concurente de resurse în cadrul firmei și al proiectului, a întârzierii livrărilor și a altor incertitudini conjuncturale.

Pentru proiectele mari, complexe, planul se realizează de regulă în mai multe versiuni:

- un *plan director* (strategic) care se referă la obiectivele principale și la acțiunile pe termen lung. După acest plan se orientează conducătorul proiectului în elaborarea deciziilor de ansamblu.

- unul sau mai multe *planuri* mai *detaliat*e corespunzătoare celorlalte nivele ierarhice ale structurii de conducere a proiectului. Gradul de detaliere este cu atât mai mare, cu cât nivelul ierarhic căruia îi este adresat este mai mic.

A doua fază a activităților din cadrul managementului de proiect este **planificarea**. În cadrul acestei etape se ia decizia privind abordarea organizațională ce va fi adoptată și se trece la elaborarea proiectului. După ce, în etapa precedentă, s-a identificat o problemă, au fost formulate o serie de idei de proiecte pentru rezolvarea problemei și s-au definit obiectivele proiectului, în această fază are loc o selectare și o planificare riguroasă a obiectivelor, precum și o stabilire a politicilor, procedurilor și programelor necesare pentru atingerea obiectivelor.

- **Stabilirea și planificarea activităților proiectului**

Planificarea activităților proiectului vizează:

- enunțarea fiecărei activități ce trebuie întreprinsă pentru derularea proiectului;
- specificarea responsabilului activității respective;
- descrierea secvențelor de timp și modului cum interferează activitățile.

• **Identificarea și planificarea resurselor necesare pentru proiect**

Cu cât proiectul este mai complex, cu atât sarcina de a realiza estimarea resurselor este mai dificilă. Cu toate acestea, planificarea unui proiect nu se poate considera încheiată fără a se găsi soluții la problema alocării resurselor necesare. Există două metode de programare a resurselor:

- programare cu timp limitat – în care resursele sunt nelimitate, dar termenele sunt fixe;
- programare cu resurse limitate – în care resursele sunt limitate, dar termenele sunt flexibile.

Cuantificarea costurilor presupuse de implementarea proiectului se face prin intermediul bugetului. Bugetul unui proiect trebuie să fie clar și cât mai detaliat, realizat pe faze/activități și centralizat pe diferitele tipuri de cheltuieli.

Referitor la implementarea unui sistem integrat de managementul riscului într-o companie, o serie de standarde internaționale recunoscute recomandă ca acesta:

- să fie un proces continuu integrat în strategia organizației;
- să aibă în vedere toate riscurile ce afectează activitățile organizației;
- să fie integrat în cultura organizației;
- să traducă strategia în obiective tactice și operaționale, desemnând responsabilități fiecărui manager și salariat implicat în managementul riscurilor ca parte a descrierii postului.

1.2 Metode aplicabile pentru identificarea și analiza riscurilor

Pentru identificarea riscurilor pe care le implică realizarea proiectelor, pot fi utilizate o serie de metode:

- generale, ce provin din alte domenii de activitate precum: tabelul riscurilor, listele de control, arborele evenimentelor, arborele defectelor, brainstormingul, tehnica Delphi.
- specifice managementului proiectelor, așa cum este cazul structurii descompuse a riscurilor (RBS).

Structura descompusă a riscurilor (Risk Breakdown Structure – RBS) a fost propusă pentru prima dată de David Hillson ca o grupare orientată spre surse a riscurilor proiectului ce organizează și definește expunerea totală la risc a proiectului. Structura descompusă a riscurilor este o structură ierarhică a surselor de risc potențiale.

Cele mai importante metode specifice aplicabile în cazul analizei riscurilor oricărui proiect sunt metoda valorii monetare așteptate, metoda deviației normale standard, matricea probabilitate – impact și matricea descompusă a riscurilor. Metoda valorii monetare așteptate constă în luarea în considerare a mai multor scenarii sau evenimente având în vedere probabilitățile subiective de apariție ale fiecăruia. Metoda deviației normale standard este o metodă de cuantificare a riscului care se referă la determinarea nivelului de risc asociat unei anumite durate de execuție a proiectului propusă de beneficiar sau estimată de managerul de proiect. Având la bază elemente ale tehnicii PERT metoda tratează duratele activităților proiectului ca variabile aleatoare caracterizate prin media și dispersia lor. Matricea ierarhizării riscurilor (matricea probabilitate-impact), ca tehnică de analiză calitativă a riscurilor își propune (ca și celelalte metode de analiză) să combine probabilitatea și impactul fiecărui risc identificat pentru a determina gradul său de importanță în realizarea proiectului.

1.3 Posibilități de perfecționare a managementului riscului în cazul proiectelor complexe

Posibilitățile de perfecționare a procesului de management al riscului privesc, în principal, planul de management al riscurilor pentru care s-au propus două variante:

- a. ***o primă variantă*** ce pune accentul pe utilizarea fișelor de monitorizare și control-aplicabilă în cazul proiectelor mai simple;
- b) ***o a doua variantă***, specifică proiectelor mai complexe – pune accentul pe rapoartele de gestiune a riscurilor proiectului.

Planul de management al riscurilor este folosit pe tot parcursul activității pentru gestionarea riscurilor și include procedurile ce se vor utiliza pentru administrarea riscurilor, persoanele care sunt răspunzătoare, resursele alocate, modul de implementare a planurilor de contingență și modul de apreciere a rezultatelor obținute prin managementul riscurilor. Planul de management al riscurilor poate fi formal sau informal, detaliat sau doar schematic, dar întotdeauna fundamentat în funcție de cerințele activității.

O altă modalitate de perfecționare propusă privește utilizarea rapoartelor de la finalul proiectului (bilanțurilor de finalizare a proiectelor) ca modalități de a caracteriza cauzele, apariția și impactul riscurilor. Raportările de la finalul oricărui proiect trebuie să pună în evidență principalele dificultăți și riscuri implicate de realizarea acestuia.

Post-analiza derulării proiectelor este o componentă care capătă o importanță din ce în ce mai mare. Aceasta se datorează faptului că experiența acumulată pe parcursul realizării unui proiect va conduce la evitarea unor greșeli din trecut pentru noile proiecte. Există și situații în care proiectele se pot termina în mod anormal. Cauzele care stau la baza acestor eșecuri sunt:

- planificarea inițială greșită
- resursele alocate insuficiente
- schimbările survenite în strategia și interesele instituției
- plecarea unor oameni cheie din proiect
- depășirea timpului prevăzut.

Dificultățile întâlnite la realizarea proiectelor sunt frecvente. Aceste dificultăți antrenează, cel mai adesea, nerespectarea obiectivelor fundamentale ale proiectului, din punct de vedere tehnic, al costurilor, al termenelor, deci a calității. Aceste dificultăți sunt cu atât mai frecvente și mai importante cu cât proiectul este mai mare, cu cât iese mai mult din domeniul obișnuit de activitate al responsabililor de proiect și cu cât numărul participanților la proiect este mai mare.

Managerul de risc trebuie să își organizeze documentația de specialitate, astfel încât aceasta să îi poată servi drept referință mult timp după finalizarea proiectului.

Realizarea unei liste a riscurilor posibile are la bază ideea consultării tuturor persoanelor implicate în derularea unui proiect, cu privire la factorii care ar putea contribui într-un mod direct sau indirect la influențarea negativă a activităților sau rezultatelor propunerii de finanțare.

Modalitățile principale prin care un manager intră în contact cu ideile partenerilor asupra posibilelor riscuri ce pot plana asupra proiectului sunt: *sesiunile de brainstorming* și *interviurile*.

Construirea profilului de risc al proiectului este utilă, în general, atunci când managerii pot folosi experiența acumulată în cadrul unor proiecte precedente, pentru a identifica factorii de risc specifici ce se regăsesc și în structura proiectului în care sunt implicați

2. Posibilități de perfecționare a managementului riscului proiectelor complexe – validare practică

Pentru exemplificarea aplicării managementului riscului în cazul proiectelor complexe, am studiat cazul unei societăți comerciale care prin proiectul investițional propus dorea să realizeze un Complex Agroindustrial Integrat pentru creșterea animalelor și industrializarea-procesarea materiei prime provenind din ferma agricolă.

Primul obiectiv al proiectului de dezvoltare al societății, pe un orizont de timp de 5 ani, l-a constituit elaborarea, în anul 2008, a proiectului de investiții „Construirea unei fabrici de lapte și brânzeturi”. Pentru finanțarea proiectului, societatea a solicitat acordarea unui ajutor financiar nerambursabil din fondurile Uniunii Europene, în condițiile Programului Național pentru Dezvoltarea Rurală, și a depus, în luna august 2008, documentația necesară și Cererea de finanțare.

După analizarea documentației și declararea eligibilității proiectului, în data de 20.12.2008 s-a încheiat între societatea comercială și Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit România un Contract de finanțare prin care Autoritatea contractantă (A.P.D.R.P. – România) se angaja să acorde o finanțare nerambursabilă de maxim 5.630.791 RON, reprezentând 50% din valoarea eligibilă a proiectului.

Complexitatea acestui proiect rezidă din obiectivele urmărite:

- ▶ construirea unei fabrici de procesare a laptelui cu o capacitate de 8000 litri/zi.
- ▶ dotarea fabricii cu utilaje și echipamente de procesare lapte de consum și brânzeturi, cu un grad ridicat de automatizare, prin import de tehnologie italiană.
- ▶ realizarea unei structuri diversificate de produse noi, din categoria produselor lactate, respectiv lapte de consum, brânzeturi proaspete și brânzeturi maturate.
- ▶ asigurarea fabricii de brânzeturi cu dotările necesare satisfacerii cerințelor de mediu, sanitare și sanitar-veterinare privind: filtru sanitar pentru personal, stație de epurare ape tehnologice, laborator de analize și de testarea produselor și fluxurilor tehnologice, care să asigure biosecuritatea fabricii;
- ▶ realizarea unor investiții de modernizare a întregii infrastructuri a complexului zootehnic existent, pentru înființarea unei ferme pentru creșterea a 1.500 de animale și a tineretului animal aferent.

Activitatea de identificare a riscurilor pentru proiect a condus la întocmirea unei posibile **liste de control a riscurilor** (a se vedea tabelul nr.1).

Tabelul nr.1 Lista de control a riscurilor

Surse de riscuri	Riscuri identificate
1. Factori interni	
<ul style="list-style-type: none"> • organizarea echipei de proiect 	<ul style="list-style-type: none"> - organizare defectuoasă a echipei de proiect din punct de vedere al structurii echipei (membrii cu pregătire redusă/necorespunzătoare)
<ul style="list-style-type: none"> • modul în care se realizează managementul proiectului pe parcursul derulării acestuia 	<ul style="list-style-type: none"> - management de proiect defectuos - lipsa unor componente ale managementului de proiect (ex.: managementul riscului) - importanță redusă acordată unor componente ale managementului de proiect (ex.: managementul riscului)
<ul style="list-style-type: none"> • întâzieri și depășiri de cost 	<ul style="list-style-type: none"> - întâzieri și depășiri de cost (ex.: depășirea costului investiției)
<ul style="list-style-type: none"> • ansamblul relațiilor formale și informale între părțile implicate în realizarea proiectului 	<ul style="list-style-type: none"> - comunicare defectuoasă - apariția unor bariere comunicaționale atât în interiorul echipei de proiect cât și în relația firmei cu mediul extern
<ul style="list-style-type: none"> • nivelul performanțelor prevăzute 	<ul style="list-style-type: none"> - nerealizarea nivelului previzionat al performanței
2. Factori externi	
a. mediul economico-financiar <ul style="list-style-type: none"> • macroriscuri • microriscuri 	<ul style="list-style-type: none"> - modificări nefavorabile ale conjuncturii economice la nivel mondial și regional (ex.: criza financiară mondială, reducerea consumului, modificări ale politicii agricole a U.E. în sensul reducerii subvențiilor acordate pentru sectorul vizat) - modificarea ratei dobânzii pe piețele financiar-bancare de referință - nerealizarea fluxului de numerar previzionat - politica necorespunzătoare de marketing

<p>b. mediul legal – instituțional</p> <ul style="list-style-type: none"> • reglementările fiscale • reglementările monetare • reglementările vamale • reglementările referitoare la concurență • reglementările privind legislația din domeniul social 	<ul style="list-style-type: none"> - modificarea legislației cu efect nefavorabil asupra proiectului (ex.: creșterea datoriilor către bugetul statului/bugetul local, modificarea condițiilor de creditare) - apariția unor concurenți importanți pe piața națională - restricționarea/limitarea accesului pe piețele de desfacere
<p>c. mediul social</p> <ul style="list-style-type: none"> • rata de creștere a populației • structura populației • densitatea populației 	<ul style="list-style-type: none"> - imposibilitatea angajării personalului necesar în numărul și cu calificarea necesară
<p>d. factori operaționali</p> <ul style="list-style-type: none"> • durata de realizare • numărul mare de activități ce trebuie conduse și coordonate • relațiile complexe ce pot apărea între membrii echipelor de proiect • relațiile contractuale dintre numeroase părți implicate 	<ul style="list-style-type: none"> - creșterea duratei de realizare a investiției - coordonare necorespunzătoare a activităților proiectului
<p>e. mediul natural/ecologic</p> <ul style="list-style-type: none"> • inundații de proporții • alunecări de teren • cutremure puternice • impactul asupra biodiversității, populației și sănătății umane, apei și solului, aerului și climei, patrimoniului cultural și peisajului 	<ul style="list-style-type: none"> - inundații de proporții - alunecări de teren - cutremure puternice - impact negativ asupra biodiversității, populației și sănătății umane - poluarea apei, solului, aerului - modificări nedorite ale climei, patrimoniului cultural și peisajului

În cazul acestui proiect, deși proiectul a obținut finanțarea solicitată din fonduri europene (tabelul nr.2), fiind considerat a avea un nivel acceptabil al riscului, astfel încât să beneficieze de o astfel de finanțare, totuși nu a fost posibilă obținerea unui credit de la instituțiile bancare pentru acoperirea surselor proprii de finanțare, băncile considerând că riscul de creditare este foarte mare și, în consecință, nu au aprobat creditul necesar.

Tabelul nr.2 Structura finanțării proiectului

<i>Curs Euro /leu 3,6795 din data de 05.03.2008 Procent finanțare publică = 50%</i>						
	Cheltuieli eligibile		Cheltuieli neeligibile		Total	
	- RON -	Euro	- RON -	Euro	- RON -	Euro
Ajutor public nerambursabil	5.701.932	1.549.648			5.701.932	1.549.648
Sursele de finanțare pentru completarea necesarului de finanțare din care:	5.701.932	1.549.649	2.452.954	666.654	8.154.886	2.216.303
- autofinanțare			2.452.954	666.654	2.452.954	666.654
- împrumuturi	5.701.932	1.549.649			5.701.932	1.549.649
TOTAL PROIECT	11.403.864	3.099.297	2.452.954	666.654	13.856.818	3.765.951

Riscul major cu impact negativ maxim care a condus la eșecul acestui proiect îl constituie imposibilitatea completării necesarului de finanțare a proiectului, având la bază o sursă de risc de tip financiar-bancar. Apreciem că importanța acordată acestui tip de risc a fost foarte mică, nerealistă, ceea ce a constituit o greșeală majoră a factorilor de decizie implicați în acest proiect complex.

Considerăm că principala direcție de perfecționare a managementului riscului acestui proiect o constituie realizarea unei aprecieri realiste a riscului, presupunând identificarea corectă a riscului, analiza cantitativă și calitativă detaliată a riscului și tratarea corespunzătoare a riscurilor.

Concluzii

Managementul poate diferi de la o organizație la alta, dar în orice firmă are la bază trei domenii fundamentale: managementul strategic, managementul operațional și managementul riscurilor. Managementul riscului este un proces iterativ desfășurat pe întreg ciclul de viață al proiectului prin care riscurile sunt identificate, analizate pentru a formula răspunsurile adecvate pentru fiecare risc. El reprezintă una din componentele esențiale ale managementului unui proiect.

Complexitatea unui proiect rezidă în faptul că implică variate abilități de planificare și implementare, diverși parteneri sau susținători și presupune un număr de activități, evenimente și sarcini. Un proiect complex reunește, de regulă, un set de subproiecte. În cazul managementului unui proiect complex considerăm că este esențială o planificare foarte riguroasă și o corelare a sub-proiectelor componente. Aceste două elemente reprezintă cheia de boltă a managementului proiectelor complexe, asigurând o reducere considerabilă a riscurilor.

Considerăm că pentru perfecționarea managementului riscului proiectelor complexe este necesară și dezvoltarea unei culturi a managementului riscului. Organizația ar trebui să-și monitorizeze și să-și dezvolte cultura managementului riscului astfel:

- demonstrând leadership-ul efectiv al managementului riscului la nivelul superior de conducere, ca un exemplu pentru întreg personalul;
- monitorizând și comunicând valoarea adăugată prin managementul riscului;
- furnizând educație și instruire în managementul riscului;
- monitorizând atitudinile referitoare la managementul riscului;
- asigurând că politicile și procedurile formalizate ale managementului riscului sunt extinse la toate procesele organizaționale, incluzând planificarea strategică, procesele operaționale și managementul schimbării.

Pentru proiectul de investiții și modernizare analizat se pot aplica principiile managementului riscurilor, se pot folosi diverse instrumente aferente procesului de management al riscurilor, se poate dezvolta cultura managementului riscului la nivelul organizației, însă, deoarece riscul financiar a contribuit în mod decisiv la viabilitatea și la derularea acestui proiect, recomandăm să se redimensioneze proiectul, să se facă o analiză PEST și să se identifice în mod corect riscurile, în special cele ce țin de domeniul financiar-bancar.

Bibliografie

1. Ciocoiu, C.N. (2008), *Managementul riscului*, vol.I., Editura ASE, București
2. Florescu M., Balogh M., Neamțu B., Balogh N., *Managementul proiectelor. Dezvoltare durabilă*, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/03/Managementu_-proiectelor_Dezvoltare_durabila.pdf, p.47, 26.07.2012
3. Opran C., Stan S., Spânu P.(2007), *Managementul proiectelor*, Editura Comunicare.ro, București, <http://www.brasovdezvoltat.ro/admin/images/temp/File/ManagementulProiectelor.pdf>, p.248, 03.09.2012

4. Pascu Radu V., *Managementul Proiectelor*, http://ccimn.ulbsibiu.ro/documente/carti/introductere_in_managementul_proiectelor.pdf, p.9-10, 08.08.2012
5. Radu, V., Cezar-Petre, Simion(2008), *Administrarea proiectelor complexe*, Rev.Tribuna Economică, nr.32/13 august 2008, Tribuna Economică, București
6. Turner, J.R., Simister, S.J., *Manual Gower de management de proiect*, Editura Codecs, București, 2004
7. Williams, Arthur, *Risk Management and Insurance*, 7 edition, New York, McGraw-Hill, 1995, p. 27-29, citat în Ene N.C., *Comparații asupra abordărilor internaționale privind managementul riscului în afaceri și proiecte*, *Economia seria Management*, Anul VIII, Nr. 2, 2005, <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2005-2/8.pdf>, p.80, 07.09.2012
8. *A Risk Management Standard*, The Institute of Risk Management (IRM), The Association of Insurance and Risk Managers (AIRMIC), ALARM The National Forum for Risk Management in the Public Sector, 2002, citat în Ene N.C., *Comparații asupra abordărilor internaționale privind managementul riscului în afaceri și proiecte*
9. *Economia seria Management*, Anul VIII, Nr. 2, 2005, <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2005-2/8.pdf>, p.80, 07.09.2012